

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

PROAKTİF İSTİHBARAT: PSİKOPATİ VE TRAVMA GEÇMİŞİNE
DAYALI ŞİDDET SUÇU ÖNGÖRME MODELİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sema SÖZER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sıddık B. YARMAN

İSTANBUL – 2013

(BU SAYFA BOŞ BIRAKILMIŞTIR)

TEZ TANITIM FORMU

YAZAR ADI SOYADI : Sema SÖZER

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Proaktif İstihbarat: Psikopati ve Travma Geçmişine Dayalı Şiddet Suçu Öngörme Modeli

ENSTİTÜ : Stratejik Araştırmalar Enstitüsü

ANA BİLİM DALI : Uluslararası İlişkiler

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : 05.07.2013

SAYFA SAYISI : 107

TEZ DANIŞMANLARI : Prof. Dr. Sıddık B. YARMAN

DİZİN TERİMLERİ : Proaktif İstihbarat, Şiddet Suçları, 21. Yüzyıl Güvenliği, Matematik Modeli

TÜRKÇE ÖZET : Bu çalışma 21. yüzyılın güvenlik koşullarının gereği olarak ortaya çıkan proaktif istihbarat ile, şiddet suçuna eğilimi yordayan travma geçmişi ve psikopati parametrelerine dayalı karar destek modeli hazırlamayı amaçlar.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. Stratejik Araştırmalar Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Bu tezin içerdiği hususlar bireysel görüşlerimi yansıtır, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin görüşlerini yansıtmaz.

Sema SÖZER

T.C.
HARP AKADEMİLERİ
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ

PROAKTİF İSTİHBARAT: PSİKOPATİ VE TRAVMA
GEÇMİŞİNE DAYALI ŞİDDET SUÇU ÖNGÖRME MODELİ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Sema SÖZER

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Sıddık B. YARMAN

İSTANBUL – 2013

STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sema Sözer'in, "Proaktif İstihbarat: Psikopati ve Travma Geçmişine Dayalı Şiddet Suçu Öngörme Modeli" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından ULUSLARARASI İLİŞKİLER ana bilim dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Prof. Dr. Sıddık B. YARMAN
(Danışman)

Üye

Prof. Dr. Ümit ÖZDAĞ

Üye

Yrd. Doç. Dr. Şamil ÜNSAL

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

... / ... / 2013

Dr. Öğt. Alb. Zekeriya TÜRKMEN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışma 21. Yüzyıl güvenlik koşullarının değişen gerekleri doğrultusunda istihbarat faaliyetleri için yeni bir yaklaşım önermektedir.

Literatürde proaktif olarak adlandırılan bu yaklaşımın daha iyi anlaşılabilmesi için mevcut çalışmanın temelini oluşturan, istihbarata yönelik varsayımların üzerinde durulmaktadır. Bunlardan en önemlisi istihbaratın bir hayatta kalma refleksi olduğudur. İstihbarat, doğal seçim sürecinin bir gereği olarak ele alınmaktadır.

Bu bakımdan istihbarat faaliyetinde bulunan her türlü örgütsel yapı da (devletler, özel kuruluşlar, şirketler, vb.) yaşayan birer organizma gibi değerlendirilmektedir.

Bu yapıların davranışlarını öngörebilmek oldukça güçtür. Bunun başlıca nedeni en küçük canlıdan, en gelişmiş örgütlü sisteme kadar her birini etkileyen ve davranışlarını belirleyen etmenlerin sayısının binlerle sayılamayacak kadar fazla olmasıdır. Bu etmenlerin tamamının ne olduğunu bilebilmek ve bir arada nasıl bir etki mekanizmasıyla yaşanacakları şekillendirdiğini tespit edebilmek günümüz koşullarında mümkün değildir. Dolayısıyla istihbarat örgütlerinin her düzeyde öngörme becerisi de oldukça kısıtlanmaktadır.

21. yüzyılın suç örgütlerine sağladığı teknolojik imkânlar bu kısıtlılığı daha da artırmış ve zaman faktörü, istihbarat camiası için bir an önce üstesinden gelinmesi gereken önemli bir soruna dönüşmüştür.

Bu çalışma, istihbarat camiasının zamanın ötesine geçmesinin suç ve suç türlerine bakış açısını değiştirmesiyle mümkün olacağını öne sürmektedir. Bunun da suça eğilimi oluşturan ve besleyen unsurlara odaklanan, proaktif bir yaklaşımla mümkün olabileceği öne sürülmektedir.

Bu yaklaşıma göre bir olayı meydana getirecek faktörlerin oluşmasını sağlayan koşulları tespit edebilmek ve bu koşullara müdahale etmek gerekmektedir. Bunun için tehdit ve risklere dönüşen potansiyeli oluşturan bir önceki aşamayı hedef almak gerekir. Bu aşamada yapılacak erken müdahale ve iyileştirme çalışmalarının özellikle geleceğin suç trendlerinde önemli bir düşüş yaratması beklenmektedir.

Bu açıdan bakıldığında suça eğilimi oluşturan etmenlerin ortadan kaldırılması ile, farklı suç türlerinin ve örgütlerinin katılımcı kazanma potansiyelinin düşürülmesi mümkün olabilir.

Mevcut çalışma, proaktif yaklaşım ile travma geçmişini ve psikopatili özellikle şiddet suçuna eğilimi artıran birer parametre olarak incelemektedir. Bunun için şiddet suçundan hüküm giymiş yetişkin erkek mahkumlardan travma geçmişleri ve psikopatik kişilik bozukluğu ile ilgili veri toplanmıştır. Bu veriler insan etkileşimli olaylardaki faktörlerin o olay veya davranışa etkisini olasılıksal olarak hesaplayan matematik modellemesi ile analiz edilmiştir. Buna göre oluşturulan modeller her bir parametrenin (travma geçmişi ve psikopati) şiddet suçuna eğilimi ne kadar etkilediğini incelemekte ve bu parametrelere ait birer katsayı belirlemektedir.

Ancak modeli oluşturmak için veri toplanan örneklem yaklaşık 100 kişiden oluştuğundan hazırlanan modelin, uygulamada herhangi bir şekilde kullanımı söz konusu değildir. Bu modelin hazırlanmasındaki amaç proaktif istihbarat yaklaşımıyla kullanılabilir davranış modellemesine örnek oluşturmaktır. Bu tarz matematik modellerinin davranış bilimleriyle birlikte inşa edilmesiyle istihbarat örgütlerinin öngörme kabiliyetini bilimsel bir tabanda artırması hedeflenmiştir.

SUMMARY

This study proposes a new approach to intelligence practices as a response to the needs of 21st century.

For the better understanding of this approach which is called proactive in the literature, the main assumptions of intelligence as the base of current study are emphasized. The most important assumption among them proposes intelligence as a survival reflex. Intelligence is examined as a condition of natural selection process.

From this point of view every kind of organizational structure (states, private institutions, companies etc.) is considered as a living organism.

It is very hard to foresee the behaviors of these structures. The main reason for that is there are thousands of factors affecting and determining the behaviors of each organism from the smallest living to the very advanced organizational structure. In today's circumstances, it is not possible to determine all of these factors and how they operate together to shape the future. Therefore, foreseeing ability of intelligence services is highly restricted.

This restriction has even increased as a result of the technological abilities provided by the 21st century and 'time' factor has appeared as an important problem for the intelligence services to overcome as an emergency.

This study proposes that it might be possible to go beyond time by changing the intelligence community's perspective of crime and its types. And this is possible with a proactive approach to the predictors that constitute and feed the criminal potential.

According to this approach, it is necessary to determine and intervene to the elements that create the potential of any occurrence. It is necessary to target the previous stage behind the potential of threats and risks. Early intervention and development efforts are supposed to significantly reduce the criminal trends in the future.

Eliminating the predictors of criminal potential would reduce the recruitment potential of criminal organizations and different types of crimes.

Current study examines the psychopathy and trauma history as predictor of violent criminal acts with a proactive approach. The data of these parameters were gathered from the male prisoners convicted of violent crimes. It is analyzed to create a mathematical model that is designed to calculate the stochastic effects of the factors in human interacted systems. These models both reveal the effect size of each parameter on violent criminal tendencies and the probability score of any individual that would foresee the criminal tendency if the relevant intelligence can be gathered and analyzed.

Since the sample size is about 100 as a very small number these models are not applicable to the practical use. The main aim to create these models is to generate an example for the behavioral models applicable for proactive approach. The mathematical models designed with behavioral sciences are aimed to increase the prediction capability on a scientific base and make the predictions go beyond time for intelligence services.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	III
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	VII
KISALTMALAR	VIII
EKLER LİSTESİ	IX
ÖN SÖZ	X
GİRİŞ	1
BÖLÜMLER	
BİRİNCİ BÖLÜM: KRİMİNOLOJİ, GÜVENLİK VE İSTİHBARAT	
1.1. Suçun Toplumsal ve Ulusal Güvenlikteki Yeri	7
1.1.1. Türkiye’de 2002-2011 Yılları Arasında İşlenen Suç Türlerinin Dağılımı ve Özellikleri	8
1.1.1.1. Cinsel Suçlar	9
1.1.1.2. Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar	10
1.1.1.3. Şiddet Suçları	11
1.2. Ulusal Güvenlik Politikasında İstihbaratın Yeri	13
1.2.1. İstihbaratın Evrimi	14
1.2.1.1. 20. Yüzyıl Güvenlik Koşulları ve İstihbarat	15
1.2.1.2. Klasik İstihbarat	19
1.2.1.3. 21. Yüzyıl Güvenlik Koşulları ve İstihbarat	20
1.3. Proaktif Yaklaşım ve Proaktif Politika	28
1.3.1. Proaktif İstihbarat	32
1.3.1.1. Yönlendirme	33
1.3.1.2. Bilgi Edinme	34
1.3.1.3. İstihbaratı Detaylandırma	35
1.3.1.4. İstihbaratı Yayma	36
İKİNCİ BÖLÜM: SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR	
2.1. Suç ve Suç Teorileri	39
2.1.1. Biyolojik/Fizyolojik Suç Teorileri	40
2.1.2. Sosyolojik Suç Teorileri	43
2.1.3. Psikolojik Suç Teorileri	44
2.1.4. Sosyo-Psikolojik Suç Teorileri	46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: PSİKOLOJİK PARAMETRELER	
3.1. Travma	47
3.1.1. Travma ve Suç Arasındaki İlişki	49
3.1.1.1. Kültürel Yayılma Teorisi	52
3.1.1.2. Sosyal Bilgi İşleme Sürecindeki Bozukluklar	53
3.1.1.3. Travma ve Suç İlişkisindeki Moderatörler	57
3.2. Psikopati	59
3.2.1. Psikopati ve Anti Sosyal Kişilik Bozukluğu	61
3.2.2. Psikopati ve Suç Arasındaki İlişki	62
3.2.2.1. Duygusal Yetmezlik ve Zayıf Koşullanma	64
3.2.2.2. Düşük Uyarılma	66

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
3.2.2.3. Psikopati ve Beyin İşlev Bozukluğu	67
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR	
4.1. Travma Geçmişi	69
4.2. Psikopati	70
4.2.1. Özgüven	71
4.2.2. Aşırı Duyarlılık	73
4.2.3. Toplumsal Uyumsuzluk	73
4.2.4. Dürtü Kontrolü	74
4.2.5. Duygusal Yoksunluk	75
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	79
EKLER	84

TABLÖLAR

	SAYFA
TABLO- 1: TRAVMA GEÇMİŞİ ALT PARAMETRELERİ	69
TABLO- 2: TRAVMA ALT PARAMETRELERİNİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	70
TABLO- 3: TRAVMA ALT PARAMETRELERİNİN KOŞULLU OLASILIK DEĞERLERİ	70
TABLO- 4: PSİKOPATİ BİRİNCİ VE İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİ	72
TABLO- 5: ÖZGÜVEN PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	71
TABLO- 6: ÖZGÜVEN PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN KOŞULLU OLASILIKLARI	71
TABLO- 7: AŞIRI DUYARLILIK PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	73
TABLO- 8: AŞIRI DUYARLILIK PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN KOŞULLU OLASILIKLARI	73
TABLO- 9: TOPLUMSAL UYUMSUZLUK PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	73
TABLO-10: TOPLUMSAL UYUMSUZLUK PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN KOŞULLU OLASILIKLARI	74
TABLO-11: DÜRTÜ KONTROLÜ PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	74
TABLO-12: DÜRTÜ KONTROLÜ PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN KOŞULLU OLASILIKLARI	74
TABLO-13: DUYGUSAL YOKSUNLUK PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	75
TABLO-14: DUYGUSAL YOKSUNLUK PARAMETRESİNE BAĞLI İKİNCİ DERECE ALT PARAMETRELERİN KOŞULLU OLASILIKLARI	75
TABLO-15: PSİKOPATİ ALT PARAMETRELERİNİN VEKTÖREL DEĞERLERİ	75
TABLO-16: PSİKOPATİ ALT PARAMETRELERİNİN KOŞULLU OLASILIK DEĞERLERİ	75

REFERANSLARDA KULLANILACAK KISALTMALAR

Bibliyografik Bilgiler	Uluslararası	Türkçe
Bakınız	V.	Bkz.:
Karşılaştırınız	Cf.	Karş.
Karşı görüş	vs.	k.g.
Aynı eser/yer	Ibid.	a.e.
Adı geçen eser	op.cit	a.g.e.
Yazara ait son zikredilen yer	loc.cit	a.y.
Eserin kendi içinde yukarıya atıf	supra	bkz.: yuk.
Eserin kendi içinde aşağıya atıf	infra	bkz.: aş.
Eserin bütününe atıf	passim	b.a.
Basım yeri yok	w.place	y.y.
Basım tarihi yok	w.date	t.y.
Çok yazarlı eserlerde ilk yazardan sonrakiler	et.al.	v.d.
Sayfa/sayfalar	p. / pp.	s.
Editör/yayına hazırlayan	Ed. by	Ed. veya Haz.
Çeviren	Trans. by	Çev.

EKLER

		SAYFA
EK - A:	DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU	A-1
EK - B:	TRAVMA GEÇMİŞİ TARAMASI	B-1
EK - C:	MMPI PSİKOPATİK SAMPA ALT TESTİNİN MADDELERİNİ İÇEREN ÖLÇEK	C-1

ÖN SÖZ

Hayatta kalma mücadelesi sadece canlılar için değil; insan topluluklarının oluşturduğu en gelişmiş örgütlenmelerden olan uluslar için de geçerlidir. Bu mücadelede canlıların hayatta kalmalarını sağlayan şey duyu organları aracılığıyla çevrelerinden edindikleri tüm verileri kendi stratejik önceliklerine ve hedeflerine göre işlemeleri ve bunlara uygun aksiyonlar almalarıdır. Uluslar için bakıldığında ise benzer bir sürecin istihbarat kurumları aracılığıyla gerçekleştirildiği söylenebilir.

Bugünün koşullarında uluslararası arenada hayatta kalabilmek için risk ve tehditlerle zamanın ötesine geçerek mücadele etme ihtiyacı doğmuştur. Bu da ancak proaktif bir yaklaşımla mümkün olacaktır.

Farklı suç türlerine yöneltilebilecek suç eğiliminin oluşmasına neden olan faktörlerin tespiti ve bu faktörlere erken müdahalelerin yapılmasıyla proaktif yaklaşımın hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmayı gerçekleştirmemin nedeni de istihbarat kurumlarının bu yönde yapabileceği disiplinler arası çalışmalara açıklık getirmek ve bu konuda bir prototip oluşturmaktır.

Bu çalışmanın gerçekleştirebileceği ve gerekli eğitimi verebilecek bu eşsiz kurumun varlığını sağlayan ve destek veren T.C. Genelkurmay Başkanlığı'na, Harp Akademileri Komutanlığı'na, tüm Komutanlarımıza, sonsuz emeklerinden dolayı birbirinden değerli öğretim üyelerimize, desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tüm SAREN personeline, dostlukları ve varlıklarıyla benim için çok önemli olan sınıf arkadaşlarıma ve değerli danışmanım Prof. Dr. Sıddık Yarman'a teşekkür ediyorum.

Bu çalışmayı, hayatımın her aşamasında bana güç veren babaannem Ayten Sözer'in aziz hatırasına ithaf ediyorum.

Sema SÖZER

GİRİŞ

Binlerce yıldan bu yana, devletler tehdit olarak gördükleri kişi, grup veya 'öteki' devletler ile ilgili istihbarat faaliyetleri yürütmektedir. İstihbarat faaliyetleri değişen ihtiyaç ve tehdit algıları ile odak noktalarını değiştirmiş; fakat temelde belli başlı prensiplere bağlı kalarak bugüne kadar varlığını sürdürmüştür.

II. Dünya Savaşı ve hemen ardındaki yıllarda Batılı ülkeler, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, ülke içi istihbarat çalışmalarında Komünist yapılanmalara odaklanırken, Vietnam Savaşı ile birlikte daha çok siyasi eylemciler ve muhalifler, kişi hakları protestocuları ve savaş karşıtı gösteriler yapan kişiler odak noktası haline gelmiştir¹.

Soğuk Savaş sonrasında, özellikle küreselleşme sürecinde teknolojinin sağladığı imkânlarla birlikte, istihbarat faaliyetlerinin ulusal ve uluslararası düzeyde organize suç örgütleri, uyuşturucu v.b. yasadışı ticaret kanalları üzerine odaklandığı görülmektedir.

Bu yıllarda istihbaratın amacı, potansiyel bir riskin gerçek bir tehdide dönüştüğü dönemi tespit etmek veya bu dönüşüm gerçekleşikten sonra harekete geçmek olmuştur. Bu yöntem, *öngörücü yaklaşımın (predictive approach)* ilk zamanlarındaki mantığı ile aynı anlayışa dayanmaktadır. Bu yaklaşıma göre eğer yeterince yüksek kalitede bilgiye sahipseniz geleceği öngörebilirsiniz. İstihbarat açısından bakıldığında ise, yeterince gizli bilgiye sahipseniz bir tehdidi öngörebilirsiniz².

Öngörücü yaklaşım bir süreliğine gelişime ayak uydurmuş ve dönemin ihtiyaçlarını karşılamış gibi görünse de değişim yüzyılıının gereklerini tam olarak karşılayamamıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere, Soğuk Savaşın sona ermesi, küreselleşme ve yeni hedeflerin ortaya çıkışı ile birlikte istihbarat kurumlarının da bu sürece paralel bir gelişim ve değişim göstermesi gerekmiştir.

Asimetrik tehdit olarak adlandırılarak öngörülemezliği üzerine vurgu yapılan ve yöntem ve hedef kitlesi bakımından kendinden önceki tehdit türlerinden önemli farklılıklar gösteren terörün ortaya çıkmasıyla birlikte değişim ihtiyacı daha da artmıştır. 11 Eylül olayları o güne kadar doğru bilinen dinamikleri derinden sarsarak

¹ IACP National Law Enforcement Policy Center, ***Criminal Intelligence: Concepts and Issues Paper***, 2003.

² Jordi Serra, "Proactive Intelligence", ***Futures***, 2008, Vol. 40, p.664.

istihbarat camiasının geleneksel kalıplardan kurtulması için önemli bir tetikleyici görevi görmüştür.

Önleyici saldırılar (pre-emptive strikes) olarak da bilinen Bush doktrini³ tam olarak bu ihtiyaç neticesinde ortaya çıkmıştır. Irak Operasyonu gibi uluslararası hukuktaki yeri ve meşruiyeti halâ tartışılan, bu doktrine dayalı eylemlerin, hiçbir istihbarat gerekçesi ile meşrulaştırılamayacağını belirtmek gerekir. Fakat aynı doktrinin yaşadığımız yüzyılın istihbarat ihtiyacını karşılamak için atılan adımlara önemli bir örnek teşkil ettiğini de kabul etmek gerekir. İstihbaratın değişen ihtiyaçlara verdiği yanıtlar kapsamında değerlendirilerek, bu örneğin önemi onu ortaya çıkaran ihtiyacın niteliklerinde aranmalıdır.

Günümüze kadar varlığını sürdürebilmiş istihbarat yöntemlerinin temel ihtiyacı, bugünün vadetmediği tek lüks olan “zaman” olmuştur. Ülkelerin yeni zorluklara karşılık vermede sadece kısa vadeli çözümler üretebilmesi, durumun aciliyetini artırmış ve yeni çözümler üretmek konusunda istihbarat kurumlarını baskı altına almaya başlamıştır. Beklenen yeni ve etkin çözümlerin en önemli özelliklerinden biri “zaman” faktörünü bir dezavantaj olmaktan çıkarıp, avantaj haline dönüştürebilmektir.

Zamanın önüne geçme gerekliliği, toplanan istihbaratın niteliği ve kullanım yöntemlerini de değiştirmiştir. Artık, bir riskin gerçek bir tehdide dönüştüğü dönem ya da bu dönüşümün hemen ardından gelen gelişmeleri incelemek yerine; henüz bir risk ortaya çıkmadan buna gebe oluşumların (potansiyel risklerin) tespit edilmesi gerekmektedir. Bu aşamada önleyici yaklaşımın yerini *proaktif yaklaşım* almaktadır. Çünkü bu yaklaşımla sadece geleceği öngörmek değil, zamanın ötesine geçerek geleceğe etki etki etmek de mümkün hale gelmektedir.

Proaktif yaklaşımın istihbarata uyarlanması ile ortaya çıkan *proaktif istihbarat* ise herhangi bir potansiyel riski, onu var eden unsurları etkileyerek ortadan kaldırmayı ve hatta riskin gelecekte oluşmasını engellemeyi amaçlar. Bunun için şu anki gerçekliği tespit edip, bu gerçekliğe etki ederek risk ve tehditlerin somutlaşmasını engeller⁴. Bu noktada en önemli beklenti, beklenmeyeni tespit edebilmektir. Yaşadığımız yüzyılın sürekli ifade edilen asimetrik tehditlerle mücadele ettiği düşünülürse, bu tehditlerin en önemli bileşeni olan öngörülemezliğin, proaktif istihbarat yöntemiyle ortadan kaldırılması hedeflenmektedir.

³ Jordi Serra, *a.g.e.*, p.664.

⁴ *A.g.e.*, p.671.

Ulusal ve uluslararası düzeydeki suç yelpazesi, araçlarını ve hedeflerini öngörülemez bir hızla geliştirip değiştirerek, suç grafiğinde suçun gerçekleşme ve sonrasındaki dönemine müdahaleyi oldukça zorlaştırmıştır. Bu açıdan bakıldığında da risk ve tehditlere yol açan suç potansiyelinin erken tespiti ve erken müdahale ile ortadan kaldırılması ihtiyacı, proaktif istihbarat oluşumunu kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu noktada önemli bir yanılgıya değinmek gerekir. Toplumun güvenliğini tehdit eden suç türlerinin zamanla gelişmesi ve farklı isimler alması (korsanlık, eşkıyalık, terör vb.), bugünün istihbarat örgütlerini belli suç türlerine odaklanmak gibi bir yanılgıya itmektedir. Geleceğe yönelik değişim ve önleme amacı güden politikaların belli başlı suç türlerinden sıyrılarak tüm suç türlerine yönlendirilebilecek potansiyele odaklanması gerekir. Unutulmamalıdır ki, bundan yüz yıl sonra bilim ve teknolojiye gelişmeler, suç potansiyeli taşıyan kişilere farklı olanaklar sağlayacaktır. Bu olanaklar neticesinde hem tekniklerini hem de hedef niteliklerini geliştirebilecek olan suçluların, toplumlara verecekleri zarara başka isimler atfedilecek fakat bu suçlara yönlendirilen insan kaynağı aynı kalacaktır.

Hedef, geleceği etkilemek ise, bugüne özgü tanımlamalara odaklanarak, sadece çok yakın geleceğe müdahale edilebileceği unutulmamalıdır. Var olan tanımlara takılı kalmak, yeni tanımları beklemek ve sonra da o yeni suçlara ilişkin önlemler almak, başkalarının yazdığı senaryoların oyuncu olmak gibidir. Bu stratejiyi benimseyenler, uluslararası arenada bir adım geride kalmayı bu günden kabul etmektedir.

Bu durumda suç potansiyelinin tespitine, değişen teknik, kaynak ve hedeflere rağmen suçun değişmeyen kaynağına yönelik istihbarat çalışmaları yapmak gerekir. İnsanlığın değişen suç denkleminde ise değişmeyen tek bir sabit vardır; o da insan doğasıdır.

Bir bireyin genetik altyapısına bağlı olarak fizyolojik, bilişsel ve sosyal gelişimi neticesinde oluşmaya başlayan karakteri, o kişinin doğasına ve gelecekteki potansiyel davranışlarına dair önemli izler taşır. Doğumdan itibaren meydana gelen bu gelişimlerden özellikle bazıları gelecekte ortaya çıkabilecek belli davranış türleri için altyapı oluşturacaktır. Diğer bir deyişle, kişinin çocukluğundan itibaren maruz kaldığı hem biyolojik hem de sosyal süreçlerde yaşanan sıkıntılar, ileride meydana gelebilecek davranışsal bozuklukların kaynağı olacaktır.

Toplumsal güvenliğin ve düzenin en önemli tehditlerinden biri olan suç da bu davranış bozuklukları neticesinde ortaya çıkan sonuçlardan biridir. Suç tekniği ve

suçun hedefi imkânlarla bağılı olarak farklılaşabilirken, *suça eğilim* veya *suç potansiyeli* birçok suç türünde ortak özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bugün eşini ve çocuklarını soğukkanlılıkla öldürebilen bir zanlının, farklı koşullar altında yetiştirilmesi sonucu canlı bomba haline getirilip getirilemeyeceğini söylemek maalesef mümkün değildir. Suça olan eğilim mevcut kaynaklar ve şartlar neticesinde çok farklı sonuçlar doğurmak üzere kullanılabilir. Önemli olan bu potansiyeli meydana getiren ve potansiyel oluştuktan sonra da bir tehdide dönüşmesine neden olan kaynakları tespit edebilmektir. Ancak bu sayede geleceğin öngörülemeyen tehditlerini daha oluşum aşamasındayken tespit etmek ve önlemek mümkün olacaktır.

Tüm bunlar değerlendirildiğinde, proaktif istihbarat yöntemiyle, gelecekte oluşabilecek suç türlerine karşı hem ulusal hem de uluslararası toplum güvenliğinin sağlanması için, insan doğasında suça eğilimi artıran özelliklerin incelenmesi gerekliliği, bu araştırmanın yapılmasının temel nedenidir.

Proaktif istihbarat yöntemi ideal bir durumda her bir oluşumu meydana getiren binlerce farklı değişkenin tespit edilmesini gerektirir. Gerçek yaşam koşullarında gerek kişi bazında gerek bir örgüt veya olay bazında bir oluşumun herhangi bir davranışının erken dönem kaynaklarının tamamını tespit edebilmek şu anki imkânlarla mümkün değildir. Bugünkü koşullarda, ancak psikoloji, sosyoloji, antropoloji, genetik ve biyoloji gibi disiplinlerde yapılacak ileriye dönük (prospektif) uzun soluklu ampirik araştırmalar bu oluşumların kaynaklarının neler olduğu, nasıl şekillendiği gibi sorulara belli başlı yanıtlar bulabilir. Bu yanıtlar sürekli araştırmalarla tekrar tekrar incelenerek ilerletilmeli ve doğruluğu test edilmelidir. Buradan alınacak sonuçlarla olasılıksal birtakım senaryolar geliştirilmeli ve bu senaryolara yönelik farklı eylem planları oluşturulmalıdır. Tespit edilen kaynaklar daha oluşmadan, yapılacak erken müdahaleler ile bu oluşumların varlığı büyük ölçüde engellenebilir.

Bu bağlamda mevcut çalışma kapsamında proaktif istihbarat yaklaşımına dayanarak, suç eğilimi genel popülasyona oranla daha yüksek olan kişileri tespit etmesi öngörülen olasılıksal modeller yaratılması amaçlanmıştır. Bu modellerin proaktif istihbarat yaklaşımının pratikte uygulanması için kullanılabilecek yüzlerce yöntemden sadece bir kısmına örnek teşkil etmesi hedeflenmektedir. Temel amaç, proaktif istihbaratın mantığını bir prototip olacak bu modellerle daha açık bir şekilde gösterebilmektir. Bu çalışmadaki analizlerin ve sonuçlarının herhangi bir uygulamada bu halleri ile kullanılması kesinlikle söz konusu değildir.

Kullanılan yöntem, insan etkileşimli olayların sonuçlarını belirlemek için geliştirilen olasılıksal (stokastik) matematik modellemesidir⁵. Buna göre olasılıksal sistemde bir bağımlı değişken (şiddet suçlarına eğilim), bağımlı değişkenin belirlediği ve yordadığı varsayılan bağımsız değişkenler/parametreler (travma geçmişi ve psikopati) bulunmaktadır. Bağımsız değişkenler toplanan veri neticesinde aldıkları katsayılar ile bir fonksiyon oluşturur. Bu model, her bir değişken bazında toplanacak istihbaratın hazırlanılan fonksiyon ile analiz edilmesi sonucu, öngörülen davranışın gerçekleşme olasılığını “1 (olayın kesinlikle gerçekleşeceği)” ile “0 (olayın kesinlikle gerçekleşmeyeceği)” arasında bir değer olarak verir.

Şiddet suçunu yordadığı varsayılan travma geçmişi ve psikopati değişkenlerini yukarıda belirtilen sistemde modellemek için retrospektif olarak veri toplanmıştır. Şiddet içeren suçlardan hüküm giymiş yetişkin erkek mahkumlardan veri toplanabilmesi için T.C. Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü’nden izin alınmıştır. Buna göre 05.03.2012 - 31.05.2012 tarihleri arasında, Silivri 1 Nolu L Tipi Kapalı, Silivri 3 Nolu L Tipi Kapalı, Silivri 7 Nolu L Tipi Kapalı ve Silivri Açık Ceza İnfaz Kurumlarında araştırmaya gönüllü yetişkin erkek hükümlülerden, Bilgilendirilmiş Olur Formu alınarak veri toplanmıştır.

Görüşmeler kurum görevlileri nezaretinde gerçekleştirilmiştir. Bilgilendirilmiş Olur Formunu doldurup imzalayarak araştırmaya katılmaya gönüllü olan hükümlüler öncelikle Demografik Bilgi Formunu (EK-A) doldurmuşlardır. Bu formun ardından parametrelerle ilgili ölçekler dağıtılmıştır.

Travma geçmişi parametresini ölçmek için Travma Geçmişi Taraması⁶ (TGT) (EK-B) kullanmıştır. Bu ölçek 14 farklı travmanın kişinin geçmişinde yaşanıp yaşanmadığını “Evet”, “Hayır” yanıtları ile ve ne sıklıkta yaşadığını da sayı ile belirtmesi şeklinde ölçmektedir. Bunun dışında ölçeğin sonuna katılımcıyı en çok etkileyen iki olayı daha detaylı açıklayabilmesi için iki bölüm eklenmiştir.

Psikopati ölçeği olarak Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri (Minnesota Multiphasic Personality Inventory - MMPI)⁷ içinde yer alan Psikopatik Sapma Alt Testi kullanılmıştır (EK-C). Bu test psikopatik kişilik bozukluğu olan kişilerdeki kişilik özelliklerini değerlendirmektedir. Psikiyatrik olgularda test tekrar test güvenilirliğinin

⁵ Sıddık B. Yarman et. al., “Multidimensional System Approach to Assess the Outcome of the Human Interacted Events”, **17th International Symposium on Mathematical Theory of Networks and Systems (MTNS)**, 2006, Kyoto, Japan, July 24-28, 799-802, p.800.

⁶ Eve B. Carlson et. al., “Development and Validation of A Self-Report Measure of Trauma Exposure: The Trauma History Screen”, **Psychological Assessment**, 2011, Vol. 23, p.463.

⁷ Birsen Ceyhan ve Nursen Oral, **Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri**, Çizgi Tıp Yayınevi, Ankara, 2008.

günlük farklarda .75'e, yıllık ölçümde .49'a yükseldiği bulunmuştur⁸. Geçerlik değerlendirmesinde iç tutarlılığı ortalama .81 olarak bulunmuştur⁹. Psikopatik sapma alt testi 50 maddeden oluşur. Bu maddelerle MMPI L, F ve K geçerlik alt testlerine de yer verilmiştir.

Araştırmanın varsayımları, psikopati ve travma geçmişinin şiddet suçlarının yordayıcısı olduğu, teknikleri ve hedefleri değişse dahi insan doğasından kaynaklanan nedenler üzerinde çalışılarak farklı suç türlerinin öngörülebileceğidir.

Mevcut araştırmanın amacı proaktif istihbarat yaklaşımını somut bir örnekle daha iyi açıklayabilmektir. Bu bakımdan hazırlanan modellerin uygulamada kullanılması söz konusu değildir.

⁸ Loena Dahlstrom et. al., **An MMPI Handbook I**, Un. of Minnesota Press, Minneapolis, 1972.

⁹ John Hunsley, et. al., "A Summary of the Reliability and Stability of the MMPI Personality Disorder Scales", **Journal of Personality Assessment**, 1988, Vol. 54, p.16-23.

BİRİNCİ BÖLÜM

KRİMİNOLOJİ, GÜVENLİK VE İSTİHBARAT

1.1. SUÇUN TOPLUMSAL VE ULUSAL GÜVENLİKTEKİ YERİ

Suç ve suçlu davranışı psikoloji, sosyoloji gibi birçok farklı bilim dalının ilgi alanına girmektedir. Her bilim dalı suça ve suçlu davranışına, kendi prensipleri ve araştırma yöntemleri çerçevesinde yaklaşmıştır. Bu disiplinlerin arasında kriminoloji, doğrudan ve sadece suçun ve suçlunun kendisiyle ilgilenen nadir bilim dallarından biridir¹⁰.

Kriminoloji en genel anlamda fail, mağdur, suç ve suçlu davranışını nedensellik ilişkisi içinde bireye ve topluma özgü tüm etmenleri göz önünde bulundurarak inceleyen bilim dalıdır¹¹. Fakat kriminolojiyi suçla ilgili diğer bilim dallarından bağımsız olarak düşünmek de mümkün değildir. Çünkü kriminoloji suça olan yaklaşımında hem suç psikolojisi hem suç sosyolojisi hem de suç biyolojisi gibi birçok disiplinin suçu açıklamaya yönelik oluşmuş alt dalları ile ilişki halinde çalışmak durumundadır.

Kriminoloji tüm bu yönleri ve disiplinler arası araştırmalarıyla stratejik bir öneme sahiptir. Bunun başlıca nedeni suç türlerinin ve trendlerinin toplumsal, ulusal ve uluslararası güvenlik alanlarında yaşanan huzursuzlukların önemli bir kısmını oluşturmalarıdır.

Özellikle 21. yüzyılda farklı suç türleri çağın sağladığı iletişim ve silah teknolojilerini kullanarak ulus aşırı ağlar örmeye başlamıştır. Bu yolla gelişen ve hızla büyüyen suç örgütleri hem ulusal hem de uluslararası güvenlik için önemli bir tehdit oluşturmaktadır.

Hatta farklı suç türlerinin, ekonomik tehditler dışında ve politik tehditlerin de bir bölümünü içine alacak şekilde ulusal güvenliğin karşısındaki risk ve tehditlerin büyük bir bölümünü oluşturduğunu söylemek mümkündür. Bu da kolluk kuvvetleri, ceza ve adalet sistemi ve savunma sanayi de dahil olmak üzere güvenlikle ilgili kaynakların önemli bir kısmının farklı suç türleriyle mücadeleye ayrılması demektir. Aksi halde eğitim, sağlık, sanat, bilim ve teknoloji gibi alanlara ayrılabilen kaynaklar birçok farklı suç türüyle mücadele için harcanmaktadır.

¹⁰ Füsün Sokullu-Akıncı, *Kriminoloji*, Beta Yayınları, İstanbul, 2009, s.20.

¹¹ *A.g.e.*, s.21.

Türkiye özelinde düşünüldüğünde ise suçla mücadeleye ayrılan kaynakların miktarıyla ilgili fikir vermesi açısından, son on yıl içinde işlenen farklı suç türlerini, bu vakaların sayılarını ve belli başlı toplumsal ve bireysel etmenlerle ilişkilerini incelemek yerinde olacaktır.

T.C. Ceza İnfaz Kurumları'nın süreklilik arz eden suç işleme grafiği neticesinde nasıl bir kaynak kaybı yaşandığını incelemek, suç grafiğinin ulusal güvenliğin ve ulusal politikaların yapıtaşı olan toplumsal, ekonomik, politik ve hatta mimari alanlarındaki uygulamalarla ne kadar ilişkili olduğunu görmek önemlidir. Bu sayede ulusal güvenliği ve refahı sağlamak ve artırmak için farklı alanlarda atılan adımların ve uygulanan politikaların suçla olan ilişkisinin ortaya konması amaçlanmaktadır. Böylece suça neden olan faktörlerin tespit edilmesi ve bunlara yönelik yapılacak müdahalelerin ulusal güvenlikteki önemi daha iyi anlaşılacaktır.

1.1.1. Türkiye’de 2002-2011 Yılları Arasında İşlenen Suç Türlerinin Dağılımı ve Özellikleri

Burada belirtilen rakamların 2002-2011 yıllarında işlenen suçlar olduğu ve o dönemde hâlihazırda hüküm giymiş ve ceza infaz kurumlarında yatmakta olan kişi sayısına ekleneceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca bu sayılar sadece resmi olarak tespit edilebilmiş suçların arasından yakalanabilmiş kişilerin miktarını vermektedir. Resmi makamlara ulaş(a)mamış suç miktarı ve de tespit edilen suçların henüz yakalanamamış failleri de düşünüldüğünde belirtilen sayıların burada verilenlerden çok daha fazla olabileceği unutulmamalıdır¹².

Yine de bu sayıların toplam suçlarla ve kendi içindeki alt gruplarla oranları ülkenin suç grafiği ile ilgili genel bir fikir verebilecek düzeydedir. Bu istatistiklerin diğer bir çıktısı ise hem suç türleri özelinde hem de Türkiye’de işlenen suçların geneline ilişkin önemli sosyo-ekonomik, toplumsal ve psikolojik sorunlara işaret etmesidir.

Bu kapsamda cinsel suçlar, mal aleyhine işlenen suçlar ve şiddet suçları Türkiye İstatistik Kurumu'nun açıklamış olduğu veriler çerçevesinde incelenecektir.

¹² Joseph F. Sheley, *Criminology*, Wadsworth Publishing Company, USA, 1995, p.189.

1.1.1.1. Cinsel Suçlar

Cinsel suçlar kategorisinde cinsel taciz, cinsel saldırı, fuhuş, pornografi gibi suçlar yer almaktadır¹³. Bu suçların ortak özelliği kişi veya kişilerin cinsel dokunulmazlığına yönelik olarak gerçekleştirilmiş olmasıdır. Türk Ceza Kanunu'nda bu suçlar Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar olarak sınıflandırılıp cinsel saldırı suçları (Madde 102), çocuğun cinsel istismarı (Madde 103), reşit olmayanla cinsel ilişki (Madde 104) ve cinsel taciz (Madde 105) olarak alt kategorilere ayrılmaktadır¹⁴.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun Ceza İnfaz Kurumlarına dair verdiği istatistiklere göre cinsel suçlardan hüküm giyen kişi sayısı 2002 yılında 1.858, 2006 yılında 885, 2011 yılında ise 828 kişi olarak belirtilmiştir¹⁵. Aynı rapora göre Türkiye'de 2002 yılında toplam 98.955, 2006 yılında 77.884, 2011 yılında ise 80.096 (yetişkin) kişi farklı suç türlerinden hüküm giymiştir. Bu durumda cinsel suçların toplam suça oranı 2002 yılında 1.9, 2006 yılında 1.1, 2011 yılında ise 1.0'dır.

2011 yılında cinsel suçlardan hüküm giyen 828 kişinin 813'ü erkek; 15'i kadındır. Bu suçlardan 687'si şehirlerde; 24'ü köylerde işlenmiştir. Diğer 117 vakanın gerçekleşme yeri tespit edilememiştir¹⁶.

2002-2011 yılları arasındaki bu 10 yıllık süreçte işlenen toplam 823 cinsel suçun şehirler arasındaki dağılımında 105 kişi ile İstanbul, 68 kişi ile İzmir, 39 kişi ile Bursa, 37 kişi ile Antalya, 33 kişi ile Ankara, 35 kişi ile Balıkesir, 31 kişi ile Manisa ve 27 kişi ile Kocaeli ilk sıralarda gelmektedir.

Bu suç grafiğine bakıldığında 2011 yılında cinsel suçlardan hüküm giyen kişilerin % 98'i erkektir ve toplam cinsel suçların en az % 83'ü büyük şehirlerde işlenmiştir. Bu rakamlar cinsel suçlar kategorisinin cinsiyet, coğrafya ve buna bağlı sosyo-ekonomik ve toplumsal koşulların etkileşiminin belirleyici bir rolü oynadığını göstermektedir.

¹³ Freda Adler et. al., **Criminology**, McGraw-Hill, NY, 1995, p.334.

¹⁴ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), **Türk Ceza Kanunu**, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

¹⁵ Türkiye İstatistik Kurumu, **Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri**, 2011, s.15.

¹⁶ Türkiye İstatistik Kurumu, **a.g.e.**, s.35.

Cinsel suçlar gibi çoğu zaman daha içsel ve kişisel sebeplere bağlı olduğu düşünülen suçların dahi belli çevresel faktörlere bağlı bir trend takip etmesi, suçun toplum ile ilişkisini göstermek bakımından oldukça anlamlıdır. Bu ilişki tabi ki tek yönlü bir mekanizma değil; aksine sürekli işleyen ve birbiri üzerine inşa edilen karşılıklı etkileşimlere dayalıdır. Hem toplumsal koşullar – tüm sosyolojik, ekonomik, psikolojik ve hatta politik - suç trendlerinde belirleyici olmakta hem de bu trendler ileriki dönemde mevcut sorunların üzerine inşa edilecek yeni suç ihtimallerini beslemektedir.

1.1.1.2. Malvarlığına Karşı İşlenen Suçlar

Mal aleyhine işlenen suçlar klasik suçlar arasında en bilinen ve yaygın olan suç türlerindendir ve birçok ülkede kayıtlı suçların yaklaşık %90'ını teşkil eder¹⁷. Tüm suç türleri için geçerli olmasına rağmen özellikle mal aleyhine işlenen suçların büyük bir bölümünün polise şikâyet dahi edilmediği dolayısıyla da bu rakamlar tarafından yansıtılmadığı düşünülmektedir¹⁸.

Hırsızlık, kapkaç, mala zarar verme, dolandırıcılık, kaçakçılık (gümrük kaçakçılığı, organ ve doku kaçakçılığı, kültür ve tabiat varlıkları kaçakçılığı, insan kaçakçılığı), sahtecilik (kalpazanlık, evrakta sahtekârlık, sahte fatura, fikir ve sanat eserleri, patent hakları ve marka taklitçiliği), tefecilik ve kundakçılık mal aleyhine işlenen suçlar arasındadır¹⁹.

Türk Ceza Kanunu'nda bu suç türü Malvarlığına Karşı Suçlar olarak tanımlanmakta ve hırsızlık (Madde 141), nitelikli hırsızlık (Madde 142), yağma (Madde 148), nitelikli yağma (Madde 149), mala zarar verme (Madde 151), ibadethanelere ve mezarlıklara zarar verme (Madde 153), hakkı olmayan yere tecavüz (Madde 154), güveni kötüye kullanma (Madde 155), bedelsiz senedi kullanma (Madde 156), dolandırıcılık (Madde 157), nitelikli dolandırıcılık (Madde 158), kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerine tasarruf (Madde 160), hileli iflas (Madde 161), taksirli iflas (Madde 162), karşılıksız yararlanma (Madde 163), şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi

¹⁷ Timur Demirbaş, *Kriminoloji*, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005, s.241.

¹⁸ Joseph F. Sheley, *a.g.e.*, p.189.

¹⁹ Freda Adler et. al, *a.g.e.*, p.265.

(Madde 164) ve suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (Madde 165) şeklinde alt kategorilere ayrılmıştır²⁰.

2002-2011 yılları arasında Türkiye’de işlenmiş malvarlığına yönelik suçlardan hüküm giyen kişi sayısı 46.582’dir. Bu sayı on yıllık dönemde işlenen toplam suçların %58’ini oluşturmaktadır.

Malvarlığına yönelik işlenmiş suçlardan hüküm giyen 46.582 kişiden 44.121’i erkek, 2.461’i kadındır. 46.582 suçtan 37.933’ü şehirlerde işlenmiştir. Bu şehirler arasında 5.415 kişi ile İstanbul, 1.882 kişi ile İzmir, 1.327 kişi ile Ankara, 1.004 kişi ile Antalya, 999 kişi ile Bursa, 625 kişi ile Gaziantep ve 610 kişi ile Adana ilk sıralarda gelmektedir.

2002-2011 yılları arasında malvarlığına karşı işlenen suçlardan hüküm giyen kişilerin genel özelliklerine bakıldığında bu suç profilini ve toplumsal birtakım faktörlerle ilişkisini genel hatlarıyla anlamak mümkündür.

Örneğin, bu suç türünde belirtilen yıllar arasında hüküm giymiş kişilerin yaklaşık %95’i erkek, %5’i kadındır. İşlenen suçların % 81’i şehirlerde işlenmiştir. Bu rakamın içindeki büyük bir bölümü de sürekli göç alan, sanayi merkezi konumunda olan şehirlerde işlenmiştir. Bunun nedeni şehirlerin nüfus sayısının fazla olmasının dışında bu suç türüne özel olarak mali işlerin ve süreçlerin merkezi olabilecek sanayi merkezleri olması da olabilir.

1.1.1.3. Şiddet Suçları

Kasten adam öldürme, yağma, aile içinde şiddet (çocuklara kötü muamele, eşe karşı şiddet, kardeşlere ve ebeveynlere karşı şiddet), kurumlarda şiddet, sporda şiddet, adam kaçıрма, yaralama ve terör şiddet suçları olarak değerlendirilmektedir²¹.

Türk Ceza Kanunu’nda Kişilere Karşı Suçlar bölümünde yer alan kasten öldürme (Madde 81), taksirle öldürme (Madde 85), kasten yaralama (Madde 86), taksirle yaralama (Madde 89); İşkence ve Eziyet

²⁰ Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), *Türk Ceza Kanunu*, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

²¹ Timur Demirtaş, *a.g.e.*, ss. 216-226.

bölümünde yer alan işkence (Madde 94), eziyet (Madde 96); Genel Tehlike Yaratan Suçlar bölümünde silahla ateş etmek veya patlayıcı madde kullanmak (Madde 170) şiddet suçları kapsamında değerlendirilebilecek suçlardır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2002-2011 yılları arasındaki Ceza İnfaz Kurumlarıyla ilgili verdiği istatistik bilgilerine göre toplam 15.181 kişi şiddet suçu işlemekten hüküm giymiştir²². Bu kişilerden 14.847'si erkek, 334'ü kadındır.

Şiddet suçlarının dağılımına bakıldığında ise 15.181 şiddet suçundan 11.462'sinin şehirde, 372'sinin ise köylerde işlendiği görülmektedir. Kalan suçların işlendiği yer ile ilgili bir bilgi bulunmadığı belirtilmiştir.

Bu şehirler arasında 1557 kişi ile İstanbul, 1002 kişi ile İzmir, 569 kişi ile Antalya, 564 kişi ile Ankara, 409 kişi ile Adana ve 359 kişi ile Bursa ilk sıralarda gelmektedir.

Şiddet suçlarının hem cinsiyetler hem de şehirler arasındaki dağılımı paralellik göstermektedir. Bu paralelliğin bir tesadüf olmadığı suça neden olan faktörlerle ilgili çalışmaların varlığıyla da ortaya konmuştur.

Hem yerel hem ulusal hem de uluslararası platformdaki birçok gelişme ve etken suç eğilimlerinin belli trendleri takip etmesine ve bu trendlerin farklı suç türlerinde dahi paralellik göstermesine neden olmaktadır.

Yukarıda verilen istatistik bilgileri en yalın haliyle dahi şehirleşme, göç, sanayi ve iş imkânının dengesiz dağılımı veya ekonomik koşulların diğer toplumsal ve bireysel alanlara etkisini açıklamak bakımından oldukça önemlidir.

Suç, farklı türlerinden bağımsız olarak, bir ulusun sanayiden şehirleşmeye, sağlıktan eğitime, nüfus hareketlerinden gelir dağılımına kadar birçok alanda uyguladığı hem kısa hem uzun vadeli politikaların yansımalarını taşır. Bu da toplum güvenliğine, dolayısıyla da ulusal güvenliğe etki etmektedir.

Bu durumda suçun kökenini ve kişi veya grupları suça eğilimli hale getiren faktörleri anlayıp bu faktörlere yönelik erken müdahalede bulunmanın, hem

²² Türkiye İstatistik Kurumu, **a.g.e.**, s.35.

geleceğin toplum güvenliğine duyulan sorumluluğun bir gereği olduğunu, hem de mevcut uygulamaların olumsuz etkilerini ortadan kaldırmak ve onları iyileştirebilmek için önemli fırsat yaratacağını söylemek mümkündür.

Bunun gerçekleşebilmesi için ise ulusal güvenliğin en önemli araçlarından biri olan istihbarat kurumlarına önemli bir görev düşmektedir. Bu görevin nasıl yerine getirebileceğini daha iyi anlayabilmek için istihbaratın ulusal güvenliğin her aşamasındaki rolü ve önemini açıklamak yerinde olacaktır.

1.2. ULUSAL GÜVENLİK POLİTİKASINDA İSTİHBARATIN YERİ

Güvenlik, yüzyıllardır devletlerin var olması için kullanılan amaç ve araçlardan biri olmuştur. Meşruiyetinin temel kaynaklarından biri olan güvenliği, hem yapacaklarının dayanağı hem de amacı olarak göstermek günümüz devletlerinin de en belirgin özelliklerinden biridir. Geçmiş yıllarda *devletin bekası* olarak politik söylemde yer alan bu amaç ve meşruiyet tabanının varlığını sürdürmesi için ise istihbarat örgütlerinin rolü, tartışmasız ilk sıralarda yer almaktadır.

İstihbaratın devletlerin varlığı ve sürdürülebilirliği üzerindeki etkisi, diğer bir deyişle bilginin önemi ve güce katkısı, ilkel kabilelerden modern devlet örgütlenmelerine kadar kabul görmüş bir gerçektir. Musa'nın casuslarından, Sezar'ın ordularına kadar uzanan istihbarat serüveninin bugün de son hızla devam etmesi bu durumun açık göstergelerindendir.

İstihbarat ihtiyacının yüzyıllardır sabit olmasına rağmen ulaşılabilir bilgi, iletişim teknolojisi, bilgi toplama yöntemleri, ham bilgiyi istihbarata dönüştürme hızı ve netliği çarpıcı bir biçimde değişime uğramıştır. Bu özellikler Bilgi Çağı olarak adlandırılan yaşadığımız dönemin belirleyici ve kritik özellikleri haline gelmiştir. Bu çağ, Sanayi Devrimi ve sonrasında tamamen farklı özelliklerle istihbarat sistemini değiştirmeye başlamıştır. Bugün sadece hükümetler değil, sanayi kuruluşları ve toplumsal ilişkilerin yönetildiği platformlar dahi, elde edilen bilginin gücü ve saklanması gereken bilgiyi koruma dürtüsü ile ilerlemektedir²³.

Güvenlik arenasında, ister devlet ister sanayi düzeyinde olsun istihbarat, şeffaflığı en az olan, stratejileri kapalı kapılar ardında üretilen bir alandır. Herhangi bir dönemde veya olayda istihbaratın rolü ve önemi, o dönemin veya olayın çok sonrasında açığa çıkar. Çoğu zaman da birçok olay için bunun hiçbir zaman

²³ Stan A. Taylor, "The Role of Intelligence in National Security", Alan Collins (ed.), **Contemporary Security Studies**, Oxford University Press, New York, 2007, p.249.

öğrenilmemesi istihbaratın doğasının gereğidir. Fakat iki önemli unsur (istihbarat ve güvenlik) arasındaki bağıın çoğu zaman görünmez olması bu bağıın gücü ile ilgili bir yanılgı yaratmamalıdır. Belki de bu yanılgıyı önlemek için tarih sahnesinin başarılı liderleri, gelecek nesillere verdiği öğütlerde stratejik bilginin önemine, yani istihbarata her zaman dikkat çekmiştir.

Bu çalışmada da istihbarat ve güvenlik, hem kavramsal hem de tarihsel olarak incelenirken aralarındaki paralellik özelliğine dayalı olarak ilerlenecektir.

1.2.1. İstihbaratın Evrimi

İstihbaratın kökleri biyolojiktir²⁴; yani evrimseldir. Her canlı çevresinden gelen uyarıları en azından tehlikeli olup olmadığına dair değerlendirmek ve buna göre hareket etmek zorundadır. Bu aşamada istihbarat, her türlü organizma için nefes almak kadar temel bir süreç ve elzem bir ihtiyaçtır.

İnsanoğlu ise bilgi edinmenin ilkel mekanizmasına, çevresine bilinçli olarak şekil verebilme ve çevresini yine bilinçli olarak belirleyebilme ve seçebilme becerisini eklemiştir. Diğer canlı topluluklarından öteye geçerek son haliyle ‘devlet’ adı verilen örgütsel yapılar kurmaya başlayan insanlar, istihbaratı da geliştirdiği araç ve yöntemlerle ileri bir düzeye taşımayı başarmıştır. Diğer bir deyişle, çevresini daha karmaşık sistemler bütünü olarak algılamaya ve yönetmeye başlayan insanoğlu, hayatta kalabilmek ve üstün gelebilmek için istihbarat toplama ve analiz etme süreçlerini de bu doğal gidişatın akışı ile geliştirmek durumunda kalmıştır.

Bugün en karmaşık örgütlenmelerden biri olan ulus devletlerin de varlıklarını, güvenliklerini ve savunma sistemlerini etkileyecek her hangi bir gelişmenin neden doğrudan istihbarat örgütlerinde paralel değişikliklere sebep olduğu bu bakımdan aşikârdır. Her organizma gibi yaşamını sürdürmeye çalışan örgütlenmeler de hayatta kalmak için en ilkel canlının dahi ihtiyaç duyduğu doğru bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Yani istihbarat, temelde bir hayatta kalma refleksi olarak değerlendirilmelidir. Devletler de hayatta kalma mücadelesinde, bu refleksi en etkin şekilde kullanmanın yollarını aramaktadır.

Bu arayışı, güvenlik arenasındaki binlerce yıldır süren mücadelelerde görmek mümkündür. Sanayi Devrimi öncesinde var olmak ve yok olmak arasındaki mücadelenin yeri muharebe alanları olmuştur. Toprakların,

²⁴ David Kahn, “İstihbaratın Tarihsel Teorisi”, *Avrasya Dosyası*, 2002, Cilt:8, 5-20, s.6.

Ülkelerin ve halkların kaderi savaş meydanlarında belirlenmiştir. Bu yüzden dönemin istihbaratı, daha çok savaş kaynaklarına yönelik olan muharebe istihbaratıdır. Casusluk faaliyetleri, düşmanın nereden ne zaman geleceğini, elinde hangi silahlardan ne kadar olduğunu öğrenmek üzerinedir.

Fransız İhtilali ve Sanayi Devrimi ile birlikte ise yeni koşullar oluşmaya başlamıştır. Artık daha büyük savaşlar ve daha gelişmiş savaş teknolojileri için bir savaş endüstrisi ve savaş ekonomisi gereklidir. Ordular geçmişte olduğundan çok daha gelişmiştir. Savaşta daha önce hiç hesaba katılmayan unsurlar gelişen sanayi ile birden önemli olmaya bařlamıřtır²⁵. Düşmanın ne kadar kömür veya demir rezervi olduğu bir Orta ağ kralı için önem taşımazken, modern devletler için bu tür bilgiler hayati önem arz etmektedir. Gelişen demir yolları, savaş kaynaklarının taşınabilirliğini sağlaması yanında, modern dünyanın inşasında sanayileşen devletlerin sömürmek istediği pazarlara ulaşması açısından da giderek daha önemli hale gelmiştir. Bu durum da istihbaratın yepyeni bir alana, sanayiye yönelik gerçekleştirilmesi için adeta doğal kanallar oluşturmuştur.

Eş zamanlı olarak Bilgi ağı da bir buz dağının zirvesi gibi suyun yüzeyinde görünmeye başlamıştır. Telgraf kablolarındaki titreşimler, yakalanan bir telsiz mesajı, ele geçirilen bir kurye ile sözel istihbaratın, fiziksel istihbarat kadar önem taşıdığı grlmřtr²⁶. Zamanla fiziksel istihbaratın da bu bilgi kanalları ile elde edilebilirliği artacak ve bilgi çağının koşulları oluşmaya başlayacaktır.

1.2.1.1. 20. Yüzyıl Güvenlik Koşulları ve İstihbarat

İstihbaratın evriminde ivme kazanılan en önemli dönemlerden biri 20. yüzyılın ilk yarısı olmuştur. İngiliz istihbaratının Amerika Birleşik Devletleri'ni I. Dünya Savaşı'na dâhil etmesi (*Zimmerman Telegram* olayı), Amerika Birleşik Devletleri'ni II. Dünya Savaşı'na sürükleyen istihbarat zafiyeti (*Pearl Harbor*), kriptolojinin II. Dünya Savaşı zerindeki dramatik etkisi (*Enigma* gelişmesi), İngiliz istihbaratının Hitler'in casuslarını kendi amaçları için kullandığı istihbarata karşı koyma

²⁵ David Kahn, **a.g.e.**, s.7.

²⁶ David Kahn, **a.g.e.**, s.8.

başarısı (*the Doublecross* – aldatma operasyonu) ulusal güvenlik için istihbaratın önemini ortaya koyan başlıca gelişmelerdendir²⁷.

İster zafiyet ister başarı ile sonuçlansın, her türlü istihbarat hareketi ulusal ve hatta buna bağlı uluslararası gelişmelerde, suya atılan taşın yarattığı etki gibi dalgalanmalar ve değişimler yaratmıştır. 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan iki büyük savaş, ikinci yarısında Soğuk Savaş'a dönüşerek istihbarat tarihinde gerçekleşecek devrim niteliğindeki değişim sürecinin alt yapısını oluşturacaktır. Bu dönemde yaşanan dört ana gelişmenin Soğuk Savaş dönemi istihbaratını hazırladığı ve sonradan Klasik İstihbarat olarak adlandırılacak olan istihbarat sisteminin özelliklerini belirlediği düşünülmektedir²⁸.

Önem sırasına göre değerlendirilecek olursa birinci gelişme, Pearl Harbor'da yaşanan stratejik sürprizin ardından istihbarat zafiyetini fark eden Amerika Birleşik Devletleri'nin, ilk sivil istihbarat örgütü olan Stratejik Hizmetler Ofisi (Office of Strategic Services - OSS)'ni kurmasıdır. Bu örgüt savaş süresince istihbaratın neredeyse her aşaması ve türü ile ilgili, özellikle de psikolojik savaş üzerine yoğun deneyim kazanmıştır. Savaştan kısa bir süre sonra dönemin ABD Başkanı Harry S. Truman OSS'yi dağıtmıştır²⁹. Kurum çalışanlarından bazıları diğer kamu kuruluşlarına yönlendirilmiş, bazıları da yine Truman tarafından kurulan yeni sivil istihbarat örgütüne dâhil edilmiştir. Bu yeni kurum, Ulusal Güvenlik Kanunu (1947) ile hayata geçirilen ABD Merkezi Haber Alma Teşkilatı (Central Intelligence Agency - CIA)'dır³⁰. Bu hamle ile Amerika, dünyanın büyük güçleri arasına sivil bir istihbarat örgütü ile katılmış bulunmaktadır.

İkinci önemli gelişme, İngiltere ve ABD arasında gelişen sinyal istihbaratı işbirliğidir. Bu işbirliği dünyanın ilk resmi istihbarat antlaşması ile gerçekleştirilmiştir. BRUSA Antlaşması 1943 yılı Mayıs ayında ABD ve İngiltere arasında hem istihbarat hem de personel ve kaynak değişimlerinin gerçekleşmesi ile hayata geçirilmiştir. Beş yıl sonra bu antlaşma Birleşik Krallık-Amerika Birleşik Devletleri Antlaşması'na (UKUSA) dönüştürülmüştür. Birleşik Krallık, ABD, Kanada, Avustralya

²⁷ Stan A. Taylor, *a.g.e.*, s.258.

²⁸ *A.g.e.*, s.258.

²⁹ *A.g.e.*, s.258.

³⁰ *A.g.e.*, s.258.

ve Yeni Zelanda'yı da bağlayacak şekilde geliştirilen bu pakt, sinyal istihbaratından gelen tüm bilginin toplanmasında işbirliğini ve bu bilgilerin belirtilen ülkeler arasında paylaşılmasını içermektedir. Zaman içinde Sovyetlerin İngiliz istihbaratına müdahalesi gibi bir takım olumsuzluklarla karşılaşılmasına rağmen bu antlaşma günümüze kadar geçerliliğini korumuştur³¹.

Üçüncü gelişme, I. Dünya Savaşı'nda başlayıp II. Dünya Savaşı süresince daha da ileri düzeye taşınan hava araçlarıyla görüntüleme yöntemlerinin kullanımınıdır. II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ve Soğuk Savaş yıllarının başlamasıyla birlikte özellikle ABD'de, Sovyet silahlarıyla ilgili istihbaratın en etkili havadan görüntüleme yöntemleri ile elde edilebileceğine dair güçlü bir fikir birliği oluşmaya başlamıştır. ABD ve İngiltere sinyal istihbaratı (signal intelligence, sigint) ve görüntü istihbaratı (imagery intelligence, imint) odaklı çalışmalarını son hızla ilerletme çabasına girmiştir. Uluslararası suların ve hatta Sovyet sınırlarının üzerinde gezen istihbarat uçakları ile istihbarat elde etmeye başlamışlardır. U-2 casus uçaklar olarak da adlandırılan bu araçlar Sovyet silahları ve diğer kaynaklar ile bilgi elde etmek için fotoğraflama ile kaydettiği görüntüleri stratejik istihbarata dönüştürmüştür. Birkaç yıl içinde Sovyet silahları ile ilgili istihbaratın neredeyse tamamı U-2 casus uçakları ile sağlanır hale gelmiştir. Sovyet topraklarında yapılan bu operasyonlar, 1960 Mayıs'ında bir U-2'nin Sovyetler Birliği tarafından düşürülmesi ve pilotu Gary Powers'ın canlı olarak ele geçirilmesine kadar devam etmiştir³².

Bunun ardından ABD, Sovyet topraklarını görüntülemek için tekniklerini daha ulaşılamaz ve engellenemez boyutlara taşımaya karar vermiştir. Sovyet topraklarını hedef alan ilk ABD uydusu 1960 yılının Ağustos ayında uzay boşluğundaki yerini almıştır. İlk uydu Kaşif-13'ün (Discoverer 13) ardından Kaşif-14 (Discoverer 14) de uzay boşluğunda konumlandırılarak Sovyet toprakları ile ilgili U-2 uçaklarının topladığından çok daha fazla istihbarata ulaşmıştır. ABD'nin bu girişiminden kısa bir süre sonra Sovyet Rusya da kendi uydusunu uzaya

³¹ Stan A. Taylor, a.g.e., s.258.

³² A.g.e., s.258.

göndermiş ve böylece 'gökteki gözler' dönemi başlamıştır³³. Bazı görüşler bu dönemin uluslararası istikrarı artırdığını öne sürmektedir. Bu görüş Orwell'in 1984'ünün başlangıcında olduğumuzu desteklerken; diğer bir görüş de bu dönemin yakın zamanda yüzleşmek zorunda kalacağımız nükleer bir mücadelenin altyapısı olduğunu ileri sürmektedir.

Soğuk Savaş yıllarını hazırlayan ve istihbaratın hem ulusal hem de uluslararası güvenlikteki önemine işaret eden dördüncü gelişme de Demirperde'nin her iki tarafında yürütülen espionaj, yani casusluk faaliyetleridir. II. Dünya Savaşı sırasında, Sovyetler Birliği'nin dostlarına karşı çalıştırdığı casus sayısının düşmanlarına karşı çalıştırdığından daha fazla olduğu söylenir. Bu durumun etkisi Soğuk Savaş döneminin ilk yıllarında, birçok Amerikan, İngiliz ve Batı Almanyalı vatandaşın Sovyetler lehine istihbarat topladığının tespit edilmesiyle ortaya konmuştur. İngiliz istihbarat örgütünün üst düzey yöneticilerinden, Dış İşleri Bakanlığı personelinden, önemli konumlarda bulunan ABD'li ve Batı Almanyalı bürokratlardan bazıları Sovyetler tarafından kendileri için istihbarat toplamak üzere başarıyla çalıştırılmışlardır. Amerika'nın ve Sovyetler'in atom bombası çalışmalarını yürüten bilim adamları arasında da sonraları casusluk suçu ile yargılananlar olmuştur. Hatta ABD, Rusya'nın aksi halde en az beş ila yedi yıl sonra yapabileceği atom bombasını, kendilerinden elde ettiği istihbarat sayesinde bu kadar erken sürede tamamlayabildiğini ileri sürmektedir³⁴.

Tüm bu yaşananlar, ulusal ve uluslararası güvenlikteki gelişmelerle istihbarat arasındaki etkileşimi açık bir şekilde göstermektedir. Bu etkileşim birçok alanda değişimleri beraberinde getirirken, istihbarat açısından bakıldığında belli başlı teknik gelişmelerin geleneksel yöntemlerle birleşerek dönem istihbaratını sistemleştirdiği görülmektedir. Bu sistem bugün Klasik İstihbarat Sistemi olarak adlandırılmaktadır³⁵.

³³ Stan A. Taylor, *a.g.e.*, s.259.

³⁴ *A.g.e.*, s.259.

³⁵ *A.g.e.*, s.259.

1.2.1.2. Klasik İstihbarat

Klasik İstihbarat, 20. yüzyıl boyunca hüküm sürmüş, yukarıda belirtilen gelişmelerle de kemikleşmiş istihbarat sistemidir³⁶. Klasik İstihbarat sistemindeki istihbarat örgütlerinin tamamı az ya da çok Soğuk Savaş'ın varisleridir ve dönemin blok mantığını yansıtan özellikler taşır.

Bu özelliklerden ilki, bir ulusun karşısında kendine muhalif başka bir ulusun bulunmasıdır. Düşman ulusun varlığı taraflar için bir çeşit var olma sebebidir ve tüm işlevler bu varlık üzerinden inşa edilir.

Hasım konumunda olan ulus ile diğer ülkenin istihbarat örgütleri simetrik davranışlar sergiler. Diğer bir deyişle iki taraf da birbirini taklit eder ve birbiriyle neredeyse aynı değerler sistemi üzerinden hareket eder. Mücadele ettikleri koşullar, kullandıkları taktikler, hedefleri ve ulaşmak istedikleri neticeler paralellik gösterir. Bu durumda zaaflar da güçlü yanlar da benzerdir. Bir çeşit rekabet ortamı olduğu için de zincirleme olarak simetrik durum güçlenir ve güçlendikçe daha da simetrik hale gelir. Simetrik konumlanmayı açıklamak için verilebilecek en iyi örnek, kitle imha silahları geliştiren güçler arasında Dehşet Dengesi olarak da adlandırılan Mutually Assured Destruction (M.A.D)'dır. Karşılıklı olarak geliştirilen yok etme güçleri arttıkça tarafların kontrol altına alındığını öngören bu görüş, güçlerin simetrik olarak ilerlemesi kabulüne dayanır. Klasik İstihbarat sisteminde yıllardır süregelen, bir diğer istihbarat örgütünü taklit etme ve en gelişmiş olanın veya direk düşman teşkilatın yaptıklarını yapmaya çalışarak ilerleme geleneği bu klasik dönem özelliğinden ileri gelmektedir.

Üçüncü özellik, düşmanın net bir şekilde tanımlanmış olmasıdır. Tanımlanabilir, sınırları ve içeriği belli, ayırt edici özellikleri aşikâr, motivasyonları ve hedefleri belli niteliktedir.

Dördüncü özellik ise düşmanın harici olmasıdır. Bu sistemde istihbarat örgütleri ulusal sınırların dışında mücadele ederler. Düşman her ne kadar zaman zaman ülke sınırları içinde özellikle casusluk gibi faaliyetlerde bulunsa da, bunu yapan kişilerin de kaynağı harici ve tanımlıdır. Bu yüzden de Klasik İstihbarat döneminde kolluk kuvvetleri

³⁶ Alan Collins, *Contemporary National Security Strategies*, Oxford University Press, New York, 2007, s.666.

ikinci plandadır. Ulusal istihbarat örgütleri ve Dış İşleri'ne bağlı istihbarat kuruluşları önceliklidir. Yapılan ve karşılaşılan istihbarat faaliyetleri bu kurum ve kuruluşların yetki alanında gerçekleşmektedir. Yaşanan çatışmalar ve yapılan operasyonlar belli durumlarda, belli teknik ve stratejiler dâhilinde gerçekleşir.

Yukarıda belirtilen tüm koşullarla birlikte gelen, belki de en önemli özellik bu dönem istihbaratına hâkim olan tahmin edilebilir, yani öngörülebilir olma özelliğidir. Karşısındaki düşmanın nitelikleri ve operasyonel özellikleri bakımında simetrik olması, yaşanacakların elde edilen istihbarat dâhilinde tahmin edilebilirliğini oldukça artırmaktadır. Çünkü bu koşullarda empati yapmak, kendine benzeyen bir organizmanın bir sonraki hamlesini öngörmeye benzediğinden daha az çaba gerektirecek ve çok daha isabetli tahminler yapılabilir.

Son özellik ise Klasik İstihbarat örgütlerinin reaktif yapısıdır. Bir istihbarat örgütünün reaktif olması, potansiyel oluşumların birer risk ve tehdide dönüştüğü aşamada devreye girmesi demektir.

Klasik İstihbaratta herhangi bir kişi veya topluluğun istihbaratın menziline girmesi için bir risk ya da tehdit haline gelmesi, karar vericiler tarafından bu şekilde tanımlanmış olması gerekir. Suç tanımının da çok kısıtlı olarak yapılması, reaktif tepkiler ile çalışan istihbarat örgütlerini sıkıntıya sokmaktadır. Bu şartlarda istihbarat örgütleri muhtemel riskleri izleyerek gerçek tehditlere dönüşecekleri zamanı beklemektedir. Dolayısıyla 20. yüzyıl koşullarında gelişen klasik istihbarat için önemli olan nokta, tam olarak bu dönüşüm anını yakalayabilmek ve anında müdahale ederek oluşacak zararı en aza indirmektir³⁷.

1.2.1.3. 21. Yüzyıl Güvenlik Koşulları ve İstihbarat

20. yüzyılda yaşanan istihbaratla ilgili gelişmeler 21. yüzyılda da istihbarat ihtiyacının değişen koşullar gereği farklılaşacağına ve artacağına dair önemli işaretlerdir. Sadece uzay teknolojilerindeki yenilikler bile bir devrin kapanıp diğer bir devrin başlamasını sağlayacak güçte etki yaratmıştır. Fakat 21. yüzyılın en temel özelliklerinden biri

³⁷ Alan Collins, **a.g.e.**, s.667.

gelişen istihbarat teknikleri ve kapasiteleri yanında ortaya çıkan terör olgusudur.

21. yüzyıl güvenlik ortamını ve tehdit tanımını değiştiren terör, istihbarat örgütlerinde de önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda günümüze kadar yapılan değişiklikler reaktif yapılarıyla sorunun derinine inmeyi ve kalıcı çözümler üretmeyi başaramamıştır. Her sorunu zamansal olarak arkadan takip eden çözüm önerileri yeni yüzyıl güvenlik ortamına aslında geçmiş yüzyılın zihniyetle yaklaşmıştır. Araç olarak bilgi çağı teknolojilerinin kullanılması ile güncel ve yenilikçi olduğuna dair yanlış bir algı yaratıldığı, atılan adımların beklenen sonuçları vermemesi ile yavaş yavaş anlaşılmaya başlanmıştır. Bu aşamaya gelinene kadar yaşanan bazı gelişmeler ve atılan adımlar şu şekilde sıralanabilir:

İlk olarak istihbarat örgütlerinin hem teknik hem personel hem de yarattığı etki açısından geliştirilebilmesi için, kamu fonlarından ayrılan payın giderek arttığı gözlenmektedir. Her ne kadar istihbarat örgütlerine ayrılan bütçe hiçbir zaman şeffaf olarak açıklanmasa da kamusal alanda edinilen deneyimler bu miktarın sürekli olarak arttığına işaret etmektedir. Neticede çok açık politik nedenlerden ötürü hiçbir devlet bu meseleye kaynak ayırmak konusunda cimri görünmek istememektedir³⁸.

İkinci olarak, istihbarat harcamalarında teröre ayrılan kısım giderek artmıştır. Bu tabi ki şaşırtıcı bir durum değildir; fakat uluslararası kaçakçılık, organize suç örgütleri gibi bazı geleneksel istihbarat alanlarına ayrılan kaynaklarda azalmaya neden olmaktadır. Bu alanların da terörle olan bağlantıları³⁹ düşünülecek olursa kaynak yönetiminin (bilerek veya bilmeyerek) düşünüldüğü kadar stratejik yapılmadığı, aksine terörle mücadeleye gereken önemin verildiğine dair bir imaj yaratma çabasıyla orantısız olarak yönetildiği görülmektedir.

Üçüncü önemli gelişme, 11 Eylül'ün hemen ardından Afganistan'a yapılan müdahaledir. Bununla da kalınmamış, kitle imha silahlarına dair güçlü istihbarat elde edildiği iddia edilerek Irak'a da bir müdahale gerçekleştirilmiştir. Bu müdahalenin ilk safhası kısa sürede atlatılmış;

³⁸ Stan Taylor and David Goldman, "Intelligence Reform: Will More Agencies, Money and Personnel Help?", *Intelligence and National Security*, 2004, Vol.19, 416-435, p.422.

³⁹ Stan Taylor and David Goldman, *a.g.e.*, p.423.

fakat işgal ve sindirme müdahalelerine karşı direnişler ABD ve İngiltere'nin düşündüğünden çok daha fazla olmuştur. Bunun üzerine bir de müdahalenin gerekçesi olarak gösterilen kitle imha silahları üretimine dair istihbaratın doğrulanamaması ile durumun vahameti iyice artırmıştır. Uluslararası arenada birçok taraf, bu hatayı tüm zamanların en büyük istihbarat başarısızlığı olarak değerlendirmektedir. Madalyonun diğer bir yüzünde ise bunun bir istihbarat başarısızlığı değil, daha büyük hedefler uğruna dünya kamuoyunu aldatma stratejisi olduğu iddiaları yer almaktadır⁴⁰.

21. yüzyıl güvenlik anlayışının istihbarat örgütleri ile olan ilişkisinde son olarak üzerinde durulması gereken gelişme de yine 11 Eylül olaylarının ardından gerçekleşmiştir. Bu olay öncesinde ve esnasında yaşandığı iddia edilen istihbarat zafiyetinin doğru bir şekilde tanımlanabilmesi için hem İngiltere'de hem de ABD'de çok sayıda olağan üstü komisyon kurulmuş ve raporlar hazırlanmıştır. Raporlarda belirtilen eksikliklerin giderilebilmesi için, CIA'nın 1947'deki kuruluşundan itibaren gerçekleşen en önemli istihbarat reformlarından biri olarak ABD'de Ulusal İstihbarat Direktörlüğü (National Intelligence Director, NID) kurulmuştur. Bu hamlenin amacı hem ulusal düzeyde kurumlar arası istihbarat paylaşımını ve etkinliğini, hem de uluslararası istihbarat koordinasyonunu artırmaktır⁴¹.

Tüm bu yaşananlar istihbarat camiasında yeni yüzyıl güvenlik koşullarının değişmesine paralel olarak hızlı bir değişimin yaşandığına işaret etmektedir. Fakat, yukarıda belirtilen adımların hızla değişen ulusal ve uluslararası güvenlik platformunun ihtiyaçlarını tam olarak karşılandığını söyleyebilmek oldukça güçtür.

Bu durumda 21. yüzyıl istihbaratının, yeni güvenlik ortamının gerekliliklerine uygun bir şekilde inşa edilebilmesi için, yeni koşulların istihbarat açısından yeni bir bakış açısıyla daha detaylı olarak incelenmesi gereği doğmaktadır.

⁴⁰ İrfan Polat, **11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan Müdahalesi**, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta, 2006, s.66 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**).

⁴¹ Stan Taylor and David Goldman, **a.g.e.**, s.431.

Bu inceleme öncelikle yaşanacak geçiş sürecindeki muhtemel sorunların üzerinde durmayı gerektirir⁴². Çünkü yeni yüzyıl istihbaratında yapılması gereken değişimleri, bu süreçleri bekleyen sorunlardan geniş kapsamlı olarak bahsetmeden doğru bir şekilde analiz etmek mümkün olmayacaktır. Yapılması öngörülen her yenilik daha önce yaşanmış sorunlardan ileri gelmekte ve yapılacak olan her yenilik de karşılaşılabilecek sorunlar çerçevesinde şekillenerek sistemleştirilmektedir. Bu bağlamda 21. yüzyılın güvenlik ve istihbarat camiasındaki değişimler ve gelişmelerin karşılaşılabileceği zorluklar şu alanlarda öngörülmektedir.

O'Brien'a göre mücadele edilmesi gereken ilk ve en büyük zorluk, tüm Batı dünyasında değişen güvenlik paradigmasında ulusal güvenlik ve istihbarat kurumlarının üyelerinden beklenecek gerekliliklerdir⁴³. Stratejik olarak bu kurumların istihbarata dayalı aksiyonları, 'tepki'den 'önleme'ye doğru bir geçiş yaşamaktadır. Proaktif istihbarat yaklaşımı bölümünde üzerinde daha detaylı olarak durulan bu değişim temelde, tehditlerin kasıtlı ve kötü niyetli aktivitelere dönüşmesinden çok daha önce görülmesi ve müdahale edilebilmesi için bilgi toplamaya ve istihbarat üretmeye dayanmaktadır.

Bu erken müdahalelerin bir kısmı açık bir kısmı da örtülü olacaktır. Açık müdahaleler potansiyel terör ve casusluk odaklarına yönelik olarak gerçekleştirilecek dinamik, önleyici aktivitelerdir. Örtülü uygulamalar ise terör uygulamalarını tespitin alt eşiğine ulaşmayan alanları bularak bu alanlarda daha fazla istihbarat edilmesini sağlayacak, önleyici (pre-emptive) adımlar ve operasyonlarla erken müdahaleyi mümkün kılacaktır.

Buna bağlı olarak aşılması gereken ikinci stratejik sorun ortaya çıkmaktadır. Soruşturma ve kovuşturmaya dayalı ulusal güvenlik yaklaşımından, istihbarata dayalı müdahalelerin yapıldığı, tutuklama, kovuşturma ve tahliye gibi uygulamaları gerektirmeyen bir yaklaşıma, yani proaktif yaklaşıma geçilmelidir. Terörle mücadele açısından bakıldığında bu yeni yaklaşım ülkeler için teröristleri ele geçirmek ve

⁴² Kevin A. O'Brien, "The Changing Security and Intelligence Landscape in the 21st Century", *The Future Action Series*, 2008, October, 2-13, p.4.

⁴³ *A.g.e.*, p.4.

mahkûm etmek yoğunluğundaki stratejiden, ideolojik olarak bu örgütleri besleyen unsurların oluşumunu ve bu örgütlerin kişi elde etme kapasitesini azaltma stratejisine geçişi ifade etmektedir.

Bu geçiş bir öncekinin derhal sonlandırılması ve yeni olanın tek başına hayata geçirilmesi şeklinde gerçekleştirilecek bir süreç değildir. Yeni oluşan tehditler geleneksel olanı öldürmemekte, onun formunu değiştirip yeni tekniklerle geliştirmektedir. Önceden birbirinden farklı alanlarda kullanılan savaş teknikleri şimdi tek bir alanda ve hatta kimi zaman aynı anda kullanılabilir. Bu nedenle, geleneksel yöntemlerin muhafaza edilmesi ve fakat baskınlığının azaltılarak yeni yöntemlerin öncülüğünde sürdürülmesi gerekmektedir.

Tek başına gelenekselliğin sürdürülmesinin yeni mücadelede bir işe yaramadığı yaşananlar ile ilk elden tecrübe edilmiştir. 9/11 sonrası tutuklama ve kontrol altında tutmaya yönelik büyük hapishaneler kurmak gibi, Soğuk Savaş döneminden kalma mantıkla yapılan işkenceler ve diğer tüm uygulamaların başarısızlığı bunun kanıtlarındandır. Dolayısıyla, bu geçiş süreci ancak denge kurularak ve kontrollü bir şekilde hayata geçirilebilecektir.

Diğer bir önemli sorun, kolluk kuvvetleri ile ulusal istihbarat kurumları arasında kurulması gereken işbirliğidir.

Ulusal ve uluslararası tehditlerin arasındaki sınır giderek daha ayırt edilemez hale gelmiştir. Bunun nedeni tehdit kapsamında değerlendirilen kişi, örgüt ve kurumların şekil değiştirmesidir. Ulusaşırı (transnational) hale gelen suç türlerinin birbirleri ile bağlantılı halde yeni bir tehdit olarak ifade edilen terör şemsiyesi altında bir araya gelmesi, öngörülebilirliği düşük hedef kitleleri ile birleşince istihbarat örgütlerinin ulusal güvenlikteki yerinin ve kendi içindeki yapısının da değişimi beraberinde gelmiştir. İç ve dış tehditlerin arasındaki ayrımın ortadan kalkmaya başlaması ulusal güvenlik stratejisinde kilit noktada bulunan ve dış tehditlere odaklanmış istihbarat örgütlerinin ülke içindeki kolluk kuvvetleriyle işbirliğini klasik dönemden çok daha koordineli ve yoğun bir şekilde değiştirme gereğini doğurmuştur. Terörle mücadelede bu kurumların her seviyede işbirliğine yöneltilmesi ve normalde aralarında sessiz bir rekabetin sürdüğü bu ilişkinin dengeye kavuşturulması

mesalesi sadece ABD ve İngiltere için değil, geniş bir çember dâhilinde tüm dünya için geçerlidir⁴⁴.

Toplumsal güvenliğin temininin yanında yeni beliren tehditler çerçevesinde ileri istihbarat toplama görevi ile katlanacak olan görev tanımının kolluk kuvvetleri içinde gerçekleştirilebilmesi, kendi içinde dahi her ülke için yeni bir mücadele alanı yaratmaktadır. Bu katlanan görev tanımının içine sadece kamusal alanda istihbarat toplamak değil, sanayi ve iş dünyasına dâhil olmak da girmektedir.

Bu yoğun işbirliğinin gerçekleşmesi için her iki tarafın (ulusal ve uluslararası) kurumlarında da farklı kaynaklardan (insan, uydu, keşif ve gözetleme vb.) gelen istihbaratı doğru kanallara aktarabilme ve stratejik olarak bir araya getirip diğer kurumlarla paylaşabilme konularında zorluklar doğmaktadır. Bu da hem organizasyonel anlamda hem de bilgi paylaşımı anlamında yeni mücadele alanları olarak ortaya çıkarmaktadır. Bu bakımdan bilgi paylaşımı çok farklı boyutlarda yaşanan önemli bir meseleye dönüşmektedir. Kurumlar içi, kurumlar arası, hükümetler içi ve uluslararası olarak dört farklı boyutta incelenmesi ve yaklaşılması gereken bu mesele, yukarıda bahsedilen mücadeleler ile birlikte, paralel işbirlikleri sağlanarak çözülmelidir.

Bilgi paylaşımı hem bilinerek, kendi kurumundan veya başka bir kurumdan gelen talep üzerine paylaşılan bilgi, hem de bilinmeyerek, kişi veya kurumlardan gelen herhangi bir talep olmadan standart bir erişilebilirlik sisteminin oluşturulması ile gerçekleştirilebilir⁴⁵. Bunun için de geleneksel kompartıman sisteminden (bir kompartımandaki görevli personelin diğerindeki hakkında bir şey bilmediği) diğer bir adıyla ‘bilinmesi gereken’ prensibinden, ‘paylaşılması gereken’ prensibine geçmek gerekmektedir⁴⁶.

21. yüzyılın güvenlik ortamına istihbarat örgütleri ancak klasik kültürlerinin belli yapıtaşlarını değiştirerek uyum sağlayacaktır. Tüm bu yenilikler için sadece kolluk kuvvetlerinde değil, ulusal güvenlikte yer alan tüm kurum ve kuruluşlarda çalışan personelin yenilikçi düşüncelere

⁴⁴ Kevin A. O'Brien, **a.g.e.**, p.5.

⁴⁵ Todd S. Sechser, "Intelligence and Prediction In An Unpredictable World", **Eisenhower National Security Series**, 2003, June, 1-8, p.4.

⁴⁶ Todd S. Sechser, **a.g.e.**

açık olması büyük önem taşımaktadır. En üst seviyedeki ilişkiden her kurum içinde en alt seviyedeki ilişkiye kadar geleneksel duvarların yıkılması, önyargıların ve rekabet duygularının bir kenara bırakılarak ulus çıkarlarının ön plana çıkarılması gerekmektedir.

21. yüzyılda istihbaratın karşılaştığı diğer mücadele alanlarından biri de özel sektöre ait kurumların küreselleşme ile birlikte istihbarat camiasında önem taşıyor hale gelmesidir. Çok uluslu firmalar, en az hükümetler kadar istihbarata ihtiyaç duyar ve ulusal güvenlik konularında stratejik önem taşıyor konuma gelmiştir. Bu nedenle ekonomik istihbarat, bu yüzyılın güvenlik paradigmasının önemli parçalarından biri olmuştur. Ulusal kaynakların korunması, küresel Batı sermayesinin desteklenen ve desteklenmeyen üçüncü dünya ülkelerindeki dağılımı gibi önemli konular çok uluslu şirketleri 21. yüzyılın ulusal güvenliğinde önemli aktörler konumuna getirmiştir. Bu durum ulusal devlet yapısının alıştığı güvenlik platformunda yeni aktörlerin belirmesi anlamına gelir. Bu tehlikeli ve çok aktörlü oyunda ulus devletler kendi ulusal varlıklarının temellerinden, kuruluş değerlerinden ve ulusal olmaktan ileri gelen güçlerinden ödün vermemelidir. Aynı zamanda çok uluslu ekonomik aktörlerin konumlarının farkında olarak en uygun işbirliği yöntemini geliştirmelidirler. Her ülke kendi coğrafyasına, tarihi ve stratejik önceliklerine göre özgün bir işbirliği modeli geliştirmelidir.

Tüm bu değişim parametrelerinin dışında istihbarata eklenen bir de bilgi boyutu bulunmaktadır. Siber uzay olarak adlandırılan bu yeni boyut, bilgi çağı teknolojisinin ulusal güvenliğe hem ödülü hem cezası sayılabilir. Soğuk Savaş ve sonrası dönemde uyduların uzay boşluğuna konumlandırılmasıyla başladığı kabul edilen siber mücadele istihbarat faaliyetleri için operasyonel bir alan oluşturmaktadır. Bu alanda internet, hem bilgi toplama hem de bu bilgiye dayalı operasyonlar yapma olanağı sunmaktadır. Siber mücadele organize suçlarla ve terörle mücadelede önemli bir araç olarak kullanıldığı gibi, bu örgütler tarafından ulusal güvenlik kurumlarının veri tabanlarına ulaşmak ve stratejik bilgileri elde etmek için de kullanılmaktadır. Siber mücadelenin bilgi çağının daha da ilerlemesi ile diğer mücadele alanlarını daha fazla etkilemeye

başlayacağı öngörülmekte ve ulusal güvenliğin sağlanması için daha stratejik olarak ele alınması gerekmektedir⁴⁷.

Siber istihbarat, e-savaş ve bilgi operasyonlarının yanında aldatma ve siber uzayda istihbarata karşı koyma faaliyetlerine de imkân vermektedir⁴⁸. Böylece, sadece istihbarat örgütleri ve yasa dışı oluşumlar arasında değil, istihbarat kurumları ve ülkeler arasında da mücadelelere sahne olmaktadır. Siber alanda bilgi yoğunluğunun diğer alanlardan daha fazla olması, birçok bilgiye kolayca ulaşılabilmesi açısından kolaylık sağlarken, bilgi yoğunluğu ve aldatmanın kolaylığı bakımından kaynak güvenilirliğini ve bilgi doğruluğunu analiz etmeyi daha kritik ve zor hale getirmektedir. Bu nedenle istihbarat toplayıcılarının ve analistlerin kullanabilecekleri, yaygın teknolojinin her zaman bir adım ötesine ulaşılabilen gelişmeleri ulusal güvenlik için temin etmek ve hatta ileri teknolojinin stratejik kurumlar için geliştirilmesini desteklemek gerekmektedir⁴⁹.

İstihbarat camiasında yaşanan bu değişimlerin karşılaştığı diğer bir sorun da bilgi toplama ve analizi arasındaki orantısız kaynak dağılımıdır. Özellikle yeni gelişen sinyal istihbaratı ve görüntü istihbaratının ardından yapılan en önemli eleştirilerden biri istihbarat toplamaya ayrılan personel ve teknik kaynakların, toplanan bu bilgiyi analiz edip istihbarata dönüştürmek için ayrılan kaynaktan çok daha fazla olmasıdır. Her istihbarat sistemi için analiz edilerek istihbarata dönüştürülen bilgi, en az ulaşılabilen ham bilginin miktarı kadar önem taşımaktadır. İstihbarata dayalı tüm önlem ve müdahaleler istihbarat çarkının sonuna ulaşmış bilgi ile yapılmaktadır. Bu nedenle bilgi toplama tekniklerinin ve kaynaklarının büyük bir hızla arttığı ve karmaşıklaştığı günümüzde aynı gelişmenin bu kaynakları doğru bir şekilde yönlendirmesi, sınıflandırması ve analiz etmesi gereken süreçlerde de gerçekleştirilmesi beklenmektedir⁵⁰. Aksi halde bilgi denizinin içinde boğulan, göz göre göre gelen tehditleri bu bilgileri derleyecek ve inceleyecek yeterli imkânı ve zamanı bulunmadığı için engelleyemeyen istihbarat kurumları ulusal güvenlik için gereken işlevi yerine getirememektedir.

⁴⁷ Todd S. Sechser, *a.g.e.*, s.9.

⁴⁸ *A.g.e.*, s.10.

⁴⁹ *A.g.e.*, s.6.

⁵⁰ *A.g.e.*, s.8.

Son olarak üzerinde durulması gereken mesele personel eğitimi ve profesyonel gelişimdir. Birçok istihbarat örgütü bilgi çağının getirdiği benzer yapılanma sıkıntılarını yaşamaktadır⁵¹. İşe alınan yeni nesil istihbaratçılarda özellikle yüksek bilişim teknolojileri becerisi aranmaktadır. Ki bu kişiler bu becerilere aynı seviyede sahip olmayan, geleneksel ve yaş farkının fazla olduğu istihbaratçılarla çalışmaktadır. Bu genç nesil zamanla, istihbarat örgütlerinin orta kademe çalışanlarının yüksek bilişsel yeteneklere sahip fakat yeterince tecrübesi olmayan kişilerle dolmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda hızla artan personel ihtiyacı neticesinde işe alımlardaki özen ile işe alım sonrası verilen eğitimin süresi ve niteliği de düşüş göstermektedir.

Tüm bu mücadele alanları birlikte değerlendirildiğinde 21. yüzyılın yeni güvenlik paradigmasında birçok yönüyle değişen istihbarat örgütlerini zorlu bir hayatta kalma mücadelesi beklemektedir. Fakat bu yüzyılda ayakta kalabilmenin, direnebilmenin ve kazanabilmenin yolunun sadece adaptasyon sağlayabilmek değil; bu adaptasyonu çok hızlı bir şekilde gerçekleştirebilmek olduğu unutulmamalıdır. Çünkü zaman, bir avantaj olmaktan çıkmış; önüne geçilmesi gereken çok önemli bir rakip haline gelmiştir.

1.3. PROAKTİF YAKLAŞIM VE PROAKTİF POLİTİKA

Proaktif, bir durum ortaya çıktıktan sonra ona tepki vermektense o durumu yaratan veya kontrol eden kişi ya da hareketler için kullanılan bir sıfattır. Bazı kaynaklar proaktif olmayı, bir olayın gerçekleşmesini beklemeden değişim yaratarak olayın oluşunun engellenmesi veya istenilen yönde değiştirilmesi olarak tanımlamaktadır (Oxford Dictionary, Cambridge Dictionary etc.).

Son yıllarda hem endüstriyel alanda, hem sağlık alanında hem de psikolojide daha sık kullanılmaya başlanan proaktif yaklaşım diğer alanlarda da kendini göstermeye başlamıştır. Zaman sadece ulusal güvenlik konularında değil tüm alanlarda çağın en önemli mücadele unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu nedenle profesyonelliğin en önemli göstergelerinden biri, olayların gelişmesini ve oluşmasını bekleyip reaktif bir tutum sergilemek değil; proaktif bir yaklaşımla gelecekte olabilecekleri önleyebilmek veya şekillendirebilmektir. Örneğin psikoloji biliminde proaktif davranış, ileriye yönelik, değişim odaklı ve harekete geçmek için erken

⁵¹ Todd S. Sechser, a.g.e., s.9.

davranan bir tutumu ifade eder. Bu yaklaşımın en önemli özelliği zamanın önüne geçebilmesidir. Geleceğin gerçekleşmesinde pasif değil, aktif bir tutumu ifade eder. Olayların akışına bırakılıp duruma göre strateji belirlemek, yani reaktif bir yaklaşıma sahip olmak 21. yüzyıl şartlarında geçerliliğini giderek yitirmektedir.

Proaktif yaklaşım, ulusal güvenlik stratejilerinin dramatik değişimindeki yerini de kaçınılmaz olarak almaktadır. 2002 yılının Ağustos ayında, “Nükleer Savaş ve Gezegenimizi Bekleyen Acil Durumlar” başlıklı uluslararası seminerlerin 27. si düzenlenmiştir. İtalya’da yapılan bu geniş kapsamlı seminerdeki ana konulardan biri, Christopher Daase tarafından sunulan terörizmle mücadelede reaktif yaklaşımdan proaktif stratejilere geçiş sürecidir. Bu açıklama ulusal politikalarda yaşanan değişimi ABD örneği özelinde açık bir şekilde dile getirmektedir. Bu çalışma kapsamında proaktif ulusal politikaların oluşumu ve niteliği, kendisinin görüşlerinden yola çıkılarak açıklanacaktır.

Daase⁵² çoklu ve belirsiz hale gelen tehditlerin Soğuk Savaş sonrasında olduğu gibi olayların gerçekleşmesini bekleyip buna göre hareket planı belirleyen reaktif politika ile karşılanamayacağını; bunun yerine proaktif bir yaklaşım sergilenmesi gerektiğini belirtmektedir. Böyle bir durumda amaç, güvenliğe karşı risk oluşturabilecek kayıp veya zarar ihtimallerini azaltmak veya doğabilecek muhtemel sonuçları olay gerçekleşmeden önce en aza indirebilmektir. Dolayısıyla herhangi bir politika, eğer bu politika gereği alınan kararlar gelecekteki problemleri, ihtiyaçları ve değişiklikleri öngörmeye ve şekillendirmeye dayalı ise proaktif bir politikadır.

Proaktif politika, güvenlik risklerine karşı önleyici veya koruyucu nitelikte olması bakımından iki farklı şekilde oluşturulabilir. Bu ayrım genelde karıştırılan; fakat üzerinde durulması gereken bir ayrımdır. Önleyici politikanın amacı olumsuz etki yaratacak bir olayın gerçekleşmesini engellemektir. Koruyucu politikanın amacı ise her halükarda gerçekleşebilecek bir olayın muhtemel olumsuz sonuçlarını azaltmaktır.

Önleyici ve koruyucu politikalar da kendi içlerinde kullanılan yöntemler bakımından işbirliğine dayalı veya zorlayıcı olarak ayrım gösterebilirler. İstenilen proaktif politika, bürokratik işbirlikleri ile de hayata geçirilebilir; bürokratik ve askeri zorlama yöntemi ile de gerçekleştirilebilir. Bu durumda siyasi arenada proaktif politika üretmenin ve hayata geçirmenin dört farklı şekilde yapılabildiği görülmektedir

⁵² Christopher Daase, “Preventing Terrorism – From Reactive to Proactive Strategies”, *International Seminar on Nuclear War and Planetary Emergencies*, 2002, 27th session, World Scientific, Erice, 256-259, p.256.

(işbirliği veya zorlama ile önleyici proaktif politika, işbirliği veya zorlama ile koruyucu proaktif politika).

Burada Daase'in⁵³ da üzerinde durduğu gibi görülmesi gereken nokta, proaktif yaklaşımın ulusal politikaya uyarlanması izlenebilecek hem amaç hem de yöntem bakımından farklı seçenekler bulunmasıdır. Bu güne kadar uluslararası arenada her ne kadar uzlaşmacı bürokratik girişimler yapılmakta gibi görünse de istenen politikaya ulaşabilmek için ABD'nin zorlayıcı askeri teknikleri tercih ettiği görülmektedir. Tüm dünya hem Afganistan'da hem de Irak'ta meydana gelen teröre karşı önleyici saldırılar olarak adlandırılan politikaların nasıl kanlı bir bedelle sonuçlandığına ilk elden tanıklık etmiştir. Fakat gerek terörle gerekse diğer tehditlerle mücadele etmek için uygulanabilecek proaktif politikaların seçebileceği zorlayıcı olmayan, işbirliğine dayalı yöntemler de bulunmaktadır ve eğer hayata geçirilebilirse zorlayıcı yöntemlerden çok daha olumlu sonuçları kan dökmeden, kimseye zarar vermeden artırılan toplum güvenliği ile elde edilecektir⁵⁴.

Dünya, proaktif politikalarla ABD'nin terörle mücadele stratejisi ve uygulamalarıyla tanışmıştır. Bu nedenle proaktif ulusal politikayı açıklarken ABD politikasında yaşanan geçiş sürecinden bahsetme gerekliliği doğmaktadır. Amerika'nın terörle mücadeleyi yeni bir savaş alanı olarak ilan etmesi ve bundan sonra atacağı her adımın barış dönemindeki bir devletin değil, savaşta bulunan bir devletin adımları olarak değerlendirilmesini istemesi 11 Eylül 2001'de yaşanan saldırıların sonrasına denk gelmektedir. Bu tarihe kadar ve hemen sonrasında alınan stratejik kararların özünde hala reaktif politikaların izleri vardır. Bir tehdit gerçeğe dönüşmüş ve peşi sıra stratejiler üretilmeye başlanmıştır.

2006 yılının Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi'nde dönemin Başkanı George W. Bush'un Amerikan halkına seslenişindeki ilk cümle şudur: "Amerika savaş halindedir (America is at war)". Hemen devamında Amerikan halkının karşı karşıya olduğu, nefret ve şiddet dolu, masum insanlara zarar verebilecek kadar ileri giden ve 11 Eylül saldırıları ile de ortaya konmuş terör tehlikesinden bahsedilmektedir. Bu tehlike karşısında yapılacak tek bir şey olduğu ileri sürülmektedir; en doğal hakları ve görevleri olan Amerikan halkının güvenliğinin korunması.

İşte bu durum ve görev tanımlamalarıyla terörün kendilerine gelmelerini beklemeden, terör odaklarına yönelik önleyici hamlelerin yapılması için "meşru" bir

⁵³ Christopher Daase, a.g.e., p.257.

⁵⁴ A.g.e., p.258.

zemin oluşturmaya çalışılmaktadır. Kendi içlerinde bunu ne kadar başarabildikleri ayrı bir incelemenin konusu olmakla birlikte, belirtilen meşruiyet zemininde yapılan operasyonlar bugün de devam etmektedir.

Bush yönetimiyle birlikte geçilen bu yeni süreçteki en büyük adım ön alıcı (pre-emptive) saldırıların başlaması olmuştur. Bu politika adından anlaşılacağı gibi, ileride gerçekleşebilecek saldırılara daha tehdit halindeyken müdahale edilmesini öngörür. Bu bağlamda Irak, İran ve Kuzey Kore, Bush yönetimi tarafından gelecekteki saldırıların merkezi olarak gösterilmiş ve bu ülkelerin üreteceği kitle imha silahları ile Amerika Birleşik Devletleri'ne bir tehdit oluşturmaya müsaade edilmeyeceği açıkça dile getirilmiştir. Bir ülkenin, kendine tehdit olmasına izin vermeyeceğini söyleyerek başka ülkeleri tehdit etmesi bu stratejideki en büyük mantık hatalarından biridir. Ulusal ve uluslararası güvenlik için böyle bir söylemin ne önleyici ne de telafi edici herhangi bir katkısının olması beklenemez. Adı geçen ülkeler de bu yaklaşımı kendi gelecekleri için bir tehdit olarak gördüklerini söyleyip aynı ön alıcı saldırılara başvurmayla kalktığına neler olabileceğini öngörmek için stratejist olmaya gerek yoktur. Nitekim Daase⁵⁵ ABD'nin proaktif politikasındaki ön alıcı stratejilerini değerlendirirken, bu stratejinin en önemli problemi olarak gördüğü bir gerçeklikten bahsetmektedir. Eğer amaç terörizmi engellemek ve bir terör saldırısını gerçekleşmeden durdurmaksa, ön alıcı saldırılar ile terörün karşı atakta bulunmasına neden olacak zincirleme olayları başlatmanın anlamı nedir?

Bush'un kendisinin belirttiği üzere Irak'ta nükleer veya biyolojik silah yapımının olup olmadığı gerçekten bilinmediği halde var olduğunun varsayılarak hareket edilmesi, bu stratejinin diğer önemli sorunudur.

Ön alıcı saldırıların uluslararası hukukta hiçbir meşruiyetinin olmaması da ayrı bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Savunmaya yönelik böyle bir müdahaleye Birleşmiş Milletler önderliğinde olmadığı ve de belli öncülleri karşılamadığı takdirde kesinlikle izin verilmemektedir. Fakat savaş halinde olduğunu iddia eden ABD, bu kuralların sadece barış halindeyken bağlayıcı olduğunu belirterek stratejisini uygulamaya devam etmektedir. Stratejistler, insani müdahalenin bile tartışıldığı bugünlerde ön alıcı saldırılar konusunda çok daha dikkatli olunması gerektiğini sürekli vurgulamaktadır⁵⁶. Aksi halde diğer ulusların da ABD'nin bu politikasını benimsemeleri ve kendi çıkarları için kullanmaları ihtimalinin sakıncaları üzerinde durulmaktadır.

⁵⁵ Christopher Daase , *a.g.e.*, p.258.

⁵⁶ *A.g.e.*, pp.258-259.

Tüm bu stratejik hatalar, terörle ve diğer suçlarla mücadelede proaktif politikaların önemli bir çözüm kaynağı olabileceği gerçeğini değiştirmemektedir. Fakat strateji üretirken yapılan mantık hataları, doktrinin doğasına ve mantığına aykırı hamleler, geri dönüşü zor sonuçlar doğurabilmektedir. Yapılması gerekenlerden en önemlisi şiddeti, önleyici bir yöntem olarak görmekten vazgeçmektir. Şiddet ancak başka çare kalmadığı durumlarda bir savunma ve güvenlik mekanizması olarak kullanılabilecek bir yöntemdir. Özellikle de önleyici bir takım müdahaleler kapsamında asla değerlendirilmemelidir. Çünkü savunma amaçlı olmayan, herhangi bir öncülü bulunmayan her saldırı karşılığında şiddet içeren bir tepki oluşmasına neden olacaktır. Bu da şiddetin, önleyici politikanın doğasına aykırı olduğunun en basit kanıtıdır. Önleyici stratejiler, ancak ve ancak sonradan sarılması daha zor yaralara yol açmadığı durumlarda, yaraları sarmaya çalışmaktan daha iyidir⁵⁷.

1.3.1. Proaktif İstihbarat

Klasik istihbaratın amacı, klasik istihbarat çarkından geçerek gelen değerlendirilmiş, işlenmiş, doğruluk ve güvenilirlik derecelerine göre sınıflandırılmış bilgiyi karar verici mekanizmalara ulaştırarak, karar alma sürecindeki belirsizliği ve bilinmezliği en aza indirmektir. Diğer bir deyişle, ne birçok seçenek arasında bulunan belli bir senaryonun gerçekleşmesini sağlayan mekanizmaları derinlemesine incelemek ve anlamak ne de geleceği tasarlamak ve hatta şekillendirmek klasik istihbaratın amaçları arasında bulunmamaktadır. Yeni güvenlik koşullarında klasik istihbaratın uzun dönemde başarısız olmasının temeli ve bu istihbaratın özündeki zafiyet büyük ölçüde bu eksiklikten kaynaklanmaktadır.

Bugün de birçok ülkede hüküm süren klasik istihbarat anlayışı, geleceğe ilişkin yapılan her değerlendirmenin o gelecek üzerinde bir etkisi olduğu gerçeğini göz önünde bulundurmamaktadır.

Gelecek her zaman birden fazladır; dolayısıyla ulusal güvenlik için her zaman birden fazla stratejiye sahip olmak gerekir. Uzun vadede yapılması gerekenlerden biri, bu çoklu gelecek seçenekleri arasından belli bir tanesinin gerçekleşmesi için gerekli koşulları yaratmak, yani geleceği tasarlamaktır. Fakat belli kilit olaylara müdahale ederek geleceği şekillendirme veya değiştirme düşüncesi ancak bilim kurgu filmlerinde mümkün olabilir. Gerçek

⁵⁷ Christopher Daase , *a.g.e.*, p.259.

dünyada işler bundan çok daha karmaşık ve geleceğe müdahale sanıldığından çok daha zordur. Çünkü her bir gelecek ihtimali nedensel birtakım seri olaylara bağlı olarak oluşur. Henüz gerçekleşmemiş olayların gelecekteki etkisini öngörebilmek bir yana, hâlihazırda gerçekleşmiş olayların öncüllerini geçmiş olayları inceleyerek tahmin etmek bile tamamen mümkün olamamaktadır. Bu olay serilerinden önemli çoğunluğunu öngörebilmenin mümkün olduğu varsayılsa dahi her bir değişkeni kontrol altında tutabilmek ve istenilen yönde şekillendirebilmek sanıldığından çok daha büyük kaynak ve çaba gerektirecektir.

Her zaman akılda tutulması gereken çok önemli bir unsur geleceği değiştirmeye veya şekillendirmeye yönelik yapılan her bir hamlenin, bir önceki aşamada gerçekleşme ihtimali bulunan diğer gelecek olasılıklarını yok edecek olmasıdır. Yani bu yönde atılacak herhangi bir adımın geri dönüşü yoktur. Her aşamanın ardından yeni olasılıklar ve yeni senaryolar ortaya çıkarken bir önceki aşamaya dönüş kesinlikle mümkün olmayacaktır. Bilinen ve bilinmeyen tüm olaylar yaşanacakları şekillendiren sürekliliğin parçalarıdır. Zamanın bükülebilir ve geçmişe dönülebilir olduğuna dair kuramlar uygulamada halâ mümkün olmadığına göre, bu müdahalelerin çok yönlü ve ciddi analizler ile hesaplamalar sonucu yapılması gerekmektedir.

Proaktif istihbarat bu ihtiyaçlar doğrultusunda ortaya çıkmış çok yeni bir paradigmadır. Klasik istihbarat yaklaşımının aksine herhangi bir potansiyel riski ona neden olan veya onu oluşturan unsurlara müdahale ederek ortadan kaldırmayı amaçlar⁵⁸. Barselona Üniversitesi'nde konu üzerine çalışan bir grup akademisyen proaktif istihbarat ile gelen yeni bir istihbarat çarkı önermektedir⁵⁹. Henüz çok yeni olan bu kuramsal çalışmanın şablonu niteliğindeki yeni istihbarat çarkı şu şekildedir:

1.3.1.1. Yönlendirme

İstihbarat ihtiyaçlarının belirlenmesi aşamasında da yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır. Klasik yöntemde hedefleri tespit edebilmek, sonuçları öngörülebildiği için daha mümkündür. Fakat proaktif istihbaratta beklenebilecek tek şey beklenmeyen gerçekleşmesidir.

⁵⁸ Christopher Daase , *a.g.e.*, p.671.

⁵⁹ *A.g.e.*, s.672.

Daha önce de belirtildiği gibi günümüz istihbarat dünyasının en önemli özellikleri karmaşık bir yapıya bürünmesi ve belirsizliğin giderek artıyor olmasıdır. Dolayısıyla istihbarat hedefleri artık çok daha farklı ve yeni bir bilinç ile belirlenmelidir.

Bir ipucu elde edildiğinde ilk ve en mümkün görünen sonuca ulaşıldı diye araştırma ve analiz sonlandırılmamalıdır. Bir ipucu açıkça görülen bir olayın işareti olabilirken; aynı anda daha karmaşık bir meselenin de işaretlerini taşıyor olabilir. Nedensel ilişkilerin katmanlarını daha derinlemesine incelemek ve muhtemel diğer senaryolar için araştırma hedefleri oluşturmaya devam etmek gerekir.

Bu durumda istihbaratın yeni yaklaşım ışığında yeniden tanımlanması gerekmektedir. İlk olarak çok yönlü bir yapı oluşturulmalıdır. Her bir meseleye çok farklı hatta birbiri ile çelişen bakış açılarından bakabilme becerisi kazandırılmalıdır. Yapılması gereken ikinci şey de değişken, değişebilen bir yapıya dönüşmektir. Bu değişkenlik becerisi ile değişen koşullarda bu koşulların gereklerini yerine getirebilecek esneklikle hareket edilmesi sağlanmalıdır.

1.3.1.2. Bilgi Edinme

Gizli ve öncelikli bilgiye ulaşmak her koşulda istihbarat örgütleri için önemini sürdürecektir. Fakat yeni koşullar altında değerlendirildiğinde bilginin kendisinden çok bu bilginin nasıl bir bağlamda değerlendirilmesi gerektiği daha önemli hale gelmiştir. Giderek karmaşıklaşan dünyada herhangi bir bilgiyi doğru çerçeveye yerleştirebilme becerisi çok daha geniş ve derin bir bakış açısı gerektirmektedir. Bunun için de istihbarat örgütleri inceleme için kullandığı kaynaklarını genişletmeli ve çeşitlendirmelidir. Alternatif disiplinleri ve teorileri, yeni alanları ve araştırmaları sürekli olarak aktif bir şekilde incelemelidir.

Karmaşıklık, belirsizlik, bilgi dağınıklığı gibi nedenlerden ötürü zayıf sinyallere karşı duyarlı alarm sistemleri kurulmalıdır. Bu sistemler önem derecesi ve içerdiği tehdit itibarıyla tasdik edilmiş bir takım konularda erken uyarı yapabilmek için kurulmalıdır. Bu konular erken uyarı sistemi sayesinde bilgi edinildiğinde her şey için çok geç olmadan

zaman kazanılabilecek ve sağlanacak kısa sürede önlem alınabilecek konular olmalıdır.

1.3.1.3. İstihbaratı Detaylandırma

Bu basamak klasik istihbaratta olduğu gibi proaktif istihbaratta da en önemli aşamadır. Hatta bu aşama yaşanan değişimlerden ötürü çok daha kritik bir hal almıştır. Yeni yaklaşımın amacı bir riskin tehlide dönüştüğü ana nokta atışı yapmak değildir. Bunun yerine bir riskin hangi koşullar altında oluştuğunu, geliştiğini ve bir tehdit haline geldiğini ‘süreç odaklı’ olarak anlayabilmektir. Fakat istihbarat elde etmedeki zorluk sadece yeni yüzyıl koşullarından değil; proaktif istihbaratın işlerlik gösterebilmesi için istenilen sonuç yapısının değişmesinden de kaynaklanmaktadır. Bu durumda yapılması gereken iki önemli değişiklik vardır.

İlk değişiklik sistematik olarak çalışabilme becerisi üzerinedir. Proaktif istihbaratın amacı riskin geliştiği, beslendiği yani oluştuğu çevreyi anlamak olduğundan en temel gereklilik riskin örüldüğü ilişkiler ağını ve akışını anlamaktır. Risk kendi başına davranışını tahmin etmenin çok zor olduğu bir değişkendir. Fakat risk bir üst seviyeye yani sisteme yükseltirirse, bu riskin herhangi bir davranışını etkileyecek, yönlendirecek veya oluşturacak faktörlerin farkında olunarak bu davranışı öngörmek için donanım kazanılmış olacaktır. Sistematik olarak çalışmak problemin sadece yarısını çözecektir; diğer yarısı için sonuca odaklanmak gerekmektedir.

Proaktif istihbarat incelediği her olguyu bir akış içinde kabul eder. Bu olgunun işleyişini bir sistem içine oturtarak tahmin etme veya yönlendirmesi mümkün olduğunda dahi, binlerce faktörün beklenmeyen sonuçlar oluşturmak üzere işlemeye devam edeceğini göz önünde bulundurur. Burada esas üzerinde durulması gereken “beklenmeyen”dir. Fakat beklenmeyen proaktif bir yaklaşım ile belki de en uyuşmayan ifadedir, çünkü bu yaklaşımın amacı öngörülemezliği öngörmek, düşünülemezliği düşünmek, ortaya çıkarılamayana ortaya çıkarmaktır. Bunu gerçekleştirmenin ön koşulu da aynı anda alternatif hipotezlerle çalışabilen sistemler yaratmaktır.

Klasik öngörücü yaklaşım tek ve önceden belirlenmiş bir gelecek kavramını dikte ettiği için, yeni yaklaşım geleceğin birbiri ile mücadele eden olasılıklardan oluştuğunu her zaman göz önünde bulundurmalıdır. Uygulamaya bakıldığında bu olasılıkları oluşturan tüm etmenleri görmek ve kontrol etmek mümkün olmadığı için, alternatiflerin sayısını azaltmaya yönelik çalışarak klasik istihbarat sahte bir güvenlik hissi yaratmaktadır. En mümkün seçeneğin üzerinde durulmasının eksikliği, beklenmeyen seçeneklerin gerçekleşmesi ile birlikte acı yollarla tecrübe edilmiştir.

Sistematiik bir yaklaşım ise belli bir riski çevreleyen bilgi ağını, sistem değişkenleri arasındaki ilişkiyi, bu değişkenlerin dış etkenlerle olan ilişkisini inceleyerek sistemin dayandırıldığı farklı hipotezler için bir girdi serisi oluşturmaktadır. Böylece çok yönlü girdilerin ilişkiler ağı alternatif senaryolarda işlenerek gelecek ihtimalleri olasılıksal olarak sağlanmış olacaktır.

1.3.1.4. İstihbaratı Yayma

İstihbarat çarkının son aşaması ve tüm çabaların haklılığını gösterecek aşamadır. Bu aşama klasik istihbarattan proaktif istihbarata geçişteki en önemli aşamadır. Klasik istihbarat yönteminde hazırlanan istihbarat karar verici mekanizmalar için belirsizliği en aza indirmek için sunulmaktadır. Proaktif istihbaratta belirsizliği en aza indirmek ancak daha az mümkün görünen senaryoları elemekle mümkün olacaktır. Fakat proaktif istihbarat doğası gereği satatükonun gereklerinden uzak olan ihtimalleri dahi göz önünde bulundurmalıdır. Geçmişte yaşananlar en uzak ihtimal gibi görünen, hatta çoğu zaman hiç öngörülmeyen olasılıkların gerçekleştiği örneklerle doludur. Unutulmamalıdır ki gelecek düz bir şekilde bu günün devamı olsaydı istihbarat örgütlerine gerek kalmazdı.

Bu durumda istihbarat müşterileri, yani karar alıcı mekanizmalar istihbaratçılardan kesin ve garantili sonuçlar beklemekten alıkonulmalı, alternatif senaryolar ve beklenmedik olaylarla baş edebilecek şekilde donanımlandırılmalıdır.

Karar alıcılara alternatif senaryolar sunabilmek için teknolojinin ve bilimin sağladığı bilgi havuzu belli metotlarla istihbarat elde edilmesinde kullanılabilir.

Bu çalışmada hazırlanan matematik modellerinin amacı da proaktif istihbaratta kullanılabilecek bu yöntemlerden birine örnek teşkil etmektir.

Toplumda suça eğilimi hem bireysel hem de örgütsel olarak yordayan faktörlerin neler olduğu psikoloji bilimi tarafından yapılan araştırmalarla tespit edilmektedir. Bu faktörlerin tespit edilmesi ve suç potansiyeline olan katkılarının hesaplanması ile bireysel ve toplumsal hayatta kişileri suça eğilimli hale getiren koşullar daha net anlaşılmış olacaktır. Bu aşamada karar destek sistemi olarak istihbarat örgütlerinden beklenen, suç eğilimi yordayan faktörleri ileride yaşanabilecek olayları öngörebilmek için işlevsel bir araca dönüştürmesidir.

Bu öngörü, uzun vadeli planlar yaparak gelecekteki suç trendlerini düşürmek isteyen karar vericiler için kullanılabilecekken, kısa vadede belli bir grubun içinde suça en yatkın kişilerin tespit edilmesine yardımcı olarak da kullanılabilir. Örneğin, bir canlı bomba olayının ardından gözaltına alınan onlarca kişinin arasında olayla ilgili şüpheli kişiler hakkında istihbarat toplanmaktadır. Böyle bir durumda, kolluk kuvvetlerinin en kısa sürede en muhtemel şüphelileri tespiti için bu tarz suçlara eğilimi hesaplayan davranış modelleri kullanılmasıyla edinilecek istihbarat çok değerli olabilir. Bu istihbarat, kişinin geçmişinde maruz kaldığı ve suça eğilimi yordadığı belirlenen faktörler ile ilgili toplanan bilgiyi işleyerek kişinin böyle bir suça olan eğilimi hakkında olasılıksal olarak bir değer verecektir.

Böyle bir modelden gelen istihbarat şüpheli kişi veya kişilerle ilgili diğer kaynak ve yöntemlerden gelen istihbaratla birleştirilerek değerlendirilmelidir. Örneğin, aynı kişilerin istihbarat birimleri tarafından uzun süredir takip edilmesi, suç örgütleriyle bağlantıları olması, bu tarz suçlara altyapı ve kaynak sağlayan kişi veya gruplarla olan ilişkileri gibi istihbarat bilgileri de modelden alınacak değerlerle birlikte analiz edilmelidir. Ancak bu sayede kolluk kuvvetlerinin en anlamlı ipuçlarına yönlendirilmesi sağlanabilir.

Aksi halde sadece davranış modellerinin vereceği bilgi ile kişileri şüpheli ilan etmek, etik kurallara ve kişi haklarına aykırı bir uygulama olmakla birlikte o anki kaynakları da yetersiz bilgi ile yanlış yönlendirerek ciddi sonuçlar doğuracak zaman kayıplarına neden olabilir.

Tüm istihbarat elde etme yöntemleri gibi bu modellerin de sadece karar destek mekanizması olduğu, tek ve kesin neticelere ulaşmak için yeterli

olmayacağı, hazırlanacak senaryoları bilimsel zeminde daha isabetli hale getirmek adına diğer istihbarat sonuçlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerektiği sürekli vurgulanmalıdır.

Burada önerilen davranış modelleri özellikle şiddet suçuna eğilimi yordayan psikolojik parametreler üzerine odaklanmıştır. Literatürün şiddet suçları için yordayıcı olarak tespit ettiği travma geçmişi ve psikopati iki ana parametre olarak değerlendirilecek ve şiddet suçları ile ilişkileri incelenerek proaktif istihbaratta kullanılabilecek modeller oluşturulacaktır.

Bunun öncesinde suça olan kuramsal bakış açılarının tarihsel gelişimine yer verilecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

SUÇU AÇIKLAMAYA YÖNELİK YAKLAŞIMLAR

2.1. SUÇ VE SUÇ TEORİLERİ

Suç ve suçluluk üzerine çalışan krimonoloji bilimine ait tanımlar incelendiğinde iki kavram öne çıkmaktadır; suç ve sapma. Suç ile yasal bir tanımdan söz edilirken, sapma ile toplumsal norm ve değerlerin ihlali kastedilir⁶⁰. Bu bağlamda kriminolojinin kapsamı, sadece suçun yasal tanımlarını değil, aynı zamanda toplumsal normlardan sapan her türlü davranışı da içermektedir⁶¹. Örneğin, zina yasal olarak suç olmaktan çıkarıldığı halde, karı-kocanın birbirini aldatması sonucu aile kurumuna zarar vermesi toplum tarafından halâ hoş karşılanmamaktadır.

Türk Dil Kurumu'nun suç ile ilgili yaptığı tanımlarda da benzer bir farklılık gözlenmektedir. "Bir toplumda haksız sayılıp, yazılı-yazısız kurallarla yasaklanan ve yaptırımlara bağlanan davranış ve eylem" olarak tanımlanan suç, hukuki çerçevede "Devletçe yasalarla tanımlanıp yaptırıma bağlanmış olan kurallara aykırı davranış" olarak da tanımlanmaktadır. Kriminoloji biliminde suç ve sapma olarak birbirinden ayrılan iki ifadenin, burada farklı alanlara ait tek bir kavram altında birleştiği görülmektedir.

Kriminolojide bazı kaynakların suç teorilerini genel olarak iki suç kaynağı üzerinden incelediği görülmektedir⁶². Bunlardan bir bölümü suç ve suçluluğun kaynağını psikolojik (bireysel) faktörlerde, diğer bir bölümü de sosyolojik (çevresel) faktörlerde gören teorilerdir. Farklı birçok kaynaktaki ise biyolojik faktörler de üçüncü ve ayrı bir teorik çerçeve olarak incelenmiştir^{63,64,65}. Bu çalışmada suç ve suç kaynağına olan yaklaşımlar dört farklı teorik bakış açısı altında incelenecektir. Bunun sebebi zaman içinde psikolojik ve sosyolojik teorilerin birleşerek sosyo-psikolojik bir bakış açısına dönüşmüş olmasıdır.

⁶⁰ Osman Dolu, *Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

⁶¹ Dean John Champion, *American Dictionary Of Criminal Justice*, Free Press, New York, 1995.

⁶² Daniel S. Nagin and Raymond Paternoster, "Enduring Individual Differences and Rationale Choice Theories of Crime", *Law and Society Review*, 1993, Vol.23, 467-469.

⁶³ Criminal Behavior Theories of, *Encyclopedia of Violence*, Peace and Conflict, 2008, retrieved from http://www.credoreference.com/entry/estpeace/criminal_behavior_theories_of

⁶⁴ Timur Demirbaş, *Kriminoloji*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

⁶⁵ Oğuz Polat, *Kriminoloji ve Kriminolistik Üzerine Notlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

2.1.1. Biyolojik/Fizyolojik Suç Teorileri

Fiziksel nitelikler ve suç: Suçlu davranışına dair biyolojik/fizyolojik yaklaşımlar eski Yunan ve Romalılara kadar dayanmaktadır⁶⁶. Bu eski çağlarda, kişinin fiziksel görünüşünden karakteri ile ilgili çıkarımlar yapılabileceğine inanılmaktadır. Bununla ilgili çalışmalar Giambattista della Porta isimli İtalyan doktor tarafından 1500'lü yıllarda başlamıştır⁶⁷. Bu çalışmalar fizyonomi olarak adlandırılan bilim dalı altında bir süre devam etmiştir. Fiziksel özellikler ile kişilik yapısı arasındaki ilişkiyi teorik olarak inceleyen diğer bir kişi ise Dr. Gall'dur⁶⁸. Frenolojinin (kafatası bilimi) kurucularından olan Dr. Gall, kişisel bazı özelliklerin beynin belli bölgeleriyle direk olarak ilgili olduğunu ve bu bölgelerdeki gelişmişliklerin kişiliği yansıtacağını düşünmektedir. Bu kabule dayanarak, kafatası şekline bakılarak bir kişinin karakteri ile ilgili bilgi elde edilebileceğini savunmuştur. Beynin her bir bölgesinin ilk haritalandırma çalışmaları ise yine kendisi tarafından bu amaçla gerçekleştirilmiştir. Bu sayede kafatası ölçümü yapılarak, bir nevi davranışların da ölçümünün yapıldığı düşünülmektedir⁶⁹⁷⁰.

19. yüzyılın ikinci yarısı ile birlikte İtalyan Dr. Sezar Lombrosso suçun bilimsel bir şekilde objektif olarak incelenebilmesinin tek yolunun "özgür irade" fikrini reddetmekten geçtiğini söylemiştir⁷¹. Bu sayede suçun biyolojik ve fizyolojik sebepleri hakkında bilimsel olarak çalışılabileceğini savunmuştur. Darwin ve Evrim Teorisi üzerine çalışan Lombrosso, suçun evrim sürecini tam olarak tamamlayamamış kişiler tarafından işlendiğini ileri sürmüştür. Lombrosso'dan sonra da fiziksel görünüş ve biyolojik kökenli suç araştırmaları devam etmiş ve zamanla bugün yapılan modern çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Genetik ve suç: Bu yaklaşıma göre suça neden olan şey, birtakım genetik faktörlerdir⁷². Suça neden olan faktörlerin arasında genetik olarak aileden gelen özelliklerin de baskın olduğu görüşü, araştırmacıların uzun

⁶⁶ Timur Demirbaş, **a.g.e.**

⁶⁷ **A.g.e.**

⁶⁸ **A.g.e.**

⁶⁹ Sue Titus Reid, **Crime and Criminology**, Brown and Benchmark, Madison, WI, 1997.

⁷⁰ Freda Adler et. al., **Criminology**, McGrawHill, New York, 2004.

⁷¹ Freda Adler et. al., **a.g.e.**

⁷² Lee Ellis and Anthony Walsh, "Gene-Based Evolutionary Theories inCriminology", **Criminology**, 1982, Vol.20, 43-66.

zamandır üzerinde durduğu konulardan biri olmuştur. Shoemaker⁷³ bu yaklaşımın, tüm davranışların doğumdan sonra kazanılmadığı; genetik aktarım yoluyla anne babadan gelen birtakım eğilimlerin olduğu varsayımına dayandığını ileri sürmüştür.

Bu yaklaşım içinde en bilinen teorilerden biri XYY veya Süper Erkek Sendromu'dur. Kromozom yapısında meydana gelen bazı anomalilerden dolayı kişinin cinsiyetini belirleyen iki kromozom yerine XYY şeklinde üç kromozomun yan yana gelebildiği gözlenmiştir⁷⁴. Süper Erkek ya da XYY Kromozom Teorisi'ne göre ekstradan gelen Y kromozomu normal kromozom dengesinin bozulmasına neden olarak saldırganlığın artmasına neden olacaktır⁷⁵. Fakat konuyla ilgili yapılan çalışmalar neticesinde tutarlı sonuçlar elde edilemediğinden, kesin bir şey söylemek mümkün olmamıştır.

Genetik ve suç ilişkisinin ölçülmesi için yapılan diğer bir çalışma alanı da aile çalışmalarıdır. Bir ailenin bireyleri arasındaki genetik bağlara dayanarak, suç ve kalıtım arasındaki ilişkinin ortak genetik özelliklerin tespiti ile mümkün olacağı düşünülmüştür⁷⁶. Fakat bu çalışmaları yapmak, yani sadece genetik faktörlerin etkisini tespit edebilmek için diğer tüm faktörlerin sabit olarak tutulabilmesi gerekmektedir. Kişiler aynı aile içinde yetişseler bile, çevrelerinden tamamen aynı uyarınları alması ve genetik dışında diğer tüm etmenlerin her bir birey için aynı olması mümkün değildir. Bu nedenle aile çalışmaları da istenen sonucu vermemiştir.

Kalıtım ve suç arasındaki ilişkiyi tespit etmek için yapılan diğer bir çalışma yöntemi ise ikizler üzerinde gerçekleştirilen araştırmalardır. Tek yumurta ikizlerinin genetik oluşumları tamamen aynı olduğundan, farklı özelliklere sahip ortamlarda yetişseler dahi ortaya koyacakları suç ile ilgili davranışlardaki muhtemel benzerliğin genetiğin etkisini açıklamada kullanılabileceği düşünülmüştür. Yapılan çalışmalarda suç ile ilgili olan eğilimleri ve davranışları, çevresel ve genetik faktörlerin yoğun bir etkileşim halinde belirlediği gözlenmiştir⁷⁷.

⁷³ Donald J. Shoemaker, *Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior*, Oxford University Press, New York, 2000.

⁷⁴ Pierce Beirne and James W. Messersschmidt, *Criminology*, Harcourt Brace Jovanovich Publishers, San Diego, 1991.

⁷⁵ Werner J. Einstadter and Stuart Henry, *Criminological Theory: An Analysis of Its Underlying Assumptions*, ForthWorth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1995.

⁷⁶ Werner J. Einstadter and Stuart Henry, *a.g.e.*

⁷⁷ Diana H. Fishbein, "Biological Perspectives In Criminology", *Criminology*, 1990, Vol.28,27-72.

Yapılan alışmalar ve kullanılan teknikler ilerledikçe genetik eğilimler ve suç arasındaki ilişkinin daha önce sanıldığı gibi güçlü olmadığı ortaya çıkmaya bařlamıřtır⁷⁸. Güçlü bir ilişki olduğuna dair elde edilen sonuçların daha çok teknik ve dizayn yönünden güncel olmayan yöntemlerin kullanıldığı çalışmalar neticesinde elde edildiği grlmřtr⁷⁹.

2.1.2. Sosyolojik Suç Teorileri

Yapısal Teoriler: Sosyolojik suç açıklamalarına ilk olarak Durkheim'ın suçun yapısal-fonksiyonel sınırlanması teorisinde yer verilmiştir. Durkheim, suçun patolojik bir olgu olarak incelendiği bir dönemde, suçun bir hastalık değil toplum yapısı içinde normal bir oluşum olduğunu sylemiřtir⁸⁰. Buna göre toplumun her kesiminde, hatta her ailede bazı davranışlar cezalandırılmaktadır. Bu nedenle suçun bir patoloji olarak değil, toplumsal ve doğal bir yapı olarak değerlendirilmesi gerekir.

Durkheim'ın teorisinin üzerine en bilinen yapısal teori olarak Robert Merton'ın teorisi gelmiştir. Merton'a göre her toplumun, kendini oluşturan bireylerin başarmak ve ulaşmak için uğraşacağı, kültürel olarak tanımlanmış bazı amaçları ve değerleri vardır⁸¹. Aynı zamanda her toplum, kurumlarından oluşan toplumsal bir yapıya da sahiptir ve bu yapıların da belirtilen amaçlara ulaşmak için kurulmuş olması gerekir. İdeal bir sistemde, hem kurumların hem de toplumların ulaşmak istediği amaçların i içe geçmiş ve dengeli olması gerekir. Toplumlar hedeflerine ulaşmak için çalışma ve miras gibi yasal yollar oluşturmuşlardır. İdeal şartlarda, mevcut araçlarla belirtilen hedeflere ulaşmak herkes için eşit derecede mümkün olmalıdır. Fakat herkesin eşit imknlara sahip olamadığı reel sistemlerde bazı sapmalar meydana gelir. Diğer bir deyişe anomi, belirli statülere sahip kişilerin sosyal yapıda bulunan nedenlerden dolayı toplum hedeflerine kolayca ulaşmasına rağmen, diğer kişilerin bu hedeflere ulaşma şansının eşit değerde olmamasından dolayı oluşmaktadır. Bu durumda meşru yollarla bu hedeflere ulaşamayan kişiler, eşitsizlik durumunu kaldıramayarak, bu amaçlara ulaşmak için sapıcı

⁷⁸ Osman Dolu, **Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, 2010, Seçkin Yayıncılık, Ankara.

⁷⁹ Glenn D. Walters, "A Meta-Analysis of the Gene-Crime Relationship", **Criminology**, 1992, Vol.30, 595-613.

⁸⁰ Timur Demirtaş, **Kriminoloji**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

⁸¹ Criminal Behavior Theories of, **Encyclopedia of Violence**, Peace and Conflict, 2008, retrieved from http://www.credoreference.com/entry/estpeace/criminal_behavior_theories_of

davranışlarda bulunmaktadır. Yani suç, sosyal yapının neticelerinden biridir. Merton'ın sosyolojik suç teorisine eleştiriler yöneltmekle beraber, bu teori halâ yapısal teoriler arasındaki etkili ve güçlü konumunu muhafaza etmektedir.

Alt-Kültür Teorileri: Bir alt-kültür, içinde yaşadığı toplumun baskın kültürel özelliklerinden bir bölümünü taşıyan, fakat aynı zamanda kendine has kültürel özellikler geliştiren gruptur. Alt-kültür kuramcıları bu kültüre ait kişilerin baskın kültürün hedeflerine ulaşmakta güçlük çektiklerini ve başarıya ulaşacak daha iyi imkânlar yaratmak için kendi bağımsız değer yapılarını oluşturduklarını ileri sürmektedirler⁸².

En bilinen alt-kültür teorilerinden biri Albert Cohen'e aittir. Merton'ın da öğrencisi olan Cohen, 1955 yılında yazdığı "Suçlu Çocuklar" (*Delinquent Boys*) isimli kitabıyla, Merton'ın klasik teorisini bir adım daha ileriye taşımıştır⁸³. Şikago okulu ve anomi teorisinin iki farklı geleneğini birleştirerek sosyal, psikolojik ve kültürel suç unsurlarına dair yeni bir sentez ortaya koymuştur. Cohen'e⁸⁴ göre gençler ne doğuştan getirdikleri özelliklerden dolayı ne de kendi icat ettiği nedenlerden dolayı suç geliştirirler. Çocuklar ve gençler suçlu olmayı, suçun kök saldığı ve geliştiği grupların içinde öğrenirler. Kendilerine karşı diğer insanların sahip olduğu olumsuz bakış açılarından dolayı kendilerini büyük bir boşlukta hisseden gençler, kendileri gibi hisseden diğer kişilerle bir araya gelerek suç çetelerini oluştururlar.

Cohen'e⁸⁵ göre bu alt-kültürler faydacı amaç gütmeyen, tahripkâr, kronik derecede olumsuzluk ve kısa vadeli hedonizm taşıyan yapılardır. Bu insanlar herhangi bir suç işlediklerinde bu suç kendilerine bir fayda sağlayacağı için değil, etrafa korku salmak ya da normal yollarla kazanamadıkları saygıyı kazanmak için bunu yaparlar.

Bu teorinin diğer bir önemli vurgusu da gençlerin evlerinde gösterdikleri isyankâr tavırların kaynağının bu çetelerden ya da diğer alt-kültür üyeliklerinden kaynaklanmadığıdır. Aksine, bu çete üyelikleri anne baba ile yaşanan kopukluklardan ve evdeki ailesel işlev bozukluklarından kaynaklanmaktadır.

⁸² Criminal Behavior Theories of, *Encyclopedia of Violence*, Peace and Conflict, 2008, retrieved from http://www.credoreference.com/entry/estpeace/criminal_behavior_theories_of

⁸³ Osman Dolu, *a.g.e.*

⁸⁴ Albert K. Cohen and James F. Short, "Research In Delinquent Subcultures", *Journal of Social Issues*, 1958, Vol.14, 20-37.

⁸⁵ Albert K. Cohen, *Delinquent Boys: The Culture of Gangs*, Free Press, New York: NY, 1955.

Walter Miller⁸⁶ (1958) da sokak çetelerini inceleyen bilim adamlarından biridir; fakat Cohen'in aksine farklı değerler geliştirenlerin sadece alt sınıfın erkek çocuklarının değil, bu sınıfa ait tüm insanların olduğunu ileri sürmüştür. Miller'ın ilgi odakları yaklaşımına göre, alt sınıf kültürüne ait olarak altı farklı ilgi odağı vardır. Bunlar sırasıyla bela arama, sertlik, zekilik, heyecan, kadercilik ve başına buyrukluktur. Suç da çoğu zaman bu ilgi odaklarının abartılı bir şekilde dışa vurumu olarak ifade edilir.

2.1.3. Psikolojik Suç Teorileri

Suçlu açıklamaya yönelik yaklaşımlar genel olarak makro ya da mikro düzeyde bir bakış açısı sergilemektedir. Sosyolojik suç teorileri suça ve suçun kaynağına daha makro düzeyde yaklaşırken, psikolojik suç teorileri daha mikro bir yaklaşımla birey bazında bir yaklaşım sergilemektedir.

Psikolojik suç teorileri kişiler arasındaki birtakım farklılıkların, bazı insanları suç işlemeye daha yatkın hale getirdiği görüşünü kabul ile başlar. Bu farklılıklar, kişilik yapılarından, biyolojik etmenlerden ya da sosyal etkileşimlerden kaynaklanabilir.

Psikoanalitik teori: Psikoanalitik teorinin kurucusu olan Sigmund Freud, sosyalleşme sürecinden geçmemiş olan bir bireyi potansiyel suçlu olarak görür. İnsan, doğası gereği bencil bir yapıya sahip olduğundan, doğuştan sahip olduğu bu hedonistik ve ben merkezli yapıdan ancak sosyalleşerek ve diğer insanlarla sürekli iletişim halinde olarak kurtulabilir. Bunu da ancak içinden gelen arzu ve istekleri bastırmakla başarabilir; aksi halde diğer insanlara ve toplumsal kurallara uyum sağlaması mümkün değildir⁸⁷. Psikoanalitik yaklaşıma göre insan benliği id, ego ve süper egodan oluşur. İd, insanın hayvani hislerini, ani ve tepkisel arzularını, bedensel zevk alma ve tatmin yönünü; ego, id ve süper ego arasındaki zıt istek ve taleplerin yönetilmesi ve bireyin dengeli bir sosyal varlık haline gelme sürecini; süper ego ise toplumun öğrettiği ve talep ettiği ahlak kurallarını, prensipleri ve vicdani gerekliliklerinin yerine getirilmesini temsil eder. Bu üçlü arasında meydana gelebilecek olan olumsuzluklar ve çatışmalar bireyin karakterindeki ve toplumsal hayatındaki düzensizlikler ve anomaliler olarak ortaya çıkar.

⁸⁶ Walter B. Miller, "Lower Class Culture As A Generating Milieu Of Delinquency", *Journal of Social Issues*, 1958, Vol.14, 5-19.

⁸⁷ Paul S. Maxim and Paul C. Whitehead, *Explaining Crime*, Butterworth-Heinemann, 1998.

Psikoanalitik teoriye göre suça neden olabilecek üç muhtemel sebep bulunmaktadır: Bireyin suçluluk duygusu ile boğulmasına neden olacak kadar güçlü bir süper ego, bireyin ani ve tepkisel isteklerini kontrol edip dengede tutamayacak kadar zayıf bir ego, anlık zevk alma isteğine karşı koyamama⁸⁸.

Kişilik gelişiminin en büyük ve kalıcı kısmının çocukluk döneminde gerçekleştiğini savunan bu görüşe göre, çocuklukta yaşanan bir takım olaylar gelişim safhalarında herhangi bir aksamaya neden olabilmektedir. Bu aksamalar ileride kişilik ve davranış bozuklukları, diğer bir deyişle suça eğilim olarak da ortaya çıkabilir. Yaşanan olayların bilincin yüzleşemeyeceği yoğunlukta olması ve bastırma süreci ile birlikte bilinçaltına itilmesi neticesinde yine ilerleyen yaşlarda ortaya çıkabilecek anormalliklere zemin hazırlanmış olur. Yaşanan bu gerilimler ve iç çatışmalar, suçun en önemli kaynağı olarak görülmektedir. En kısa sürede tedavi edilmediği ve davranışların altında yatan bastırma süreçlerine ulaşılmadığı takdirde problem giderek derinleşecek ve çözümsüz bir hâl alacaktır. Freud'dan sonra da psikanaliz çevrelerinde suçun kaynağı olarak bastırılmış, çözülmemiş iç çatışmalar, çocukluk sırasında yaşanan olaylar neticesinde belli gelişim safhalarında meydana gelen aksamalar kabul görmeye devam etmiştir.

Genel kişilik özellikleri ve suç: Kişilik özellikleri ve suç arasındaki ilişki ile ilgili yapılan çalışmalar yoğunlukla Antisosyal Kişilik Bozukluğu üzerinde durmaktadır. Bu kişilik bozukluğu 1994 yılından itibaren Sosyopati (*sociopathy*) ve psikopati (*psychopathy*) ile eş anlamlı olarak kullanılmaya başlanmıştır⁸⁹. Antisosyal kişilik bozukluğunun en belirgin özelliği kendini çoğunlukla "çocukluktan başlayarak yetişkinlik dönemine kadar uzanarak devam eden suçlu davranışlar ve sorumsuz hareketlerle" göstermesidir⁹⁰.

Psikopat (*psychopath*) olarak da adlandırılan bu kişiler herhangi bir sebepleri ya da amaçları olmaksızın, ani ve düşüncesiz bir biçimde saldırgan hareketlerde bulunarak tepki veren kimselerdir. Psikolojide üzerinde yaklaşık yüz yıldır çalışılan bu kişilik bozukluğu suçlu davranışını açıklamak için kullanılan en önemli yaklaşımlardan biridir. Hapishanelerden toplanan verilerle

⁸⁸ Freda Adler et. al., **a.g.e.**

⁸⁹ Robert Hare, "Psychopathy: A Clinical Construct Whose Time Has Come", **Criminal Justice and Violent Behavior**, 1996, Vol.4, 107-127.

⁹⁰ Anne Crocker et. al., "Antisocial Personality, Psychopathy, and Violence In Persons With Dual Disorders: A Longitudinal Analysis", **Criminal Justice and Behavior**, 2005, Vol.32, 452-476.

yapılan araştırmalara göre bu hastalığın suçlular arasındaki oranı ile diğer insanlarda görünme oranı arasında önemli bir fark vardır⁹¹.

Sorumsuzluk, empati eksikliği, suçluluk duymama, ani ve düşüncesiz hareketlerde bulunma gibi suça eğilimi artıracak birçok özellik bu hastalığın en belirgin unsurlarındandır.

2.1.4. Sosyo-Psikolojik Suç Yaklaşımı

Suçun nedenleri ve suça eğilimi artıran koşulları inceleyen teorilerin son yıllarda üzerinde fikir birliğine varmaya başladığı en önemli konulardan biri de suç gibi karmaşık bir davranış türünün tek bir yaklaşım ile aıklanamayacağıdır. Kişiyi meydana getiren unsurlar ne sadece biyolojik ve fiziksel ne sadece psikoloji ne de sadece sosyolojiktir. Birey genetik ve fizyolojik altyapısıyla, psikolojik özellikleri ve toplum içindeki konumuyla bir bütündür. Ve suç davranışı gibi bu bütüne dair önemli bir özellik tüm bu katmanlar göz önünde bulundurularak açıklanmalıdır.

Biyolojik suç teorilerinin yapılan yeni çalışmalar ışığında beklenen tutarlı ve yönlendirici sonuçları vermemesi, bu konudaki araştırmacıları kişiyi sosyolojik ve psikolojik olarak bir arada inceleme ihtiyacına yönlendirmiştir. Bir bireyin psikolojik özelliklerinin yaşadığı ortamdan ve toplumdan bağımsız olarak oluşup gelişemeyeceği düşünüldüğünde, suçlu davranışının açıklanması için sosyo-psikolojik teorilerin üretilmesi konusunda adımlar atılması oldukça mantıklı görülmektedir. Kişinin var ettiği ve geliştirdiği potansiyelin gerek suç için gerekse diğer davranış türleri için ancak ve ancak uygun sosyal koşullar altında mümkün olacaktır.

⁹¹ Anne Crocker et. al., **a.g.e.**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

PSİKOLOJİK PARAMETRELER

3.1. TRAVMA

Amerikan Psikiyatri Birliği'nin yayımladığı DSM-IV Tanı Ölçütleri'ne⁹² göre, kişinin travmatik bir olay yaşamış olması aşağıda belirtilen iki koşulun da gerçekleşmesine bağlıdır.

(1) Kişi, gerçek bir ölüm ya da ölüm tehdidi, ağır bir yaralanma ya da kendisinin ya da başkalarının fizik bütünlüğüne bir tehdit olayını yaşamış, böyle bir olaya tanık olmuş ya da böyle bir olayla karşı karşıya gelmiştir.

(2) Kişinin tepkileri arasında aşırı korku, çaresizlik ya da dehşete düşme vardır. Not: Çocuklar bunların yerine dezorganize ya da ajite davranışla tepkilerini dışa vurabilirler.

Tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir olayı travmatik yapan bu özellikler yaşamın her döneminde ve her alanında karşılaşılabilecek olaylara ait olabilir. Fakat özellikle ikinci maddede belirtilen aşırı korku, çaresizlik ve dehşete düşme hislerinin gerçekleşme ihtimali çocuklar için yetişkinlerde olduğundan çok daha fazladır. Çocukların dünyasında korku ve dehşet uyandırabilecek muhtemel uyarıların sayısı ve yoğunluğu yetişkinlerinkinden daha farklıdır. Diğer bir deyişle, bir çocukta korku ve dehşet duygusunun yaratılması, bir yetişkinde yaratılmasından çok daha kolaydır. Çünkü o güne kadar deneyimledikleri ve bağışıklık kazandıkları korku uyarıların sayısı ve dolayısıyla da neler korku vericidir neler değildir konusundaki bilgileri, yetişkinliklere oranla oldukça sınırlıdır. Özellikle de şiddet, istismar, çok sevdiği birini kaybetme gibi fizyolojik ve/veya psikolojik bütünlüğü tehdit eden durumlarla karşılaştıklarında travmatik duyguların uyanma ihtimali ve bu duyguların şiddeti de daha fazla olacaktır. Bunun yanında, normal şartlar altında dâhi birçok konuda kendi başının çaresine bakamayan çocukların, bu tarz özel koşullarda çaresizlik hissini kronik olarak yaşayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

Fiziksel ve cinsel istismar, çocukları fiziksel yöntemlerle cezalandırma, terk etme ve ihmal gibi ebeveyn uygulamaları, yarattığı etkiler de düşünülerek travmatik

⁹² Amerikan Psikiyatri Birliği, *Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (DSM-IV)*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2000, s.200.

olaylar şeklinde değerlendirilmektedir. Haapasalo ve Pokela'nın⁹³ ortaya koyduğu şiddet döngüsü travma modeline göre, çocuk istismarı ve ihmali de dahil olmak üzere aşırı derecede olumsuz ebeveyn davranışları, travma sonrası stres bozukluğuna (TSSB)⁹⁴ neden olabilecek potansiyelde travmalardır. Bu model, ilişkide oluşan güvensiz bağlanmanın davranışsal işaretlerini travma sonrası stres bozukluğu semptomları olarak değerlendirmektedir. Negatif ebeveyn muameleleri istismara dönüştüğünde çocuk, istismardan dolayı bir travma yaşayacak ve tekrarlanan ya da şiddetli travmatik olaylar da travma sonrası tepkilere neden olacaktır. İşte bu durumda çocuklukta yaşanan fiziksel ve cinsel istismar gibi bir ya da birden fazla travmatik olay, kısa ve uzun dönemdeki etkileri bakımından travma sonrası stres bozukluğu olarak değerlendirilebilir⁹⁵.

Ebeveynleri tarafından kötü muameleye maruz bırakılan çocukların travma sonrası stres bozukluğu kapsamında değerlendirmesine dair diğer bir açıklama da TSSB'nin tanısıl kriterlerinde tanımlanan duygusal sonuçları üzerinden yapılmaktadır⁹⁶. Olayın elde olmadan hatırlanan sıkıntı veren anıları, tekrarlayan kâbuslar, olayı sanki yeniden yaşıyormuş gibi hissetme ve yoğun kaygı gibi travma ile ilintili durumlarda ortaya çıkan semptomlar TSSB'ye bağlı araya girme semptomlarıdır. Bununla birlikte, travmayı akla getiren düşüncelerden, duygu ve davranışlardan bilinçli olarak kaçınma, amnezya (hafıza kaybı) ve duygusal tepkilere karşı hissizleşme gibi kaçınma semptomları bulunmaktadır. Üçüncü olarak da uyku bozuklukları, sinirlilik ve öfke, konsantrasyon eksikliği, aşırı tetiktelik, korku hâli ve travma ile ilgili durumlara aşırı fizyolojik tepkiler gibi uyarılma semptomları ortaya çıkmaktadır. Haapasalo ve Pokela⁹⁷, inceledikleri deneysel çalışmalar neticesinde bu üç kategorideki semptomların kötü muamele gören çocuklarda da görüldüğünü ortaya koymuştur.

Yine aynı çalışmada, çocuk istismarının ve cezalandırıcı çocuk yetiştirme tekniklerinin çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri incelendiğinde, gelecekteki saldırgan ve kriminal davranışlara neden olması bakımından bu iki kötü muamelenin büyük benzerlik gösterdiği görülmüştür. Çocuk yetiştirirken kullanılan sert veya şiddetli cezalandırma yöntemleri saldırgan, anti-sosyal, şiddet içeren ve kriminal davranışlar gibi olumsuz sonuçların ortaya çıkma riskini artırmaktadır. Hem

⁹³ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, "Child-rearing and child abuse antecedents of criminality" *Agression and Violent Behavior*, 1999, Vol.4, 107-127, pp.120-121.

⁹⁴ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, s.200.

⁹⁵ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, s.119.

⁹⁶ American Psychiatric Association, *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-IV)*, Washington, DC: Author, 1994, pp.200-201.

⁹⁷ Amerikan Psikiyatri Birliği, *a.g.e.*, s.120.

prospektif (ileriye dönük) hem de retrospektif (geçmişe dönük) araştırmalar güç kullanma, cezalandırma, fazla umursamaz davranma, sürekli reddetme ve ihmalkar davranma gibi çocuk yetiştirme uygulamaları ve çocuk istismarının, ileride ortaya çıkacak anti-sosyal davranışlar, yetişkinlikteki şiddet ve saldırganlık ile bağlantılı olduğunu göstermiştir⁹⁸.

Travma modeline göre, şiddetin belirleyicisi olan asıl faktör travmanın türü değil; tüm travmaların doğasında olan ortak özelliklerdir. Travmanın ne kadar kronik olduğu, sıklığı ve şiddeti gibi değişkenler şiddete neden olan faktörleri etkilese de, travmaların türlerinden bağımsız olarak gösterdikleri etkinin esası aynı kalmaktadır⁹⁹.

Tüm bu travma deneyimlerinin fizyolojik ve psikolojik sonuçları büyük benzerlik gösterdiğinden, fiziksel ve cinsel istismar dışındaki travmatik tecrübelerin de şiddete neden olabileceği görülmektedir¹⁰⁰. Eğer araştırmacılar ve uygulayıcılar travmayı ve travma mağdurunun yaşamındaki etkileri gerçekten anlamak istiyorlarsa, travmanın çoklu travmatik deneyimlerden oluşan karmaşık bir yapıda olduğunu anlamak durumundadırlar. Tek bir travma, mağdurun hayatındaki bu tarz tecrübelerden oluşan bir sürekliliğin içindeki ana olaylardan sadece bir tanesidir¹⁰¹¹⁰². Bu nedenle bu çalışmada travma parametresi ele alınırken, tüm travmalar bir bütün olarak değerlendirilecektir.

3.1.1. Travma ve Suç Arasındaki İlişki

Tarihsel olarak, şiddet ve travma bireyin davranışı üzerinde önemli ölçüde etkisi olduğu gözlenen ayrı olaylar olarak incelenmiştir. İki araştırma alanının da gösterdiği üzere, travma ve şiddet kadar karmaşık alanların tek boyutlu bir yaklaşımla incelenmesi yapılan çalışmaların ilerlemesini engellemektedir¹⁰³. Bu önemli unsurların birbirleri ve diğer yaşamsal unsurlar üzerindeki etkilerinin incelenmesiyle birlikte insanlık için çok daha önemli ve faydalı bulgular elde edilmeye başlanmıştır.

⁹⁸ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, *a.g.e.*, p.123.

⁹⁹ Daniel J. Neller et. al., "Testing the trauma model of violence", *Journal of Family Violence*, 2005, Vol.20, 151-159, p.153.

¹⁰⁰ *a.g.e.*, s.151.

¹⁰¹ Judith Lewis Herman, "Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma", *Journal of Traumatic Stress*, 1992, Vol.5, 377-391, p.378.

¹⁰² Amy R. Hesse, "Secondary trauma: How working with trauma survivors affects therapists", *Clinical Social Work Journal*, 2002, Vol.30, 293-310, p.295.

¹⁰³ Arrick L. Jackson et. al., "Violence And Trauma: The Past 20 And Next 10 Years", *Journal of Interpersonal Violence*, 2005, Vol.20, 470-478, pp.471-472.

Travmatik deneyimler, birçok psikolojik sorunla ilişkili bulunmuştur¹⁰⁴¹⁰⁵¹⁰⁶. Bu sorunlar hem bilişsel hem de davranışsal bozukluklar olarak tanımlanabilir. Örneğin, çocuklukta maruz kalınan cinsel istismarın, uzun dönemde sosyal davranışlara zarar veren birçok psikolojik soruna neden olduğu ortaya çıkmıştır. Bu davranışlar kaygı, korku, depresyon, kendinden nefret etme, yabancılaşıma ve intihar eğilimleri gibi psikolojik bozukluklar içerebilir. 222 kişiden oluşan bir örneklem grubuyla yapılan incelemeye göre çocukluğunda cinsel istismara kalmış olan katılımcılar, daha az arkadaş sahibi olma, sosyal iletişim kuramama gibi sosyal davranış bozuklukları ve adaptasyon bozuklukları göstermektedir¹⁰⁷.

Literatüre bakıldığında travmalar ile gelecekteki şiddet davranışları arasında nedensel bir ilişki olduğu görülmüştür¹⁰⁸. Fiziksel veya cinsel istismardan kaynaklanan travmalar gelecekte saldırgan davranışlara neden olabilmektedir. Travmaların bir bütün olarak gelecekteki şiddet davranışları ile arasındaki ilişki, geçmişte bir şiddet suçunun kurbanı olmanın yarattığı etki kadar anlamlı bulunmuştur.

Pomeroy¹⁰⁹ travmatize olan kişilerin hangi koşulda olursa olsun, gelecekte karşılaşacakları çatışma ve strese karşı çözüm üretirken şiddeti tercih etme olasılıklarının diğer kişilere oranla çok daha fazla olduğunu belirtmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri yukarıda da belirtildiği gibi travmaların sahip olduğu ortak özelliklerdir. Bu durumu açıklayan belirteçlerden biri travmanın insanlarda uyandırdığı strestir. Ani ve şiddetli strese maruz kalma olayları sonradan gelişen psikolojik bozukluklar ile nedensel olarak ilişkilidir¹¹⁰.

Örneğin, gelişmekte olan toplumlarda sıkça rastlanan fiziksel şiddet ve bunun da özelinde çocuğa uygulanan fiziksel cezalandırma yöntemlerinin yarattığı travma sonuçları birçok çalışmanın konusu olmuştur. Bir yetişkin tarafından şiddete maruz kalmanın yaşamın ilerleyen dönemlerinde

¹⁰⁴ Daniel J. Neller et. al, **a.g.e.**, p.152.

¹⁰⁵ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, **a.g.e.**, p.123.

¹⁰⁶ E. Sherwood Brown et. al., "The psychiatric sequelae of civilian trauma", **Comprehensive Psychiatry**, 2000, Vol.41, 19-23, p.20.

¹⁰⁷ Rehman Y. Abdulrehman, "The Implications Of Childhood Sexual Abuse On Adult Social Behavior", **Journal of Family Violence**, 2001, Vol.12, 193-203, p.193.

¹⁰⁸ Daniel J. Neller et. al, **a.g.e.**, p.151.

¹⁰⁹ Wendy Pomeroy, "A Working Model For Trauma: The Relationship Between Trauma And Violence", **Pre- and Perinatal Psychology Journal**, 1995, Vol.10, 89-101, p.89.

¹¹⁰ E. Sherwood Brown et. al., "The psychiatric sequelae of civilian trauma", **Comprehensive Psychiatry**, 2000, Vol.41, 19-23, p.21.

başkalarına karşı gösterilecek şiddet eğilimi için önemli bir risk faktörü olduğu belirlenmiştir¹¹¹. Fiziksel cezalandırma kısa vadede kurallara uyma gibi bir sonuç verse de uzun vadede davranış sapmalarının yaşanma olasılığını artırmaktadır. Bu davranış sapmalarından en önemlileri ergenlik çağındaki saldırganlık ve suça eğilim ile yetişkinlikteki aile içi ve dışında işlenen şiddet suçlarıdır¹¹². Aile düzeyinde bakıldığında, fiziksel cezalandırma yöntemi kullanmayan ebeveynlerin çocuklarının, diğerlerine oranla daha iyi davranışlar sergilediği görülmüştür. Ulusal politika düzeyinde bakıldığında ise, minimum suç ve şiddet düzeyindeki bir topluma ulaşmak için atılması gereken öncelikli adımlardan birinin fiziksel cezalandırma yöntemi kullanmaktan kaçınan ebeveynler yetiştirmek olduğu açıkça görülmektedir.

Yaşam boyu maruz kalınan travmatik deneyimlerin ileride ortaya çıkabilecek davranış bozuklarını, bunların içinde de özellikle şiddet içeren saldırgan tutumları artırdığı, yukarıda da belirtildiği gibi birçok çalışma sonucunda ortaya konmuştur. Bu bulguları değerlendirirken asıl zor olan şey hangi sonucun bu travmatik olaylarla doğrudan ilişkili olduğunu; hangilerinin ise başka faktörler tarafından dolaylı olarak yönetildiğini tespit edebilmektir¹¹³. Örneğin çocuğa yapılan kötü muamele, kaçınma davranışına veya saldırganlığa neden olabilir. Bu da çocuğun yaşıtları ile olan ilişkisinde dışlanmaya ve sonunda gençlik çetelerine katılıp, madde ve alkol bağımlısı olarak suç işlemesine neden olabilir. Bu ve benzeri örnekler travma geçmişi ile şiddet eğilimi arasındaki ilişkinin karmaşık yapısını ortaya koymaktadır. Bu durumda, yaşanan travmaların ilerideki suç eğilimini hangi mekanizmaya dayanarak etkilediğini inceleme ve açıklama gereği doğmaktadır. Araştırmacılar, cezalandırıcı davranışlardan istismara kadar uzanan olumsuz çocuk yetiştirme uygulamaları ile gelecekte oluşan saldırgan ve kriminal davranışlar arasındaki bağı yöneten mekanizma gibi birçok travmatik olayın suça eğilimi artırmasının nedenleri üzerine teoriler geliştirmişlerdir¹¹⁴. Bu

¹¹¹ Kenneth A. Dodge et. al., "Mechanisms in the cycle of violence", **Science**, 1990, Vol.250, 1678-1983, p.1678.

¹¹² Murray A. Straus, "Measuring Intrafamily Conflict And Violence: The Conflict Tactics (CT) Scales", **Journal of Marriage and Family**, 1979, Vol.41, 75-88, p. 131.

¹¹³ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, "Child-rearing and child abuse antecedents of criminality" **Agression and Violent Behavior**, 1999, Vol.4, 107-127, p.116.

¹¹⁴ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, "Child-rearing and child abuse antecedents of criminality" **Agression and Violent Behavior**, 1999, Vol.4, 107-127, p.116.

Çalışma kapsamında Kültürel Yayılma Teorisi¹¹⁵ ve sosyal bilgi işleme süreçlerindeki bozukluklar incelenecektir.

.....

3.1.1.1. Kültürel Yayılma Teorisi

Travma ve suça eğilim arasındaki ilişkiyi açıklayan yaklaşımlardan biri Straus'un¹¹⁶ ortaya koyduğu Kültürel Yayılma Teorisi'dir. Bu teori yaşamın bir alanında olan şiddetin diğer alanlara da yayılma eğilimi olduğu fikrine dayanır. Teoriye göre bu devretme süreci meşru olan ile yasal olmayan şiddet kullanımı arasındaki sınırı aşabilmektedir. Böylece bir toplum, toplumsal olarak beğenilen, kabul gören sonuçları güvence altına almak için (rneğin, okullarda düzeni sağlamak, suçluları engellemek veya dış düşmanlardan kendini korumak için) ne kadar şiddet kullanırsa, kişilerin de kendi isteklerini elde etmek için yasal olmayan yollara başvurma ihtimali o kadar artacaktır.

Straus'un¹¹⁷ yapmış olduğu çalışmalara göre, bir toplumda meşru görülen şiddet miktarı (ebeveynin çocuğunu dövmesini, okulda öğretmenlerin öğrencilere şiddet uygulamasını yasal olarak kısıtlamama, vb.) ne kadar fazla ise o ülkedeki tecavüz ve cinayet gibi suçların oranı da o kadar fazla olmaktadır.

Kültürel Yayılma Teorisi toplumdan topluma değişen şiddet oranları, cinayet ve tecavüz gibi olay sayıları arasındaki büyük farklılıkları anlamak için makro düzeyde oluşturulmuş sosyolojik bir teoridir. Bu makro düzeydeki ilişkiyi anlamak için bireysel düzeydeki birtakım dinamiklerin incelenmesi gerekir. Bunu ölçmek için örneğin, öğretmenlerin okulda uyguladığı şiddetin aynı okuldaki öğrencilerin gösterdiği şiddet eğilimini artırıp artırmadığına dair bir hipotez incelenebilir. Böyle bir hipotez, çocukların bir çatışma durumunda diğer çocuklara kötü davranacağı ve öğretmenlerin önemli rol modeller olduğu varsayımlarına dayanır. Dolayısıyla, eğer çocuklar birbirine kötü davranır ve rol model olan öğretmenler de bu anlaşmazlıkları ozmek için şiddete başvururlarsa; bu çocukların büyük bir kısmı ileride karşılaşacakları herhangi bir anlaşmazlığı ozmek için karşılarındaki kişi ya da kişilere

¹¹⁵ Murray A. Straus, "Discipline and deviance: Physical punishment of children and violence and other crime in adulthood", ***Social Problems***, 1991, Vol.38, 133-154.

¹¹⁶ Murray A. Straus, ***a.g.e.***, p.137.

¹¹⁷ Murray A. Straus, ***a.g.e.***, p.137.

şiddet uygulayacaklardır. Bu duruma makro düzeyde bakıldığında, okullardaki şiddet ile cinayet oranları arasındaki nedensel ilişkiye dair bir çıkarım yapılabilir. Bu ilişkinin en azından önemli bir kısmı hem fiziksel cezanın hem de suçun, şiddet eğilimli toplumsal ortamın yansımaları olması ile açıklanabilir¹¹⁸.

Kültürel Yayılma Teorisi'nin ortaya koyduğu model, bir "sistem modeli"dir; fiziksel cezalandırmanın toplumun ve onu oluşturan kişilerin diğer özelliklerine bağlı bir fonksiyon olduğunu varsayar. Bu durumda fiziksel cezalandırma da dönüp dolaşıp o toplumu ve üyelerini etkileyecektir¹¹⁹.

3.1.1.2. Sosyal Bilgi İşleme Sürecindeki Bozukluklar

Travma ve suç eğilimi arasındaki ilişkiyi açıklayan yaklaşımlardan biri, özellikle erken dönemde (çocukluk ve ergenlikte) maruz kalınan şiddet ve diğer travmatik deneyimlerin, "sosyal bilgi işleme süreci"nin yapısında değişiklikler yaratarak şiddete eğilimi artırdığını ileri sürmektedir¹²⁰. Bu sürecin işleyişi ve bu işleyişte meydana gelen değişikliklerin ileride ortaya konacak davranış repertuarını şekillendirmesine neden olan mekanizma, her canlıya özgü evrimsel zihin prensiplerine dayanmaktadır.

Her bir insan zihni istihbarat kurumu gibi çalışır. Öncelikle duyular (istihbarat ajanları) aracılığıyla ham toplanır. Bu bilgi edinme süreci de belli algı kalıpları ile gerçekleştirilir. Nasıl ki her kurumun belli risk ve tehdit algısı ve stratejik öncelikleri varsa her insanın da aynı şekilde algıda önceliklendirdiği ve özellikle bilgi edinmek istediği stratejik hedefleri vardır. Bu hedef ve stratejiler tıpkı toplumlar ve kurumlar gibi kişinin geçmişinde yaşadıkları (eğitim, aile geçmişi, toplumsal deneyimleri vb.) ile şekillenecektir. Algıdaki bu farklılık, dışarıda yaşanan tek bir gerçeklik varken herkesin ona ilişkin farklı anılara, duygu ve düşüncelere sahip olmasının nedeni, göreceliliğin kaynağıdır. Fakat insanlar çevrelerinden sadece hedef ve stratejilerine yönelik bilgileri almazlar. Bazı bilgilere bilinçli olmadan veya kontrol edemedikleri halde

¹¹⁸ Murray A. Straus, "Discipline and deviance: Physical punishment of children and violence and other crime in adulthood", **Social Problems**, 1991, Vol.38, 133-154, p.147.

¹¹⁹ a.g.e., p.138.

¹²⁰ Kenneth A. Dodge et. al., "Mechanisms in the cycle of violence", **Science**, 1990, Vol.250, 1678-1983, p.1679.

maruz kalırlar. Bunlar da ulusların veya kurumların, kendi kontrolleri dışında gerçekleşen olayların bilgisine maruz kalması gibi değerlendirilebilir. Bu bilgiler sadece doğal olarak gerçekleşen olaylara dair olabilirken; başka kişi, grup, kurum veya politikaların kasıtlı olarak hazırladığı bilgiler de olabilir. İnsanlar da kendilerini hedef alan başka kişilere karşı dikkatli olmak ve kendi hedefleri yönünde stratejik önlemler almak için istihbarat kurumları gibi bu bilgileri toplamak ve analiz etmek, kimi zaman da karşı istihbarat üretmek durumunda kalırlar.

Duyu organları ile toplanan bu bilgi de yukarıda belirtilen algı süzgeçlerinden geçerek analiz edilir. Bu süzgeçler sosyal bilgi işleme süreçleri veya kalıpları olarak adlandırılabilir. Kişiye özgü olan ve genetik kodlar ile deneyimlerin şekillendirdiği bu kalıplar, kişinin çevresine hangi gözle baktığını, dışarıdan gelen mesajları nasıl yorumladığını ve özellikle ne tür mesajlara karşı duyarlı olduğunu belirler.

Bu sosyal bilgi işleme kalıplarından geçerek gelen bilgi analiz edilerek kişinin çevresindeki olumlu ve olumsuz, mevcut veya muhtemel durumlarla ilgili yorum yapabilmesini sağlar. O güne kadar yaşamış veya tanıklık etmiş olduğu davranış modellerinden bir repertuar oluşturmuş olan kişi, bu depoya ulaşarak duruma uygun davranış seçeneklerini inceler. Yine bir istihbarat kurumu gibi her bir senaryonun olası sonuçlarını değerlendirerek, içlerinden amacına en kısa ve etkin yolla ulaştıracağını düşündüğü davranışı seçer ve uygular. Bu noktada bir insanı istihbarat kurumundan ayıran tek şey aynı anda hem karar destek mekanizması hem karar verici hem de uygulayıcı konumunda olmasıdır. Bu bilgi işleme ve davranış süreci sürekli birbirini etkileyen bir döngü şeklinde ilerlemektedir. Çocukluktan itibaren kişinin çevresinde olanlar davranış kalıpları olarak kodlanır. Bu deneyimler aynı anda kişinin dünyanın nasıl bir yer olduğu, insan doğasının genel olarak nasıl bir yapıda olduğuna dair belli kalıplar oluşturmasını da sağlar. Böylece belli davranış tiplerini öğrenen kişi kendi yaşamında da bunları uygulamaya ve bunun karşılığında aldığı tepkiler ile yeni algı kalıpları oluşturmaya başlar. Bu döngü kişinin yaşamı boyunca sürecektir. Fakat özellikle erken dönemde şekillenmeye ve sıfırdan inşa edilmeye daha uygun olan bu zihinsel kalıplar, çocukluk dönemindeki deneyimleri daha belirleyici hale getirmektedir. Travmatik deneyimler de tam olarak bu sürece müdahale ettikleri için gelecekteki belli davranış bozukluklarına neden

olabilmektedir. Kişinin herhangi bir travma deneyiminde maruz kaldığı davranışlar, davranış repertuarına kodlanmaktadır. Bu kişi yaşadığı olumsuz duygulardan dolayı her ne kadar bu davranış tiplerini istenmeyen bir model olarak algılasa da önemli olan bu davranışın kişinin zihnine bir şekilde kaydedilmiş olmasıdır. Bu deneyimlerin yoğunluğu, şiddeti ve sıklığı arttıkça daha güçlü ve belirgin şekilde kodlanacaklardır. İzlerinin silinmesi güçleşecek ve etkisi de daha fazla olacaktır. Yapılan çalışmalar da maruz kalınan travmanın şiddeti ve türleri arttıkça kişinin şiddete ve suça olan eğiliminin o kadar arttığını göstermiştir¹²¹.

Yapılan incelemeler neticesinde saldırgan çocukların ortalama çocuklara göre, çevreden gelen kışkırtıcı uyaranları işlerken kronik sapmalar ve eksiklikler gösterdikleri ortaya çıkmıştır. Bu çocuklar, ilgili çevresel ipuçlarını yorumlamadaki sapmaları ve hataları yüzünden etraflarındaki kişilerin niyetini fazlasıyla düşmanca ya da saldırgan olarak algılamaktadır¹²². Hafızalarında depolanmış olan davranış repertuarında da saldırgan ve istismar edici tepki bulunan bu çocukların, karşılaştıkları herhangi bir anlaşmazlığı çözmek için bu yöntemlere başvurma ihtimali artmaktadır. Diğer bir deyişle, çevresel mesajlar yanlış yorumlanarak, bir kısa yol olarak görülen saldırganlığa başvurulması kolaylaşmaktadır.

Yaşadığı sorunlara saldırgan tavırlarla yaklaşan bir kişinin de çevresinden alacağı tepkilerin, bu davranışlara neden olan yerleşmiş kalıpları doğrular şekilde saldırgan ve güvensiz olması muhtemeldir. Müdahale edilmediği takdirde, tıpkı kendini gerçekleştiren bir kehanet gibi kısır bir döngüye girecek ve suça olan eğilim gün geçtikçe artacaktır. Bu davranış kalıpları uzun vadede, çeteleşme, benzer algı kalıplarına ve davranış yöntemlerine sahip kişilerin bir araya gelerek örgütlenmesi gibi olumsuz şekilde sonuçlanabilir. Travmatik deneyimlerin dolaylı olarak suça eğilimi artırdığına dair verilen örneğe dönülecek olursa, sosyal bilgi işleme kalıplarında meydana gelen

¹²¹ Daniel J. Neller et. al., "Testing The Trauma Model Of Violence", *Journal of Family Violence*, 2005, Vol.20, 151-159, s.157.

¹²² Kenneth A. Dodge et. al., "Mechanisms in the cycle of violence", *Science*, 1990, Vol.250, 1678-1983, p.1679.

değişikliklerin aradaki ilişkiyi açıklamak bakımından önemi daha iyi anlaşılabilir.

Straus'un¹²³ Kültürel Yayılma Teorisi'nin ortaya koyduğu ilişki de yine sosyal bilgi işleme kalıplarında meydana gelen değişiklik ile açıklanabilir. Özellikle toplumsal normların ve düzenin sağlanması adı altında çocuklara uygulanan kötü muamelelerin rol model alınan şiddet uygulayıcıları (anne, baba, öğretmen vb.) tarafından çocukların zihnine kaydedildiği üzerinde durulmaktadır. Bu da sosyal bilgi işleme sürecindeki davranış repertuarına kaydedilen ve ileride karşılaşılabilecek sorunlarda uygun bir çözüm yolu olarak algılanan davranışlar ile aynı mekanizmanın ürünü olarak değerlendirilebilir.

Aynı yaklaşım sadece şiddete maruz kalınan durumlar için değil, diğer travmatik deneyimler için de değerlendirilebilir. Neller ve diğerlerine¹²⁴ göre çevreyi yanlış algılamak, sadece fiziksel veya cinsel istismarın kurbanı olan kişilerle ilgili değildir. Boşanma, ayrılma, ölüm, ihmal veya reddetme gibi ebeveyn tarafından maruz bırakılan kötü muameleler de kasti bir terk edilme olarak anlaşılmakta ve üzüntü, öfke, utanç, suçluluk, korku gibi duygulara neden olmaktadır. Yapılan çalışmalar, terk edilmişliğin çocuğun dünyayı çok daha uyumsuz bir şekilde algılamasına ve bu yüzden de şiddete başvurma eğiliminin oldukça arttığına dikkat çekmektedir.

Aradaki ilişkiyi açıklamak için ortaya konan diğer yaklaşımlar da farklı terimlerle de olsa benzer süreçlerden bahsetmektedir. Örneğin, çocuk istismarının etkileri konusunda kişinin kendi içindeki dinamiklere göre ortaya konan iki ana kuramdan biri bağlanma kuramı, bir diğeri de sosyal öğrenme kuramıdır¹²⁵. Bağlanma kuramına göre, istismar ile gelişen güvensiz bağlanma, çocuğun dünyanın tehditkâr bir yer olduğuna dair bir içsel çalışma modeli geliştirmesine neden olabilir¹²⁶. Sosyal bilgi işleme süreci açısından bakıldığında bu çocuklar, kişiler

¹²³ Murray A. Straus, "Discipline and deviance: Physical punishment of children and violence and other crime in adulthood", **Social Problems**, 1991, Vol.38, 133-154, p.147.

¹²⁴ Daniel J. Neller et. al., "Testing The Trauma Model Of Violence", **Journal of Family Violence**, 2005, Vol.20, 151-159, s.153.

¹²⁵ Kenneth A. Dodge et. al., "Mechanisms in the cycle of violence", **Science**, 1990, Vol.250, 1678-1983, p.1679.

¹²⁶ Dante Cicchetti and Vicki Carlson, **Child Maltreatment: Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect**, Cambridge University Press, UK, 1989, p.399.

arası etkileşime karşı dikkatlerini uygun şekilde yöneltmeyip, ilgili sosyal ipuçlarını kodlamada başarısız olabilir ve saldırgan ipuçlarına karşı aşırı tetikte olabilirler.

Sosyal öğrenme kuramına göre de fiziksel istismara maruz kalmak, saldırgan davranışların kişinin tepki repertuarında daha belirgin ve ulaşılabilir hale gelmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla bu kişi saldırgan tepkileri istediği sonuçları elde etmek konusunda daha etkin bir yol olarak algılamaktadır¹²⁷.

3.1.1.3. Travma ve Suç Arasındaki Moderatörler

Farklı kişiler tamamen aynı olaylara, aynı koşullarda maruz kalsalar dahi farklı tepkiler gösterebilirler. Benzer olayların ardından, bazı kişiler sadece birkaç gün veya birkaç hafta sıkıntı yaşarken bazıları da aylar ve hatta yıllar sürebilecek sıkıntılar deneyimleyebilirler. Bunun nedeni de, kişisel algıdaki ve diğer birçok etmende farklılıklardır¹²⁸. Bu bölümde travmatik olaylara maruz kalan kişilerde farklı duygusal ve davranışsal sonuçlara neden olan faktörler incelenmektedir. Bu faktörlerin en önemlilerinden biri cinsiyettir. Travmanın etkilerinde cinsiyet farklılıklarını inceleyen çalışmalar, travmaya maruz kalan erkeklerin travma sonrasında saldırganlık, şiddet ve madde bağımlılığı gibi dışsallaştırma davranışları geliştirirken; kadınların depresyon, intihar girişimi ve kaygı bozuklukları gibi içselleştirme davranışları geliştirdiğini göstermiştir¹²⁹. Bu nedenle de bu çalışmadaki travmanın şiddet suçlarına eğilimini incelerken kullanılan örneklem sadece erkek katılımcılardan oluşmaktadır.

Diğer belirleyiciler olarak şiddet döngüsü hipotezini inceleyen birçok çalışma, istismarı yapan kişinin, istismarın şiddetinin ve sıklığının, destekleyici veya koruyucu etmenlerin olup olmadığının ve çocuğun içsel savunmasızlıklarının ya da gücünün davranışsal sonuçları belirlemede önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur¹³⁰. Bu noktada en güçlü faktörlerden biri sosyal destek mekanizmalarının varlığıdır. Güven ve

¹²⁷ Kenneth A. Dodge et. al., *a.g.e.*, p.1679.

¹²⁸ Eve Carlson, "Development and validation of a brief self-report measure of trauma exposure: The trauma history screen", *Psychological Assessment*, 2011, Vol.23, 463-477, p.464.

¹²⁹ Maura O'Keefe, "Adolescents' Exposure To Community And School Violence: Prevalence And Behavioral Correlates", *Journal of Adolescent Health*, 1997, Vol.20, 368-376, p.368.

¹³⁰ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, "Child-rearing and child abuse antecedents of criminality" *Agression and Violent Behavior*, 1999, Vol.4, 107-127, p.116.

değer duygusunu besleyecek, sığınılacak ve hatta koruma sağlayacak kişilerin varlığı, yakınlık derecesi ne olursa olsun istismara maruz kalan bir çocuk için çok önemli bir önleyici mekanizma olacaktır.

Travmatik olaylar sürecinde çevresel faktörler kadar kişinin yapısal özellikleri de önemli bir belirleyicidir. Haapasalo ve Pokela'nın¹³¹ yaptıkları kapsamlı gözden geçirme çalışmasında, bazı araştırmacıların kişilerin travmaya karşı hassasiyet derecelerinin farklı olduğu yönündeki görüşüne yer verilmiştir. Bu görüşe göre bazı çocuklar travmanın sonuçlarına karşı daha savunmasızdır. Hatta bazı çocuklar negatif ve cezalandırıcı ebeveyn davranışlarına daha yatkındır. Bu durum da genetik etmenlerin ve gen-çevre ilişkisinin, ebeveyn-çocuk ilişkisindeki rolünü desteklemektedir.

Çocukken istismara uğramanın ileride ortaya çıkacak antisosyal davranışları artırabileceğini fakat suçlu davranışı için belirleyici olamayacağını belirten çalışmalar da vardır¹³². Buna göre, travmatik deneyimler herkeste aynı etkiyi göstermemektedir. Kişinin bu tür olaylara karşı savunma dereceleri başka bir takım faktörlerin etkisi ile açıklanmaktadır. Çocuklarla yapılan bu çalışmada koruyucu faktörlerin travmanın yarattığı etkinin şeklini ve derecesini etkileyip etkilemeyeceği incelenmiştir. Çocuğa bakan bir yetişkinin varlığı, stres yaratan olayların yaşanma sıklığı, ailenin suç geçmişi, duygusal ihmal olup olmadığı, bir destek sisteminin olup olmadığı (ailenin diğer üyelerinden, yakın akrabalarından veya bir başkasından sosyal destek görme), kardeş sayısı ve ailenin büyüklüğü, travmaya neden olan davranışları hangi ebeveynin uyguladığı gibi koruyucu faktörler bağımlı değişken olarak alınan şiddet suçu davranışları üzerinde etkisi incelenen bağımsız değişkenler olarak incelenmiştir.

Sonuçlar bu değişkenlerin içinden duygusal ihmalin, ev içinde veya dışında bir destek sisteminin olup olmadığının, travmatik davranışlarda bulunan ebeveynin (annenin mi yoksa babanın mı şiddet uyguladığının) ve ailenin kendi içindeki çatışmaları çözmek için nasıl bir yöntem izlediğinin travmanın şiddet döngüsünü ne kadar etkilediğini belirlemede

¹³¹ Jaana Haapasalo and Elina Pokela, *a.g.e.*, p.121.

¹³² Candace Kruttschnitt et. al., "Abuse-Resistant Youth: Some Factors That May Inhibit Violent Criminal Behavior", *Social Forces*, 1987, Vol.66, 501-509, p.501.

anamlı bir şekilde etkili olduğunu göstermiştir. Belirtilen bu faktörlerin koruyucu olabilmesi içinse çocuğun deneyimlerinin bir bütün olarak değerdendirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Stresli olaylara maruz kalınırken içinde bulunulan çevrede hiç koruyucu faktör bulunmadığı veya az miktarda bulunduğu durumlarda, istismar gibi kötü muamelelerden kaynaklanan travmaların şiddet suçu işleme eğilimini artırabileceği belirtilmiştir.

Bu çalışma kapsamında, travma parametresini belirlerken birçok farklı travma türünün modelde değerdendirilmesi ile olaylar esnasında ve sonrasında çevredeki diğer koşulların birlikte değerdendirilmesi koşulu sağlanmaya çalışılmıştır.

3.2. PSİKOPATİ

Sosyal bilimciler uzun yıllar madde bağımlılığı, yoksulluk, cinsiyet ve yaş gibi bir çok etkeni şiddet yordayıcısı olarak değerdendirmiş; fakat zihinsel hastalıkları bu sınıfa dahil etmemişlerdir¹³³. Son yıllarda yapılan araştırmalar bu görüşün değışmesine, zihinsel hastalıkların da suç potansiyelini öngörme konusunda önemli bir parametre olarak değerdendirilmesine yol açmıştır.

Birçok çalışma şiddetin oluşması için zihinsel hastalıkların önemli ve anlamlı bir yordayıcı olabileceğini göstermiştir¹³⁴. Zihinsel hastalıkları olan kişilerin genel popölasyona oranla daha sıklıkla suçlu olarak hüküm giydikleri görölmüşür¹³⁵. Bu sonuçlar nedensel bir ilişkiye işaret etmemekle beraber, aradaki korelasyonun dinamikleri üzerinde çalışma gereği doğmaktadır.

Suç potansiyelini anlamaya yönelik çalışmalarda özellikle şiddet içeren davranışlar üzerine odaklanıldığında zihinsel hastalıkların içinde *psikopati*, diğerlerine oranla ciddi şekilde öne çıkmaktadır. Psikopatinin özelliklerine geçmeden önce bu alandaki kavram kargaşası ile ilgili kısa bir açıklama yapmak gerekir.

Psikopati ile antisosyal kişilik bozukluğunun (ASKB) birbirinin yerine veya birbirinden farklı kullanılması gibi tutarlı olmayan uygulamalara rastlanmaktadır. Antisosyal kişilik bozukluğunun günümüzdeki sınıflandırması kendi içinde dahi

¹³³ Randy Borum, "Improving the clinical practice of violence risk assessment: Technology, guidelines, and training", *American Psychologist*, 1996, Vol.51, 945-956, p.946.

¹³⁴ John Monahan, "Mental Disorder And Violent Behavior: Perceptions and Evidence", *American Psychologist*, 1992, Vol.47, 511-521, p.519.

¹³⁵ David J. Vinkers et. al., "The relationship between mental disorders and different types of crime", *Criminal Behavior and Mental Health*, 2011, Vol.21, 307-320, p.308.

homojen olmaktan çok uzaktır. Bu kişilik bozukluğunu tanımlamak için kullanılan üç farklı tanı kategorisi bulunmatadır; DSM-IV antisosyal kişilik bozukluğu, ICD-10 disosyal kişilik bozukluğu ve büyük oranda Cleckley'nin psikopati konseptine dayanarak hazırlanan Hare¹³⁶ psikopatik kişilik bozukluğudur¹³⁷.

DSM-IV'ün ASKB ile ilgili belirttiği tanısal özellikler şu şekildedir¹³⁸:

Aşağıdakilerden üçünün (ya da daha fazlasının) olması ile belirli, 15 yaşından beri süregelen başkalarının haklarını saymama ve başkalarının haklarına saldırma (tecavüz etme) örüntüsü:

(1) tutuklanması için zemin hazırlayan eylemlerde tekrar tekrar bulunmakla belirli, yasalara uygun toplumsal davranış biçimine ayak uyduramama,

(2) sürekli yalan söyleme, takma isimler kullanma ya da kişisel çıkarı, zevki için başkalarını atlatma ile belirli dürüst olmayan tutum,

(3) dürtüsellik (impulsivite) ya da gelecek için tasarılar yapmama,

(4) yineleyen kavga dövüşler ya da saldırılarla belirli olmak üzere sinirlilik ve saldırganlık,

(5) kendisinin ya da başkalarının güvenliği konusunda umursamazlık,

(6) bir işi sürekli götürememe ya da mali yükümlülüklerini tekrar tekrar yerine getirmeme ile belirli olmak üzere sürekli bir sorumsuzluk,

(7) başkasına zarar vermiş, kötü davranmış ya da başkasından bir şey çalmış olmasına karşı ilgisiz olma ya da yaptıklarına kendince mantıklı açıklamalar getirme ile belirli olmak üzere vicdan azabı çekmeme.

Bu tanı özellikleri, hastalıklar ve ilişkili sağlık sorunlarının uluslararası sınıflandırmasının 10. gözden geçirilmesi (ICD-10) disosyal kişilik bozukluğu olarak değerlendirilmiştir¹³⁹. Üçüncü tanısal yaklaşım olarak Hare¹⁴⁰ psikopati sınıflandırması ise bu çalışmada detayları ile yer verilerek açıklanacaktır.

¹³⁶ Robert Hare, *Psychopathy*, Wiley, New York, 1970.

¹³⁷ S. C. Herpetz and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, Vol.18, 567-580, p.570.

¹³⁸ Amerikan Psikiyatri Birliği, *Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (DSM-IV)*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2000, s.269-270.

¹³⁹ S. C. Herpetz and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, Vol.18, 567-580, p.570.

¹⁴⁰ Robert Hare, *Psychopathy: Theory and Research*, Wiley, New York, 1970.

3.2.1. Psikopati ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu

Literatürde suç tahmini üzerine yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak DSM-IV ASKB tanı kriterleri üzerinden ve son yıllarda da Hare¹⁴¹ tarafından geliştirilen Psikopati Kontrol Listesi ile ölçülen psikopati tanısall özellikleri ile gerçekleştirilmiştir. Bu iki sınıflandırma üzerine de farklı görüşler bulunmaktadır. Bunlardan bazıları psikopatinin konsept olarak DSM-IV'ün antisosyal kişilik bozukluğuna benzediğini; fakat psikopatinin daha çok kişiler arası ve duygular ile ilgili özelliklere odaklanırken, antisosyal kişilik bozukluğunun antisosyal davranışların dışı vurumuna odaklandığını ileri sürmektedir¹⁴². Psikopatinin, davranışların yanı sıra motivasyonlar gibi içsel süreçleri de içermesi bakımından ASKB'den ayrıldığını iddia eden görüşler de vardır¹⁴³.

Başka bir grup araştırmacıya göre de antisosyal kişilik bozukluğu (ASKB) daha çok dışı vuran davranış bozukluklarına odaklanırken, psikopati kişiler arası ilişkilerdeki bozukluklar ve duygudurum sorunlarına odaklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre psikopati, ASKB'nin ağır bir şekli olarak da ifade edilmektedir¹⁴⁴.

Hare¹⁴⁵ ise psikopati üzerine yapmış olduğu hem kavramsal hem de ölçme teknikleri ile ilgili değerlendirmede "psikopati" olarak tanımladığı semptomların sosyopati, antisosyal kişilik bozukluğu veya disosyal kişilik bozukluğu olarak da tanımlanabildiğini söylemiştir. Psikopatinin etiolojisi, dinamikleri ve kavramsal sınırları ile ilgili birçok tartışma olmasına rağmen, bu kişilerin temeldeki duygusal, kişiler arası ve davranışsal tutumları ile ilgili önemli miktarda ve tutarlı klinik çalışma bulunmaktadır¹⁴⁶. Nitekim ASKB olan kişilerin önemli bir kısmının Hare¹⁴⁷ tarafından tanımlanan psikopati kriterlerini karşıladığını gösteren çalışmalar da bu görüşü desteklemektedir. Literatür genelinde de psikopati veya ASKB'nin suç ile olan nedensel ilişkisini

¹⁴¹ S. C. Herpetz and Henning Sass, *a.g.e.*

¹⁴² Marina Boccardi et. al., "Cortex and amygdala morphology in psychopathy", *Psychiatry Research: Neuroimaging*, 2011, Vol.193, 85-92, p.85.

¹⁴³ Anne Crocker et. al., "Antisocial Personality, Psychopathy, and Violence In Persons With Dual Disorders: A Longitudinal Analysis", *Criminal Justice and Behavior*, 2005, Vol.32, 452-476, p.454.

¹⁴⁴ M. Alpay Ateş vd., "Antisosyal kişilik bozukluğu olan genç erkeklerde aleksitimi, saldırganlık ve psikopati ilişkisi", *Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi*, 2009, Cilt:46, 135-139, s.136.

¹⁴⁵ Robert Hare, "Psychopathy: A clinical construct whose time has come", *Criminal Justice and Behavior*, 1996, Vol.23, 25-54, p.27.

¹⁴⁶ Robert Hare, *a.g.e.*, p.27.

¹⁴⁷ Robert Hare et. al., "Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder", *Journal of Abnormal Psychology*, 1991, Vol.100, 391-398, p.394.

inceleyen çalışmaların bu iki kişilik bozukluğunu birbirinin yerine geçebilen şekilde kullanması sebebiyle¹⁴⁸, bu çalışmada psikopati parametresi için ASKB ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma bulguları da değerlendirmeye katılmıştır.

3.2.2. Psikopati ve Suç Arasındaki İlişki

Psikopati 200 yıldan uzun bir suredir çalışılan ve son yıllarda birçok antisosyal davranışı açıklamak için kullanılan önemli bir klinik kavramdır¹⁴⁹. Bu kavram, anti sosyal bir yaşam tarzının dışında; kişiler arası, davranışsal ve özellikle de duygusal alanlarda ifade edilebilecek karakter özelliklerine dayanır.

Psikopati kişiler arası alanda; konuşkanlık/çekicilik, narsisizm/bklk iddiasına ulaşabilecek kadar öz değer, patolojik bir şekilde yalan sleme, yönlendirme/manipülasyon özellikleri ile kendini gösterir. Davranışsal alanda, düşük engellenme toleransı, dürtüsellik (fevrilik) ve heyecan arama ile karakterize olmuşlardır. Duygusal açıdan bakıldığında ise psikopatik kişiliğin özellikleri; duyarsızlık ve empati eksikliği, sorumluluk stlenememe, yüzeysel duygular, suçluluk hissetmeme, merhametsizlik ve vicdan azabı duymamadır. Yaşam tarzlarına bakıldığında ise psikopatlar gerçekçi yaşam amaçları olmayan, asalak yaşam sürme eğilimli, ciddi şekilde sorumsuz, fevri ve heyecan arayan bir yapıdadır. Antisosyal zellikleri açısından psikopatlar, davranış kontrolleri zayıf, erken davranış bozuklukları gösteren, çocukluk/ergenlik döneminde de suç işleyen, çok farklı suçları işlemeye meyilli, şartlı tahliye durumunda kurallara uymama veya tekrar cezalandırılma suçları bulunan kişiler olmaktadır¹⁵⁰. Son yirmi yıldır, psikopatiye olan bakış açısındaki en önemli değişikliklerden biri bu hastalığın ceza adalet sistemindeki yeniden suç işleme ve şiddet eğilimi riskini ölçmede kullanılmaya başlanmasıdır. Geçmişte bir kişinin suç işledikten sonra tekerrür ihtimali değerlendirilirken, psikopati dâhil herhangi bir psikiyatrik tanıdan yordayıcı olarak faydalanılamayacağı düşünülürken; cinayet suçu işlemiş kişilerin

¹⁴⁸ S. Lang et. al., "Adult psychopathy and violent behavior in males with early neglect and abuse", *Acta Psychiatr Scand*, 2002, Vol. 106, 93-100, p.141.

¹⁴⁹ Matt Delisi, "Psychopathy is the unified theory of crime", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 2009, Vol.7, 256-273, p.256.

¹⁵⁰ Matt Delisi, *a.g.e.*, p.257.

%80'inde psikopati olduğunun saptanması ile birlikte bu görüş terk edilmeye başlanmıştır¹⁵¹.

DeLisi'ye¹⁵² göre psikopati birleşmiş bir suç teorisidir. Psikopatlar kendi ihtiyaçlarını karşılamak için çekicilik, manipülasyon, tehdit ve şiddet yolu ile başkalarını kullanan tür içi predatörler olarak tanımlanmaktadır¹⁵³. Vicdan ve empati duygularından yoksun bu kişiler, kendi istediklerini elde etmek veya sadece kendilerini mutlu etmek için toplumsal normları ve beklentileri en ufak bir suçluluk ya da pişmanlık duymadan, soğuk kanlılıkla ihlal ederler. Bu açıdan bakıldığında sayıları az olmasına rağmen (genel popülasyonun yaklaşık %1'i), hapishane popülasyonun %15 – %25'ini ve her toplumda işlenen ciddi suçların, şiddetin ve toplumsal sıkıntıların çok önemli bir miktarını oluşturmaktadırlar¹⁵⁴.

Bunun da ötesinde bu kişilerin verdikleri zarar neredeyse herkesi bir şekilde etkilemektedir; çünkü psikopatik kişiler sürekli suç işleyen kişilerdir. Bu kişilerin suç skalası küçük çaplı soygunlar ve dolandırıcılıktan, soğukkanlılıkla işlenen şiddet suçlarına kadar uzanmaktadır. Bunların arasında uyuşturucu tacirleri, eş ve çocuklarını istismar edenler, dolandırıcılar, yozlaşmış politikacılar, etik dışı hareket eden avukatlar, teröristler, tarikat liderleri, karaborsacılar, çete üyeleri ve radikal politik aktivistler de bulunmaktadır¹⁵⁵.

Psikopatların suç skalasının genişliğine rağmen, özellikle duygu ve empati yoksunluğu ile işlenebilecek suçların arkasında bu kişilerin daha fazla yer aldığı görülmektedir. İnsanlığı yüzyıllarca kanırtmış olan soykırımların, bugünün toplu katliamlarını gerçekleştiren terör suçlarının ardında bu kişileri aramak gerekebilir. En azından, gelecekte yaşanabilecek katliamların öngörülebilmesi ve hatta önlenmesi için toplumda öne çıkan bu kişileri mutlaka göz önünde bulundurmak gerekir. Her parametrede olduğu gibi psikopatiyi de suç yordayıcısı olarak ele alırken bu ilişkinin arkasındaki bağlar üzerinde durmak gerekir. Ben merkezli, kendini ve çıkarlarını güvenceye almaya motive bu kişilerin suç ile arasındaki nedensel ilişkinin dinamiklerini

¹⁵¹ Robert Hare, "Psychopathy: A clinical construct whose time has come", *Criminal Justice and Behavior*, 1996, Vol.23, 25-54, p.37.

¹⁵² Robert Hare, *a.g.e.*, p.27.

¹⁵³ Robert Hare, *a.g.e.*, p.26.

¹⁵⁴ Robert Hare, *a.g.e.*, p.26.

anlamak için birçok çalışma yapılmaktadır. Bu araştırmaların sonuçları psikopatinin neden suça eğilim açısından bu kadar önemli bir yordayıcı olduğunu ortaya koymaktadır.

.....

3.2.2.1. Duygusal Yetmezlik ve Zayıf Koşullanma

Psikopat biri, diğer zihinsel hastalık türlerindeki gibi fiziksel semptomlarla tanınabilecek biri değildir¹⁵⁶. Örneğin psikopatlar, şizofrenler gibi halüsinasyonlar görmezler veya kendilerine ne yapmaları gerektiğini fısıldayan sesler duymazlar. Bu klinik semptomlar yerine psikopatların tanınmasını sağlayan belli kişilik özellikleri vardır.

Psikopatinin en önemli ayırıcı özelliklerinden biri duygusal yetmezlik olarak da adlandırılan, duygusal tepkilerdeki anormallik ve eksikliklerdir. Psikopatlar başkalarına karşı duygusal olarak mesafeli ve başkalarının duygularına karşı duyarsızdır¹⁵⁷.

Bu korkusuzluk, soğukkanlılık ve duyarsızlığın duygusal öğrenmedeki eksiklikten, özellikle de zayıf koşullanma süreçlerinden kaynaklandığı düşünülmektedir¹⁵⁸.

Bir kişinin iki uyarıcı, durum veya davranış arasında bağ kurması öğrenme süreci ile gerçekleşir. Öğrenme sürecinin gerçekleşebilmesi için de bu kişinin birbiri ardına gerçekleşen nedensel veya ilişkisel bağlarla koşullanması gerekir. Klasik ve edimsel koşullanmalar neticesinde doğum anından itibaren yaşam boyu devam edecek olan koşullanma, yani öğrenme süreci başlar. Her bir koşullanma beyinde bir nörolojik aktivasyonun oluşması ile meydana gelir. Kişinin yaşı ilerledikçe çevresindeki uyarıcılar arasında bağ kurma becerisinin gelişmesi ve aile içi kurallardan toplumsal değerlere kadar bütün bilgi ve becerilerin kazanılması bu şekilde gerçekleşir. Toplumsal normlar olarak tanımlanan ve insanların bir arada belli kurallar çevresinde yaşamasını sağlayan sisteme kişilerin yaşları ilerledikçe uyum sağlaması da bu sürecin sağlıklı bir şekilde ilerlemesine bağlıdır. Ceza ve ödül yöntemiyle

¹⁵⁶ Anh Vien and Anthony R. Beech, "Psychopathy: Theory, measurement, and treatment", *Trauma, Violence, & Abuse*, 2006, Vol.7, 155-174, p.156.

¹⁵⁷ S. C. Herpetz and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, Vol.18, 567-580, p.572.

¹⁵⁸ S. C. Herpetz and Henning Sass, *a.g.e.*, p.572.

edimsel olarak koşullanmaların, klasik koşullanma deneyimlerinin yanı sıra gözlemleyerek öğrenmenin de bu süreçte büyük önemi vardır.

Psikopatların koşullanma süreçlerindeki bozukluklar bu kişilerin yukarıda bahsedilen sistemin bir parçası olmasını engellemektedir. Dolan¹⁵⁹ toplumsal ve ahlakî bilginin edinilebilmesinin ödül ve ceza ile uyandırılan duyguları deneyimleme becerisine bağlı olduğunu belirtmiştir. Çünkü duygular, geçmişte yaşanan olaylara benzer durumlar yaşandığında bu olaylarda hissedilen duyguların, sinyallere bağlı olarak tekrar hissedilmesini ve bu sayede duruma en uygun davranışın zihindeki repertuardan seçilerek uygulanmasını sağlar. Bu seçilecek olan davranış hem öğrenilmiş toplumsal değerleri hem de dışarıdan gelen ipuçları ile uyanan duyguları dengeleyecek olan optimum davranış olarak değerlendirilebilir. Bu sayede kişi geçmişi ile tutarlı tepkiler verebilmektedir.

Psikopati olan kişilerin koşullanma deneyimlerini incelemek için yapılan çalışmalarda duygusal tepkilerdeki ve empati yetisindeki eksikliği açıklar nitelikte sonuçlara ulaşılmıştır. En eski ve en tutarlı bulgulardan biri psikopatların koşullanmış ve koşullanmamış kaygıya, ceza ile ilgili uyarılara verdikleri düşük elektrodermal tepkilerdir¹⁶⁰. Bu bulgu kişilerin caydırıcı uyarılar karşısında bir koşullanma gerçekleştiremediği, yani hangi davranışın neticesinde olumsuz bir uyarıya karşılaşıldığını öğrenemediği anlamına gelir. Bu nedenledir ki psikopatlar cezalandırma yöntemi ile eğitilemezler.

Yetersiz koşullanma, cezalandırmaya maruz kalarak öğrenmenin yanı sıra pasif kaçınmalı öğrenmenin gelişmesini de engellemektedir. Zayıf koşullanmalardan dolayı davranışlarının sonuçlarını öngöremeyen bu kişiler kaçınma davranışlarında da zorluklar yaşamaktadır¹⁶¹. Yapacağı davranışın karşısındaki kişide uyandıracağı duygu ile ilgili herhangi bir koşullanması olmayan bu kişinin, sonuçlarını öngöremediği bir davranıştan kaçınmaması da bu sürecin doğal bir sonucu olarak görülebilir.

.....

¹⁵⁹ Ray J. Dolan, "On the neurology of morals", *Nature Neuroscience*, 1999, Vol.2, 927-929, p.928.

¹⁶⁰ David Lykken, "The psychopath and lie detector", *Psychophysiology*, 1978, 15, 137-142, p.140.

¹⁶¹ S. C. Herpetz and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, Vol.18, 567-580, p.567.

3.2.2.2. Düşük Uyarılma

Uyarılma teorisine göre uyarılma seviyesi ve duyu organları ile gelen bilgi arasında dinamik bir ilişki vardır. Tüm bireyler için belli bir denge seviyesinin olduğunu varsayan bu yaklaşıma göre, aradaki dinamik ilişki bu denge noktasını sağlamak için vardır. Fakat uyarılma düzeyi optimumun altına düştüğünde, istenen düzeye ulaşmak için uyarılma/heyecan arama davranışları başlar. Uyarılma düzeyi optimumun üzerine çıktığında ise dürtülerde, uyarılarda ve heyecan arama davranışlarında azalma başlayarak tekrar istenen denge düzeyine inilmesi sağlanır.

Düşük uyarılma teorisi¹⁶² psikopatların psikopat olmayan kişilere oranla patolojik derecede düşük otonom ve kortikal uyarılma sorunu olduğunu ileri sürmektedir. Bu durum psikopatların, psikopat olmayan kişilerde stres, heyecan veya korku yaratan uyarılar ile neden otomatik bir şekilde uyarılmadığına açıklık getirmektedir.

Düşük uyarılma durumu sadece öğrenme güçlüğü ile ilişkisi bakımından önem taşımamaktadır; düşük uyarılma aynı zamanda daha fazla dürtü, heyecan ve risk aramakla telafi edilmeye çalışılan olumsuz bir durumdur¹⁶³. Psikopatlar, uyarılma düzeyini optimuma ulaştırmak için duyularından gelen bilginin yoğunluğunun ve miktarının artmasına ihtiyaç duyarlar¹⁶⁴. Bunun sonucu olarak kronik şekilde uyarılma ve heyecan arayışı içindedirler. Psikopatik kişilerin psikofizyolojik özelliklerini inceleyen bir araştırmada¹⁶⁵ (Blair, Lawrance, Clark, & Smith, 1997, s. 192) psikopat kişilerden oluşan bir gruba ve kontrol grubundaki kişilere üç farklı türde uyarı verilirken elektrodermal tepkileri incelenmiştir. Psikopati grubunun kontrol grubuna oranla endişe veren ve tehdit içeren uyarılara karşı anlamlı olarak daha düşük elektrodermal tepki verdiği gözlenmiştir. Uyarılma seviyesinin ve tehdit içeren uyarılara karşı gösterilen fizyolojik tepkilerin düşük olması psikopatik kişinin olumsuz çevresel ipuçlarına karşı normale oranla daha az duyarlı olması ile ilişkili bulunmuştur. Yetersiz koşullanma ile

¹⁶² Robert Hare, **Psychopathy: Theory and Research**, Wiley, New York, 1970.

¹⁶³ S. C. Herpetz and Henning Sass, **a.g.e.**, p.573.

¹⁶⁴ Anh Vien & Anthony R. Beech, "Psychopathy: Theory, measurement, and treatment", **Trauma, Violence, & Abuse**, 2006, Vol.7, 155-174, p.157.

¹⁶⁵ Robert James Blair et. al., "The psychopathic individual: A lack of responsiveness to distress cues?", **Psychophysiology**, 1997, Vol.34, 192-198, p.192.

toplumsal davranış repertuarı geliştiremeyen bu kişilerin düşük uyarılmadan dolayı heyecan arayan, dürtüsellik peşinde olan eylemler gerçekleştirmesi toplumdaki diğer kişilerin fiziksel ve psikolojik bütünlüğüne zarar verecek sonuçlar doğurmaktadır. Bu davranışsal bulgular yapılan nörolojik araştırma sonuçları ile desteklenmektedir.

3.2.2.3. Psikopati ve Beyin İşlev Bozukluğu

Beyin görüntüleme teknolojilerinde yaşanan büyük ilerlemeler sonucu elde edilen bulgular Psikopatik ve antisosyal davranışların etiolojisinde bilgi işleme sürecindeki bozukluklar ve dürtüsel bir bilişsel yapı gibi nöropsikolojik işlevsel bozukluklarının önemli bir rol oynadığını göstermiştir¹⁶⁶.

Ventro medyal prefrontal korteks, medyal temporal korteks ve amigdala duygu ile ilgili beyin süreçlerini yöneten nöronal dolaşımın parçalarıdır¹⁶⁷. Frontal lobun merkez bölgesi, duygu durumunu limbik patikalar yoluyla yukarıdan aşağı şekilde kontrol etmektedir. Nöronlar arası bağların kurulmasından doğan amigdala kompleksindeki zengin bağlantısallık duygusal tepkilerin nöroanatomik temelini oluşturur. Bu süreçte dış duyarlı duyu girdilerinin iç duyarlı değişikliklerle birleşmesi sonucu, kişiler çevrelerinde gelişen olaylara duygusal anlamlar yüklerler.

Bu bağlantısal anlamlandırma süreci daha önce de belirtilen, kişinin öğrenme ile biriktirdiği geçmiş deneyimlerine bağlı tepkiler vererek tutarlı davranışlarda bulunmasını sağlar. İç duyarlı değişikliklerden kasıt benzer durumlarla ilgili öğrenilmişliklerin aktif hale gelerek mevcut duruma en uygun davranışın seçilebilmesi için destek sağlamasıdır. Fakat duygu ile ilgili nöronal dolaşımların önemli bir parçası olan prefrontal kortekste herhangi bir işlev bozukluğu kişinin çevreden gelen uyaranlara karşı tutarsız tepkiler vermesine neden olmaktadır¹⁶⁸. Phineas Gage vakasında da görüldüğü üzere frontal korteksine darbe alan, özellikle de orbitofrontal bölgesinin zarar gören kişilerin sosyal olarak adaptasyon sorunları yaşadığı gözlenmiştir.

¹⁶⁶ S. Lang et. al., "Adult psychopathy and violent behavior in males with early neglect and abuse", *Acta Psychiatr Scand*, 2002, Vol. 106, 93-100, p.93.

¹⁶⁷ S. C. Herpetz and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, Vol.18, 567-580, p.574.

¹⁶⁸ Donald T. Stuss et. al, " "No longer Gage": Frontal lobe dysfunction and emotional changes", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1992, Vol.60(3), 349-359, p.350.

Prefrontal korteksin ventral kısmındaki zararın ise davranış kontrolünde önemli sorunlara yol açması¹⁶⁹ toplumsal hayatı sürdürebilmek için gerekli yönetsel davranışlar için frontal korteksin önemini ortaya koyan bulgulardandır.

Prefrontal kortekste işlev bozukluğunun şiddete eğilimli ve antisosyal kişilerde görüldüğüne dair beyin görüntüleme çalışmalarının da sayısı giderek artmaktadır¹⁷⁰¹⁷¹¹⁷².

Raine ve diğerleri¹⁷³ tarafından yapılan çalışma katillerin frontal korteksinin arka kısmında değil de lateral ve medyal kısımlarındaki metabolik glukoz oranının anlamlı bir şekilde az olduğunu göstermiştir. Glukoz miktarındaki anlamlı farklılık bu bölgedeki işlevsel eksikliğe işaret etmektedir.

Lapierre, Brown ve Hodgins¹⁷⁴ tarafından yapılan çok kapsamlı bir çalışmada psikopatik suçlular ve psikopatik olmayan suçlular arasında orbito frontal ve/veya ventro medyal bozuklukların olup olmadığı araştırılmıştır. Sonuçlar bu iki grubun kontrol değişkenlerinde (örn. idrar testi ile ölçülen madde bağımlılığı) bir farklılık göstermediğini; fakat psikopatik suçluların orbito frontal ve ventro medyal ölçeklerde anlamlı bir şekilde bozukluk gösterdiklerini ortaya koymuştur. Görüldüğü üzere psikopatinin hem davranışsal hem de nörolojik yapısını inceleyen çalışmaların sonuçları bu parametrenin gelecekteki suç ihtimalini artırmak konusunda ne kadar önemli bir yordayıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışma kapsamında tasarlanan modelin psikopatinin yordayıcı gücü ile güvenilirliğinin ve geçerliliğinin de güçlenmesi beklenmektedir.

.....

¹⁶⁹ S. C. Herpetz and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", *Behavioral Sciences and the Law*, 2000, Vol.18, 567-580, p.574.

¹⁷⁰ Adrian Raine et. al., " Selective reductions in prefrontal glucose metabolism in murderers", *Biological Psychiatry*, 1994, Vol.36(6), 365-373, p.365.

¹⁷¹ Nora D. Volkow et. al., " Brain glucose metabolism in violent psychiatric patients: a preliminary study", *Psychiatry Res.*, 1995, Vol. 61 , 243 – 253, p.243.

¹⁷² Aslı Ç. Kuruoğlu et. al., "Single photon emission computerised tomography in chronic alcoholism. Antisocial personality disorder may be associated with decreased frontal perfusion", *British Journal of Psychiatry*, 1996, Vol.169 (3), 348-54, p. 349.

¹⁷³ Adrian Raine et. al., *a.g.e.*, p.367.

¹⁷⁴ Dominique Lapierre et. al., "Ventral frontal deficits in psychopathy: Neuropsychological test findings", *Neuropsychologia*, 1995, Vol.33(2), 139-151, p.139.

DÖRDÜNÜ BÖLÜM

BULGULAR

4.1. TRAVMA GEÇMİŞİ

Travma Geçmiş Taraması¹⁷⁵ ile yaş ortalaması 34 olan 101 erkek hükümlüden veri toplanmıştır. 3 hükümlüye ait veri, ölçeği tamamlamamaları nedeniyle analize katılmamıştır. Kalan veriler 14 travma parametresinin (Tablo-1) her biri için “Evet” yanıtları 1, “Hayır” yanıtları 0 olacak şekilde kodlanmıştır.

Tablo-1 Travma Geçmiş Alt Parametreleri

X_t	Parametreler
X_1	Gerçekten kötü bir araba, gemi, tren veya uçak kazası
X_2	İşte veya evde gerçekten kötü bir kaza
X_3	Bir deprem, sel, fırtına, kasırga veya yangın
X_4	Çocukken, yaralanmanıza neden olacak kadar fiziksel şiddet
X_5	Yetişkinen, yaralanmanıza neden olacak kadar fiziksel şiddet
X_6	Çocukken, cinsel bir temasta bulunmaya zorlanmak
X_7	Yetişkinen, cinsel bir temasta bulunmaya zorlanmak
X_8	Bir tabanca, bıçak veya başka bir silahla saldırı
X_9	Askerlik hizmeti süresince, çok korkunç bir şey görmek veya çok korkmak
X_{10}	Aileden, yakın akrabalarından veya yakın arkadaşlardan birinin ani ölümü
X_{11}	Birinin aniden öldüğünü, öldürüldüğünü veya çok kötü bir şekilde yaralandığını görmek
X_{12}	Sizi çok korkutan, çaresiz hissettiren veya dehşete düşüren başka bir ani olay
X_{13}	Ani bir taşınma, ev veya mal mülk kaybı
X_{14}	Eş, ortak, anne baba veya aileden birinin aniden terk etmesi

Parametrelerin vektörel değerleri, o travma türündeki ‘1’ olan yanıtların toplam sayısı olarak hesaplanmıştır (Tablo-2). Tüm parametrelerin toplam vektörel değeri N=404’tür.

¹⁷⁵ Eve B. Carlson et. al., “Development and Validation of A Self-Report Measure of Trauma Exposure: The Trauma History Screen”, *Psychological Assessment*, 2011, Vol. 23.

Tablo-2 Travma Alt Parametrelerinin Vektörel Değerleri

	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	X ₆	X ₇	X ₈	X ₉	X ₁₀	X ₁₁	X ₁₂	X ₁₃	X ₁₄	N
Vektörel Değerler	27	23	31	23	27	2	2	49	13	58	46	40	36	27	404

Buna bağlı olarak her bir parametrenin koşullu olasılığı $P(X|X_{ij})$, o parametrenin vektörel değerinin toplam vektörel değere ($N=404$) bölünmesiyle elde edilmiştir (Tablo-3). Böylece şiddet suçu işlemiş ve travma geçmişi parametrelerinin en az birini yaşamış kişilerin içinde o parametrenin şiddet suçuna olan katkısı olasılıksal olarak hesaplanmış olmaktadır. Bu değer her bir alt parametrenin hazırlanacak olan modeldeki katsayısını ifade eder.

Tablo-3 Travma Alt Parametrelerinin Koşullu Olasılık Değerleri

Wi	P(X X ₁)	P(X X ₂)	P(X X ₃)	P(X X ₄)	P(X X ₅)	P(X X ₆)	P(X X ₇)	P(X X ₈)	P(X X ₉)	P(X X ₁₀)	P(X X ₁₁)	P(X X ₁₂)	P(X X ₁₃)	P(X X ₁₄)
	0,067	0,057	0,077	0,057	0,067	0,005	0,005	0,121	0,032	0,144	0,114	0,099	0,089	0,067

Şiddet suçunun yordayıcısı olarak travma geçmişi inceleyen matematik modeli aşağıda belirtilen formül ile elde edilmiştir.

$$P_j = \sum_{i=1}^n P(X|X_{ij})P(X_{ij})$$

Şekil-1 Matematik Model Formülü¹⁷⁶

Bu formülde, $P(X|X_{ij})$ sembolü ilk parametreden (X_1) başlamak üzere 14 alt parametrenin her birine ait koşullu olasılığı ifade eder. $P(X_{ij})$ sembolü ise bundan sonra travma geçmişi ile ilgili veri toplanacak bir kişinin o parametreden alacağı skordur.

Bu durumda travma geçmişine dayalı şiddet suçu öngörme modeli (P_t) şu şekildedir:

$$P_t = P(0,067)P(X_1) + (0,057)P(X_2) + (0,077)P(X_3) + (0,057)P(X_4) + (0,067)P(X_5) + (0,005)P(X_6) + (0,005)P(X_7) + (0,121)P(X_8) + (0,032)P(X_9) + (0,144)P(X_{10}) + (0,114)P(X_{11}) + (0,099)P(X_{12}) + (0,089)P(X_{13}) + (0,067)P(X_{14})$$

4.2. PSİKOPATİ

Yaş ortalaması 34 olan 101 erkek hükümlüden veri toplanmıştır. Bu verilerden 6 katılımcının doldurduğu maddelerin %30'undan fazlası yanıtlanmamış olduğu için bu kişilerden alınan veriler analize katılmamıştır; kalan 95 katılımcıdan alınan veriler analiz edilmiştir.

¹⁷⁶ B.S. Yarman et.al., Multidimensional System Approach to Asses the Outcome of the Human Interacted Events, *17th International Symposium on Mathematical Theory of Networks and Systems (MTNS) 2006*, Kyoto, Japan, July 24-28, 2006. pp. 799-802.

MMPI testinde her bir soru için “doğru” olarak kodlanacak “Evet” veya “Hayır” yanıtı vardır. Veriler, psikopatik eğilim için “Evet” yanıtı verilmesi gereken sorulara “Evet”, “Hayır” yanıtı verilmesi gereken sorulara “Hayır” diyen katılımcılar için “1”; tam tersi yanıt verenler için “0” olacak şekilde kodlanmıştır.

Psikopati değişkeninin analizinde MMPI Psikopatik Sapma Alt Testi (Pd)’nin Astin (1959) tarafından yapılmış olan faktör analizi kullanılmıştır. Bu analize göre Pd beş faktörden oluşmaktadır. Bu faktörler (Tablo-4) psikopati için beş ayrı alt parametre olarak değerlendirilmiştir. Her bir parametrenin de kendini oluşturan ikinci dereceden alt parametreleri bulunmaktadır.

Psikopati değişkeninin matematiksel olarak modellenmesi, öncelikle birinci derece alt parametrelerin her birinin kendisini oluşturan ikinci derece alt parametrelerle modellenmesi ile başlamaktadır. Daha sonra bu analizlerin bir araya getirilmesi ile psikopati alt parametresine ait ana model oluşturulmuştur. Her iki aşamada matematik modelinin oluşturulması için yapılan analiz yöntemi, travma parametresinde uygulanan analizin birebir aynısıdır.

4.2.1. Özgüven

Bu parametreye (X_{p1}) ait tüm maddelerin toplam vektörel değeri $N=551$ ’dir (Tablo-5).

Tablo-5 Özgüven Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Vektörel Değerleri

	X_{11}	X_{12}	X_{13}	X_{14}	X_{15}	X_{16}	X_{17}	X_{18}	X_{19}	X_{110}	N
Vektörel Değerler	60	67	33	83	65	13	37	70	44	79	551

Buna bağlı olarak her bir parametrenin koşullu olasılığı (Tablo-6) şu şekildedir:

Tablo-6 Özgüven Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Koşullu Olasılıkları

W_i	$P(X/X_{11})$	$P(X/X_{12})$	$P(X/X_{13})$	$P(X/X_{14})$	$P(X/X_{15})$	$P(X/X_{16})$	$P(X/X_{17})$	$P(X/X_{18})$	$P(X/X_{19})$	$P(X/X_{110})$
	0,109	0,122	0,060	0,151	0,118	0,024	0,067	0,127	0,080	0,143

Tablo-4 Psikopati Birinci ve İkinci Derece Alt Parametreleri¹⁷⁷

X_{P1}	ÖZGÜVEN
X ₁₁	Yeni tanıştığım kimselerle konuşma konusu bulmada güçlük çekerim.
X ₁₂	Topluluk içinde olduğumda üzerine konuşacak uygun konular bulmada güçlük çekerim.
X ₁₃	Çoğu zaman büyük bir hafta ya da kötülük yaptığı duygusuna kapılırım.
X ₁₄	En büyük mücadelelerimi kendimle yaparım.
X ₁₅	Başkalarının mutlu görüldüğü kadar mutlu olmayı isterdim.
X ₁₆	Bir eğlencede başkaları yapsalar bile, ben taşkınlık yapmaktan rahatsız olurum.
X ₁₇	Keşke bu kadar utangaç olmasam.
X ₁₈	Sonradan pişman olacağım pek çok şeyi yaptığım olur.
X ₁₉	Zaman zaman evi bırakıp gitmek istemişimdir.
X ₁₁₀	Gerektiği gibi bir hayat yaşayamadım.
X_{P2}	AŞIRI DUYARLILIK
X ₂₁	Kimse beni anlamıyor.
X ₂₂	Bana kötülük etmek isteyen biri var.
X ₂₃	Hakkımda çok konuşulduğundan eminim.
X ₂₄	Çoğu zaman büyük bir hafta ya da kötülük yaptığı duygusuna kapılırım.
X ₂₅	Topluluk içinde olduğumda üzerine konuşacak uygun konular bulmada güçlük çekerim.
X ₂₆	Davranışlarımı çoğu zaman etrafımdakilere göre ayarlarım.
X_{P3}	TOPLUMSAL UYUMSUZLUK
X ₃₁	Okulu severdim.
X ₃₂	Gençliğimde bir devre ufak tefek şeyler çaldım.
X ₃₃	Çocukken okuldan kaçtığım için bir iki defa cezalandırıldım.
X ₃₄	Kanunla hiç başım derde girmedi.
X ₃₅	Annem babam hep beraber olduğum kimselerden çok defa hoşlanmıyorlar.
X_{P4}	DÜRTÜ KONTROLÜ
X ₄₁	Başımdan çok garip ve tuhaf şeyler geçti.
X ₄₂	Hiçbir neden yokken kendimi son derece neşeli hissettiğim anlar olur.
X ₄₃	Cinsiyet hakkında konuşmayı severim.
X ₄₄	Bazen ortada hiçbir neden yokken hatta işler kötüye gittiği zaman bile kendimi fazlasıyla mutlu hissederim.
X ₄₅	Arkadaşlarıma kıyasla beni korkutan şeyler çok azdır.
X ₄₆	Davranışlarım başkaları tarafından yanlış anlaşılmaya elverişlidir.
X ₄₇	Zaman zaman evi bırakıp gitmek istemişimdir.
X ₄₈	Bazen kafamdaki düşünceler o kadar hızlıdır ki söylemeyi yetiştiremem.
X_{P5}	DUYGUSAL YOKSUNLUK
X ₅₁	Başka ailelere göre bizim evde sevgi ve arkadaşlık pek azdır.
X ₅₂	Başkalarının hakkımda ne düşündükleri beni rahatsız etmez.
X ₅₃	Aile hayatımın tanıdığım kimselerin çoğununki kadar iyi olduğuna inanıyorum.
X ₅₄	Benimle alay edilmesine aldırmam.
X ₅₅	Keşke bu kadar utangaç olmasam.
X ₅₆	Başkalarının mutlu görüldüğü kadar mutlu olmayı isterdim.

¹⁷⁷ Alexander W. Astin "A factor study of the MMPI Psychopathic Deviate Scale", *Journal of Consulting Psychology*, 1959, 23(6), 550-554.

Bu durumda psikopati alt parametresi olan özgüvenin ikinci derece parametrelere dayalı matematik modeli aşağıdaki gibidir.

$$P(X_{\bar{0}}) = (0,109)P(X_{11}) + (0,122)P(X_{12}) + (0,060)P(X_{13}) + (0,151)P(X_{14}) \\ + (0,118)P(X_{15}) + (0,024)P(X_{16}) + (0,127)P(X_{17}) + (0,127)P(X_{18}) \\ + (0,080)P(X_{19}) + (0,143)P(X_{110})$$

4.2.3. Aşırı Duyarlılık

Bu parametreye (X_{p_2}) ait tüm maddelerin toplam vektörel değeri N=253'tür (Tablo-7).

Tablo-7 Aşırı Duyarlılık Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Vektörel Değerleri

	X_{21}	X_{22}	X_{23}	X_{24}	X_{25}	X_{26}	N
Vektörel Değerler	36	42	49	33	67	26	253

Buna bağlı olarak her bir parametrenin koşullu olasılığı şu şekildedir:

Tablo-8 Aşırı Duyarlılık Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Koşullu Olasılıkları

W_i	$P(X/X_{21})$	$P(X/X_{22})$	$P(X/X_{23})$	$P(X/X_{24})$	$P(X/X_{25})$	$P(X/X_{26})$
	0,142	0,166	0,194	0,130	0,265	0,103

Bu durumda psikopati alt parametresi olan aşırı duyarlılığın ikinci derece parametrelere dayalı matematik modeli aşağıdaki gibidir.

$$P_{ad} = (0,142)P(X_{21}) + (0,166)P(X_{22}) + (0,194)P(X_{23}) + (0,130)P(X_{24}) \\ + (0,265)P(X_{25}) + (0,103)P(X_{26})$$

4.2.4. Toplumsal Uyumsuzluk

Bu parametreye (X_{p_3}) ait tüm maddelerin toplam vektörel değeri N=239'dur (Tablo-9).

Tablo-9 Toplumsal Uyumsuzluk Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Vektörel Değerleri

	X_{31}	X_{32}	X_{33}	X_{34}	X_{35}	N
Vektörel Değerler	18	46	56	69	50	239

Buna bağılı olarak her bir parametrenin koşullu olasılığı şu şekildedir:

Tablo-10 Toplumsal Uyumsuzluk Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Koşullu Olasılıkları

W _i	P(X/X ₃₁)	P(X/X ₃₂)	P(X/X ₃₃)	P(X/X ₃₄)	P(X/X ₃₅)
	0,075	0,192	0,234	0,289	0,209

Bu durumda psikopati alt parametresi olan toplumsal uyumsuzluğun ikinci derece parametrelere dayalı matematik modeli aşağıdaki gibidir.

$$P_{tu} = (0,075)P(X_{31}) + (0,192)P(X_{32}) + (0,234)P(X_{33}) + (0,289)P(X_{34}) + (0,209)P(X_{35})$$

4.2.5. Dürtü Kontrolü

Bu parametreye (X_{p4}) ait tüm maddelerin toplam vektörel değeri N=345'tir (Tablo-11).

Tablo-11 Dürtü Kontrolü Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Vektörel Değerleri

	X ₄₁	X ₄₂	X ₄₃	X ₄₄	X ₄₅	X ₄₆	X ₄₇	X ₄₈	N
Vektörel Değerler	56	32	61	64	27	25	44	36	345

Buna bağılı olarak her bir parametrenin koşullu olasılığı şu şekildedir:

Tablo-12 Dürtü Kontrolü Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Koşullu Olasılıkları

W _i	P(X/X ₄₁)	P(X/X ₄₂)	P(X/X ₄₃)	P(X/X ₄₄)	P(X/X ₄₅)	P(X/X ₄₆)	P(X/X ₄₇)	P(X/X ₄₈)
	0,162	0,093	0,177	0,186	0,078	0,072	0,128	0,104

Bu durumda psikopati alt parametresi olan dürtü kontrolünün ikinci derece parametrelere dayalı matematik modeli aşağıdaki gibidir.

$$P_{dk} = (0,162)P(X_{41}) + (0,093)P(X_{42}) + (0,177)P(X_{43}) + (0,186)P(X_{44}) + (0,078)P(X_{45}) + (0,072)P(X_{46}) + (0,128)P(X_{47}) + (0,104)P(X_{48})$$

4.2.6. Duygusal Yoksunluk

Bu parametreye (X_{ps}) ait tüm maddelerin toplam vektörel değeri $N=248$ 'dir (Tablo-13).

Tablo-13 Duygusal Yoksunluk Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Vektörel Değerleri

	X_{51}	X_{52}	X_{53}	X_{54}	X_{55}	X_{56}	N
Vektörel Değerler	17	35	21	73	37	65	248

Buna bağlı olarak her bir parametrenin koşullu olasılığı şu şekildedir:

Tablo-14 Duygusal Yoksunluk Parametresine Bağlı İkinci Derece Parametrelerin Koşullu Olasılıkları

W_i	$P(X/X_{51})$	$P(X/X_{52})$	$P(X/X_{53})$	$P(X/X_{54})$	$P(X/X_{55})$	$P(X/X_{56})$
	0,069	0,141	0,085	0,294	0,149	0,262

Bu durumda psikopati alt parametresi olan duygusal yoksunluğun ikinci derece parametrelere dayalı matematik modeli aşağıdaki gibidir.

$$P_{dy} = (0,069)P(X_{51}) + (0,141)P(X_{52}) + (0,085)P(X_{53}) + (0,294)P(X_{54}) + (0,149)P(X_{55}) + (0,262)P(X_{56})$$

Tüm bu alt parametrelerin analizine dayanarak psikopati değişkeninin modeli oluşturulmuştur. Psikopatinin birinci derece parametrelerinin toplam vektörel değerleri hesaplanmıştır ($N=1636$).

Tablo-15 Psikopati Alt Parametrelerinin Vektörel Değerleri

	$X_{\ddot{o}}$	X_{ad}	X_{tu}	X_{dk}	X_{dy}	N
Vektörel Değerler	551	253	239	345	248	1636

Bu parametrelerin koşullu olasılık değerleri aşağıdaki gibidir:

Tablo-16 Psikopati Alt Parametrelerinin Koşullu Olasılık Değerleri

W_i	$P(X/X_{\ddot{o}})$	$P(X/X_{ad})$	$P(X/X_{tu})$	$P(X/X_{dk})$	$P(X/X_{dy})$
	0,337	0,155	0,146	0,211	0,152

Bu durumda travma geçmişine dayalı şiddet suçu öngörme modeli (P_t) şu şekildedir:

$$P_p = 0.337P(X_{\ddot{o}}) + 0.155P(X_{ad}) + 0.146P(X_{tu}) + 0.211P(X_{dk}) + 0.152P(X_{dy})$$

SONUÇ

Ulusal güvenlikte oluşan yeni koşullar, istihbarat camiasında bu koşullara yanıt verebilecek yeniliklerin arayışına neden olmuştur. Risk ve tehditlerin geleneksel kalıplardan çıkmış olması, hedef türlerinin ve kullandıkları yöntemlerin değişmesi bu arayışın başlıca nedenlerindendir.

Mevcut çalışma 21. yüzyıl koşullarına yanıt verebilmek istihbarat kurumlarına suçun doğasına odaklanan yeni bir bakış açısı ve bu bakış açısıyla proaktif yaklaşıma dayalı bir sistem önermektedir.

İnsan doğasındaki suç potansiyelini beslediği öngörülen travma geçmişi ve psikopati parametreleri incelenmiştir. Bu parametrelerin şiddet suçuna eğilimi ne kadar yordadığı, her biri için olasılıksal matematik modeli oluşturularak hesaplanmıştır.

İlk olarak travma modeline göre şiddet suçuna eğilimi artıran travmalar en çok etki edenden en aza sırasıyla; aileden, yakın akrabalarından veya yakın arkadaşlardan birinin ani ölümü; bir tabanca, bıçak veya başka bir silahla saldırı; birinin aniden öldüğünü, öldürüldüğünü veya yaralandığını görmek; çok korkutan, çaresiz hissettiren dehşete düşüren başka bir ani olay; ani bir taşınma, ev veya mal mülk kaybı; bir deprem, sel, fırtına, kasırga veya yangın; eş, ortak, anne baba veya aileden birinin aniden terk etmesi; yetişkinen yaralanmanıza neden olacak kadar fiziksel şiddet; gerçekten kötü bir araba, gemi veya tren kazası; çocukken yaralanmaya neden olacak kadar fiziksel şiddet; işte veya evde gerçekten kötü bir kaza; askerlik hizmeti süresince çok korkunç bir şey görmek veya çok korkmak; çocukken cinsel bir temasta bulunmaya zorlanmak ve son olarak da yetişkin cinsel bir temasta bulunmaya zorlanmak olarak bulunmuştur.

Travma deneyimlerinin etkisinin, travma türünden bağımsız şekilde bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü her bir travma kişinin hayatındaki bu tarz olaylardan sadece bir tanesidir^{178 179} ve bu kişilerin hayatları boyunca en azından birkaç farklı travmaya maruz kalma ihtimalinin çok yüksek olduğu mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle belli sosyo-ekonomik koşulların, belli ebeveyn uygulamalarının tek bir seferle son bulacak olaylara değil, uzun bir sürece yayılan ve tekrarlanan travmatik olaylara sahne olması çok mümkündür. Model analizinde ortaya çıkan travma türlerine ait katsayıların birbirine yakınlığı da bunu destekler niteliktedir. Travmaların şiddet suçunu yordaması bakımından bir sıralama yapacak kadar farklılık oluşmasına rağmen, tek bir travma türünün diğerlerinden anlamlı şekilde daha etkili olduğu gözlenmemiştir.

Bu nedenle ortaya çıkan model her zaman bir bütün olarak değerlendirilmelidir. Bir travmanın şiddet suçuna eğilimi yordaması bakımından kişinin hayatındaki diğer travmatik olaylardan bağımsız olarak değerlendirilmesi söz

¹⁷⁸ Judith Lewis Herman, Complex PTSD: A syndrome in survivors of prolonged and repeated trauma . *Journal of Traumatic Stress*, 1992, Vol.5, 377-391, p.378.

¹⁷⁹ Amy R. Hesse, "Secondary trauma: How working with trauma survivors affects therapists", *Clinical Social Work Journal*, 2002, Vol.30, 293-310, p.295.

konusu değildir. Aksi halde tek bir olaya bağlı yapılacak öngörüler muhtemel gelecekleri açıklamak için çok kısır kalacaktır.

Nasıl ki bir olayın gerçekleşme ihtimaline dair istihbarat toplanırken farklı kaynaklardan gelen bilgiler öngörme netliğini artırır; bir kişinin şiddet suçuna eğilimini travma geçmişi bakımından incelerken de o kişinin yaşamının tüm dönemlerini ve farklı travma türlerini birlikte değerlendirmek muhtemel öngörüyü elde etmek için gereken önemli koşullardandır.

Bu çalışmada hazırlanan travma modelinin 14 farklı travmayı birlikte analiz etmesi bu koşulu sağlaması bakımından önem taşımaktadır.

İkinci olarak psikopati parametresinin modelinin hazırlanması ikinci derece alt parametrelerden dolayı birkaç aşamada gerçekleştirilmiştir. Özgüven, aşırı duyarlılık, toplumsal uyumsuzluk, dürtü kontrolü ve duygusal yoksunluk olarak beş alt parametre ve bunların her birine ait ikinci dereceden alt parametreler bulunmaktadır.

Öncelikle ikinci derece alt parametrelere ait modeller oluşturulmuştur. Bu parametreler arasında şiddet suçuna eğilimi yordayan parametreler en fazla etki edenden en aza kadar şu şekildedir: Özgüven, aşırı duyarlılık, toplumsal uyumsuzluk, dürtü kontrolü ve duygusal yetmezlik olarak bulunmuştur.

Hem travma geçmişi hem de psikopati parametrelerinin sonuçları değerlendirilirken üzerinde özellikle durulması gereken bazı hususlar vardır. Burada bulunan katsayılar her iki parametre için de örneklem sayısının kısıtlılığı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir. Daha önce de belirtildiği gibi bu veri analizinde elde edilen sayısal sonuçların uygulamada kullanımı söz konusu değildir.

Önemli olan proaktif yaklaşıma örnek olabilecek bir analiz yöntemini daha açık bir şekilde gösterebilmektir. Gelecekteki çalışmalar için aynı matematik modelleme yöntemi ile suça etki edebilecek çok sayıda parametre incelenebilir. Bu çalışmaların genellenebilirliğini artırmak için örneklem sayısını mümkün olduğunca fazla tutmak gerekir.

Diğer bir sınırlılık, kişilerin kendi sözlerine dayanan ölçeklerin kullanılmasıdır. Bu ölçeklere ait sosyal olarak beğenilme, kabul edilme, sonuçları yönlendirecek yanıtlar verme, açıklamak istenmeyen bölümlere eksik veya farklı yanıtlar verilmesi gibi sınırlılıkları vardır. Özellikle travma geçmişi ile ilgili kullanılan kişinin kendi beyanatına dayalı (self-report) ölçeğe verilen yanıtlarda kişilerin yaşadıklarını hatırlamaması veya açıklamak istememesi ihtimali de önemli bir sınırlılıktır. Konuyla ilgili ilerideki çalışmalar, bu durumun etkisini azaltmak için travma geçmişi ile ilgili bilgiyi kişinin kendi beyanatına dayalı ölçeklerin yanında diğer kaynaklardan toplayacakları bilgi ile de destekleyebilirler.

Bunun dışında, gelecek araştırmalarda retrospektif veri toplama yöntemi yerine prospektif veri toplama yönteminin kullanılması hazırlanacak modellerin öngörme yeteneğini artıracaktır. Çünkü mevcut çalışmada kullanılan retrospektif yöntem belli sınırlılıklar getirmektedir. Geriye yönelik toplanan veriler hem yaşananların üzerinden uzun zaman geçmesi hem de halihazırda işlenmiş suçların

ardındaki faktörleri incelemesi bakımından bir sınırlılık yaratmaktadır. Bu sınırlılığa proaktif yaklaşımın temel prensibini gerçekleştirmek için özellikle dikkat etmek gerekir.

Bu yaklaşımla incelenen her parametrenin gelecekte meydana gelecek bir davranış veya olaya olan etkisi incelenmek istediğinden bu yaklaşıma en uygun yöntem prospektif veri toplamadır. Böylece her bir parametrenin diğer etmenlerle ilişkisini takip edebilmek ve yaşanacakları ne yönde ve ne kadar şekillendireceğini takip etmek daha kolay olacaktır.

Ayrıca bir parametrenin herhangi bir davranışa etkisini daha iyi değerlendirebilmek için bir de kontrol grubundan veri toplanmalı ve sonuçlar karşılaştırılmalı olarak analiz edilmelidir. Ancak bu sayede o parametrenin sözü geçen davranışa ne kadar etki ettiği anlamlı olarak tespit edilebilir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ADLER Freda et. al., Criminology, McGraw Hill, New York, 2004.

AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION, Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-IV). Washington, DC: Author, 1994.

AMERİKAN PSİKİYATRİ BİRLİĞİ, Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı (DSM-IV), Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2000.

BEIRNE Pierce, James W. Messersschmidt, Criminology, Harcourt Brace Jovanovich Publishers, San Diago, 1991.

CEYHUN Birsen, Nursen Oral, Minnesota Çok Yönlü Kişilik Envanteri, Çizgi Tıp Yayınevi, Ankara, 2008.

CHAMPION Dean John, American Dictionary Of Criminal Justice, Free Press, New York, 1995.

CICCHETTI Dante and Vicki Carlson, Child Maltreatment: Theory and Research on the Causes and Consequences of Child Abuse and Neglect, Cambridge University Press, UK, 1989.

COHEN Albert K., Delinquent Boys: The Culture of Gangs, Free Press, New York: NY, 1955.

COLLINS Alan, Contemporary National Security Strategies, Oxford University Press, New York, 2007, s.666.

DAHLSTROM Loena et. al., An MMPI Handbook I, Un. of Minnesota Press, Minneapolis, 1972.

DEMİRBAŞ Timur, Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

DOLU Osman, Suç Teorileri: Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2010.

EINSTADTER Werner J., Stuart Henry, Criminological Theory: An Analysis of Its Underlying Assumptions, ForthWorth, TX: Harcourt Brace College Publishers, 1995.

HARE Robert, Psychopathy: Theory and Research, Wiley, New York, 1970.

MAXIM Paul S. and Paul C. Whitehead, Explaining Crime, Butterworth-Heinemann, 1998.

POLAT Oğuz, Kriminoloji ve Kriminalistik Üzerine Notlar, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2004.

REID Sue Titus, Crime and Criminology, Brown and Benchmark, Madison, WI, 1997.

SHELEY Joseph F., Criminology, Wadsworth Publishing Company, USA, 1995.

SHOEMAKER Donald J., Theories of Delinquency: An Examination of Explanations of Delinquent Behavior, Oxford University Press, New York, 2000.

SOKULLU-AKINCI Füsün, Kriminoloji, Beta Yayınları, İstanbul, 2009.

TAYLOR Stan A., "The Role of Intelligence in National Security", Alan Collins (ed.), Contemporary Security Studies, Oxford University Press, New York, 2007.

MAKALELER

ABDULREHMAN Rehman Y., "The Implications Of Childhood Sexual Abuse On Adult Social Behavior", Journal of Family Violence, 2001, Vol.12, 193-203.

ASTİN Alexander W., "A factor study of the MMPI Psychopathic Deviate Scale", Journal of Consulting Psychology, 1959, 23(6), 550-554.

ATEŞ M. Alpay vd., "Antisosyal kişilik bozukluğu olan genç erkeklerde aleksitimi, saldırganlık ve psikopati ilişkisi", Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi, 2009, Cilt:46, 135-139.

BLAIR Robert James et. al., "The psychopathic individual: A lack of responsiveness to distress cues?", Psychophysiology, 1997, Vol.34, 192-198.

BOCCARDI Marina et. al., "Cortex and amygdala morphology in psychopathy", Psychiatry Research: Neuroimaging, 2011, Vol.193, 85-92.

BORUM Randy, "Improving the clinical practice of violence risk assessment: Technology, guidelines, and training", American Psychologist, 1996, Vol.51, 945-956.

BROWN E. Sherwood et. al., "The psychiatric sequelae of civilian trauma", Comprehensive Psychiatry, 2000, Vol.41, 19-23.

CARLSON Eve B. et. al., "Development and Validation of A Self-Report Measure of Trauma Exposure: The Trauma History Screen", Psychological Assessment, 2011, Vol. 23.

COHEN Albert K. and James F. Short, "Research In Delinquent Subcultures", Journal of Social Issues, 1958, Vol.14, 20-37.

CROCKER Anne et. al., "Antisocial Personality, Psychopathy, and Violence In Persons With Dual Disorders: A Longitudinal Analysis", Criminal Justice and Behavior, 2005, Vol.32, 452-476.

DAASE, Christopher, "Preventing Terrorism – From Reactive to Proactive Strategies", International Seminar on Nuclear War and Planetary Emergencies, 2002, 27th session, World Scientific, Erice, 256-259.

DELISI Matt, "Psychopathy is the unified theory of crime", Youth Violence and Juvenile Justice, 2009, Vol.7, 256-273.

- DODGE Kenneth A. et. al., "Mechanisms in the cycle of violence", Science, 1990, Vol.250, 1678-1983.
- DOLAN Ray J., "On the neurology of morals", Nature Neuroscience, 1999, Vol.2, 927-929.
- ELLIS Lee and Anthony Walsh, "Gene-Based Evolutionary Theories in Criminology", Criminology, 1982, Vol.20, 43-66.
- FISHBEIN Diana H. "Biological Perspectives In Criminology", Criminology, 1990, Vol.28,27-72.
- HAAPASALO Jaana and Elina Pokela, "Child-rearing and child abuse antecedents of criminality" Agression and Violent Behavior, 1999, Vol.4, 107-127.
- HARE Robert, "Psychopathy: A Clinical Construct Whose Time Has Come", Criminal Justice and Violent Behavior, 1996, Vol.4, 107-127.
- HARE Robert et. al., "Psychopathy and the DSM-IV criteria for antisocial personality disorder", Journal of Abnormal Psychology, 1991, Vol.100, 391-398.
- HERMAN Judith Lewis, "Complex PTSD: A syndrme in survivors of prolonged and repeated trauma", Journal of Traumatic Stress, 1992, Vol.5, 377-391.
- HERPETZ S. C. and Henning Sass, "Emotional deficiency and psychopathy", Behavioral Sciences and the Law,2000, Vol.18, 567-580.
- HESSE Amy R., "Secondary trauma: How working with trauma survivors affects therapists", Clinical Social Work Journal, 2002, Vol.30, 293-310.
- HUNSLEY John et. al., "A Summary of the Reliability and Stability of the MMPI Personality Disorder Scales", Journal of Personality Assessment, 1988, Vol. 54, 16-23.
- JACKSON Arrick L. et. al., "Violence And Trauma: The Past 20 And Next 10 Years", Journal of Interpersonal Violence,2005, Vol.20, 470-478.
- KAHN David, "İstihbaratın Tarihsel Teorisi", Avrasya Dosyası, 2002, Cilt:8, 5-20.
- KRUTTSCHNITT Candace et. al., "Abuse-Resistant Youth: Some Factors That May Inhibit Violent Criminal Behavior", Social Forces,1987, Vol.66, 501-509.
- KURUOĞLU Asli C. et. al., "Single photon emmission computerised tomography in chronic alcoholism. Antisocial persoanlity disorder may be associated with decreased frontal perfusion", British Journal of Psychiatry, 1996, Vol.169 (3), 348-54.
- LANG S. et. al., "Adult psychopathy and violent behavior in males with early neglect and abuse", Acta Psychiatr Scand, 2002, Vol. 106, 93-100.
- LAPIERRE Dominique et. al., "Ventral frontal deficits in psychopathy: Neuropsychological test findings", Neuropsychologia, 1995, Vol.33(2), 139-151.

- LYKKEN David, "The psychopath and lie detector", *Psychophysiology*, 1978, 15, 137-142.
- MILLER Walter B., "Lower Class Culture As A Generating Milieu Of Delinquency", *Journal of Social Issues*, 1958, Vol.14, 5-19.
- MONAHAN John, "Mental Disorder And Violent Behavior: Perceptions and Evidence", *American Psychologist*, 1992, Vol.47, 511-521.
- NAGIN Daniel S. and Raymond Paternoster, "Enduring Individual Differences and Rationale Choice Theories of Crime", *Law and Society Review*, 1993, Vol.23, 467-469.
- NELLER Daniel J. et. al., "Testing the trauma model of violence", *Journal of Family Violence*, 2005, Vol.20, 151-159.
- O'BRIEN Kevin A., "The Changing Security and Intelligence Landscape in the 21st Century", *The Future Action Series*, 2008, October, 2-13.
- O'KEEFE Maura, "Adolescents' Exposure To Community And School Violence: Prevalence And Behavioral Correlates", *Journal of Adolescent Health*, 1997, Vol.20, 368-376.
- POMEROY Wendy, "A Working Model For Trauma: The Relationship Between Trauma And Violence", *Pre- and Perinatal Psychology Journal*, 1995, Vol.10, 89-101.
- RAINE Adrian et. al., "Selective reductions in prefrontal glucose metabolism in murderers", *Biological Psychiatry*, 1994, Vol.36(6), 365-373.
- SECHSER Todd S., "Intelligence and Prediction In An Unpredictable World", *Eisenhower National Security Series*, 2003, June, 1-9.
- SERRA Jordi, "Proactive Intelligence", *Futures*, 2008, Vol. 40.
- STRAUS Murray A., "Measuring Intrafamily Conflict And Violence: The Conflict Tactics (CT) Scales", *Journal of Marriage and Family*, 1979, Vol.41, 75-88.
- STRAUS Murray A., "Discipline and deviance: Physical punishment of children and violence and other crime in adulthood", *Social Problems*, 1991, Vol.38, 133-154.
- STUSS Donald T. et. al, " "No longer Gage": Frontal lobe dysfunction and emotional changes", *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1992, Vol.60(3), 349-359.
- TAYLOR Stan and David Goldman, "Intelligence Reform: Will More Agencies, Money and Personnel Help?", *Intelligence and National Security*, 2004, Vol.19, 416-435.
- VIEN Anh and Anthony R. Beech, "Psychopathy: Theory, measurement, and treatment", *Trauma, Violence, & Abuse*, 2006, Vol.7, 155-174.

VINKERS David J. et. al., “The relationship between mental disorders and different types of crime”, Criminal Behavior and Mental Health, 2011, Vol.21, 307-320.

VOLKOW Nora D. et. al., “ Brain glucose metabolism in violent psychiatric patients: a preliminary study”, Psychiatry Res.,1995, Vol. 61 , 243 – 253.

WALTERS Glenn D., “A Meta-Analysis of the Gene-Crime Relationship”, Criminology, 1992, Vol.30, 595-613.

YARMAN Siddik B. et. al., “Multidimensional System Approach to Assess the Outcome of the Human Interacted Events”, 17th International Symposium on Mathematical Theory of Networks and Systems (MTNS), 2006, Kyoto, Japan, July 24-28, 799-802.

TEZLER

POLAT İrfan,11 Eylül Terör Saldırıları ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan Müdahalesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı, Isparta, 2006. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi).

RAPORLAR

IACP National Law Enforcement Policy Center, Criminal Intelligence: Concepts and Issues Paper, 2003.

Türkiye İstatistik Kurmu, Ceza İnfaz Kurumu İstatistikleri, 2011.

İNTERNET KAYNAKLARI

MAINA, Andrew Tyrus, “Machiavellian Approach to Foreign Policy: Analyzing the Prince”, posted on December 29,2012, The Foreign Policy Analyst – Keeping An Eye on National and International Political and Security Affairs, retrieved from <http://theforeignpolicyanalyst.wordpress.com/2012/12/29/machiavellian-approach-to-foreign-policy-analyzing-the-prince-part-iii/>

CRIMINAL BEHAVIOR THEORIES OF, Encyclopedia of Violence, Peace and Conflict, 2008, retrieved from http://www.credoreference.com/entry/estpeace/criminal_behavior_theories_of

RESMİ YAYINLAR

Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Ceza Kanunu.

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Yaşınız:

Cinsiyet:

Medeni haliniz:

Kaç kardeşsiniz?

Evinizde sizin dışınızda kaç kişi yaşıyor?

Hüküm giymeden önce ne iş yapıyordunuz?

Hüküm giymeden önceki aylık geliriniz: TL

Eve gelir getiren tek kişi siz miydiniz? EVET HAYIR

Hüküm giymeden hemen önce evin TOPLAM aylık geliri ne kadardı (sizin kazandığınız da dahil)? TL

Eğitim düzeyiniz;

- ☐ Hiç okula gitmedim
- ☐ İlk okula başladım ama bitirmedim
- ☐ İlk okul mezunuyum
- ☐ Ortaokul mezunuyum
- ☐ Lise mezunuyum
- ☐ Üniversite mezunuyum
- ☐ Yüksek lisans ve üzeri

Ailenizde daha önce hüküm giyen biri var mı? EVET HAYIR

TRAVMA GEÇMİŞİ TARAMASI

Aşağıda belirtilen olaylar sizin başınıza gelmiş ya da gelmemiş olabilir. Eğer belirtilen olayı yaşadıysanız “EVET” i yuvarlak içine alınız. Eğer yaşamadıysanız “HAYIR” ı yuvarlak içine alınız.

Eğer bir olay için “EVET” seçeneğini işaretlediyseniz; cevabın yanındaki boşluğa bu olayın kaç kez başınıza geldiğini yazınız.

			bunun gibi bir olayın kaç kez yaşandığı
A. Gerçekten kötü bir araba, gemi, tren veya uçak kazası	HAYIR	EVET	
B. İşte veya evde gerçekten kötü bir kaza	HAYIR	EVET	
C. Bir deprem, sel, fırtına, kasırga veya yangın	HAYIR	EVET	
D. Çocukken, yaralanmanıza neden olacak kadar fiziksel şiddet	HAYIR	EVET	
E. Yetişkinken, yaralanmanıza neden olacak kadar fiziksel şiddet	HAYIR	EVET	
F. Çocukken, cinsel bir temasta bulunmaya zorlanmak	HAYIR	EVET	
G. Yetişkinken, cinsel bir temasta bulunmaya zorlanmak	HAYIR	EVET	
H. Bir tabanca, bıçak veya başka bir silahla saldırı	HAYIR	EVET	
I. Askerlik hizmeti süresince, çok korkunç bir şey görmek veya çok korkmak	HAYIR	EVET	
J. Aileden, yakın akrabalarından veya yakın arkadaşlardan birinin ani ölümü	HAYIR	EVET	
K. Birinin aniden öldüğünü, öldürüldüğünü veya çok kötü bir şekilde yaralandığını görmek	HAYIR	EVET	
L. Sizi çok korkutan, çaresiz hissettiren veya dehşete düşüren başka bir ani olay	HAYIR	EVET	
M. Ani bir taşınma, ev veya mal mülk kaybı	HAYIR	EVET	
N. Eş, ortak, anne baba veya aileden birinin aniden terk etmesi	HAYIR	EVET	

Bunlardan herhangi biri sizi duygusal olarak gerçekten rahatsız etti mi?

HAYIR EVET

Eğer “EVET” dediyseniz, sizi duygusal olarak gerçekten rahatsız eden HER BİR OLAY İÇİN arkasayfada bulunan bir kutuyu doldurunuz.

Olayın yukarıdaki listede ait olduğu harf:

Bu olay yaşandığındaki yaşıınız:

Neler olduğunu anlatınız:

Bu olay yaşandığında, kimse yaralandı mı? HAYIR EVET

Bu olay yaşandığında, kendiniz ya da bir başkası yaralanabilir diye endişelendiniz mi?

HAYIR EVET

Bu olay yaşandığında, çok korku, dehşet ya da çaresiz hissettiniz mi? HAYIR EVET

Bu olay yaşandıktan sonra, sizi ne kadar süre daha rahatsız etmeye devam etti?

Hiç / bir hafta / 2-3 hafta / bir ay veya daha uzun süre

Bu olay sizi duygusal olarak ne kadar rahatsız etti?

Hiç / Biraz / Az çok / Çok / Çok fazla

Olayın yukarıdaki listede ait olduğu harf:

Bu olay yaşandığındaki yaşıınız:

Neler olduğunu anlatınız:

Bu olay yaşandığında, kimse yaralandı mı? HAYIR EVET

Bu olay yaşandığında, kendiniz ya da bir başkası yaralanabilir diye endişelendiniz mi?

HAYIR EVET

Bu olay yaşandığında, çok korku, dehşet ya da çaresiz hissettiniz mi? HAYIR EVET

Bu olay yaşandıktan sonra, sizi ne kadar süre daha rahatsız etmeye devam etti?

Hiç / bir hafta / 2-3 hafta / bir ay veya daha uzun süre

Bu olay sizi duygusal olarak ne kadar rahatsız etti?

Hiç / Biraz / Az çok / Çok / Çok fazla

MMPI PSİKOPATİK SAPMA ALT TESTİ MADDELERİNİ İÇEREN ÖLÇEK

Soru No		Doğru	Yanlış
1.	Günlük hayatım beni ilgilendirecek şeylerle doludur.	D	Y
2.	İnsan rüyalarını anlamaya çalışmalı ve kendini onlara göre ayarlamalıdır.	D	Y
3.	Büyük bir sinir gerginliği içinde çalışırım.	D	Y
4.	Ayda bir iki defa ishal olurum.	D	Y
5.	Ara sıra söylenemeyecek kadar ayıp şeyler düşünürüm.	D	Y
6.	Hayatta kötülükler hep beni bulur.	D	Y
7.	Babam iyi bir adamdır.	D	Y
8.	Cinsel yaşamımdan memnunum.	D	Y
9.	Zaman zaman evi bırakıp gitmek istemişimdir.	D	Y
10.	Ara sıra kontrol edemediğim gülme ve ağlama nöbetlerine tutulurum.	D	Y
11.	Tekrarlanan mide bulantısı ve kusmalar bana sıkıntı verir.	D	Y
12.	Kimse beni anlamıyor.	D	Y
13.	Bazen kötü ruhların beni etkileri altına aldığını hissedirim.	D	Y
14.	Bazen canım küfretmek ister.	D	Y
15.	Sık sık geceleri kabus geçiririm.	D	Y
16.	Zihnimi bir iş üzerinde toplamada güçlük çekerim.	D	Y
17.	Başımдан çok garip ve tuhaf şeyler geçti.	D	Y
18.	Çoğu zaman öksürüğüm vardır.	D	Y
19.	Başkaları engel olmasaydı daha çok başarılı olurum.	D	Y
20.	Cinsel yaşamım yüzünden başım hiç derde girmedim.	D	Y
21.	Gençliğimde bir devre ufak tefek şeyler çaldım.	D	Y
22.	Bazen içimden bir şeyler kırmak isteği geçer.	D	Y
23.	Başka bir şey yapmaktansa çoğu zaman oturup hayal kurmayı severim.	D	Y
24.	Kendimi toparlayamadığım için günler, haftalar hatta aylarca hiçbir şeye el sürmediğim olur.	D	Y
25.	Ailem seçtiğim (veya seçmek istediğim) mesleği beğenmiyor.	D	Y
26.	Her zaman doğruyu söylemem.	D	Y
27.	Ortada hiçbir neden yokken haftada bir ya da daha sık birdenbire her yanıma ateş basar.	D	Y
28.	Başkaları ile bir arada iken kulağıma çok garip şeyler gelmesinden rahatsız olurum.	D	Y
29.	Kanunların hemen hepsi kaldırılrsa daha iyi olur.	D	Y
30.	Bazen ruhum vücudumdan ayrılır.	D	Y
31.	Uzun zamandan beri görmediğim okul arkadaşlarım ya da tanıdıklarım önce benimle konuşmazlarsa onları görmemezlikten gelmeyi tercih ederim.	D	Y
32.	Hocaların dua okuyup üflemesi hastalığı iyileştirir.	D	Y
33.	Tanıdıklarımın çoğu beni sever.	D	Y
34.	Çocukken okuldan kaçtığım için bir iki defa cezalandırıldım.	D	Y
35.	İnsanlarla çabucak kaynaşırım.		
36.	Çok defa benden az bilenlerden emir alarak çalışmak zorunda kaldım.	D	Y
37.	Her gün gazetelerin başyazılarını okumam.	D	Y
38.	Gerektiği gibi bir hayat yaşayamadım.	D	Y
39.	Bazen başkalarının sabrını tüketecek kadar bir şeye saplanır kalırım.	D	Y
40.	Babamı severim.	D	Y
41.	Etrafımda başkalarının eşya, hayvanlar veya insanlar görürüm.	D	Y
42.	Başkalarının mutlu görüldüğü kadar mutlu olmayı isterdim.	D	Y
43.	Birçok kimseler başkalarının ilgi ve yardımlarını sağlamak için talihsizliklerini abartırlar.	D	Y
44.	Ben önemli bir kimseyim.	D	Y

EK-C

45.	Ara sıra öfkelenirim.	D	Y
46.	Çoğu zaman kendimi hüzünlü hissederim.	D	Y
47.	Tartışmalarda çabucak yenilirim.	D	Y
48.	Çok çalışabilen ya da çalışmak isteyen kişinin başarılı olma şansı yüksektir.	D	Y
49.	Bugünlerde artık hiç ilerleme umudum kalmamış gibi hissediyorum.	D	Y
50.	Kullanamayacak bile olsam bazen başkalarının ayakkabı, eldiven vb. gibi özel eşyaları o kadar hoşuma gider ki dokunmak ve aşımak isterim.	D	Y
51.	İnsanlara gerçeği kabul ettirmek güçtür.	D	Y
52.	Bugün yapmam gereken işleri ara sıra yarına bıraktığım olur.	D	Y
53.	Benimle alay edilmesine aldırmam.	D	Y
54.	Sonradan pişman olacağım pek çok şeyi yaptığım olur.	D	Y
55.	Ailemle pek az kavga ederim.	D	Y
56.	Bazen zararlı ya da çok kötü işler yapmak için içimde çok güçlü bir istek duyarım.	D	Y
57.	Kıyamet gününe inanıyorum.	D	Y
58.	Gürültülü eğlencelere katılmaktan hoşlanırım.	D	Y
59.	Bildiğim bir konuda bir kimse saçma sapan ya da cahilce konuşursa onu hemen düzeltirim.	D	Y
60.	Bence cinsel yönden kadınlar da erkekler kadar serbest olmalıdır.	D	Y
61.	En büyük mücadelelerimi kendimle yaparım.	D	Y
62.	Vücudumda pek az seğirme ve kasılma olur.	D	Y
63.	Başıma ne gelirse gelsin aldırış etmiyorum.	D	Y
64.	Keyfim yerinde olmadığı zaman tersliğim üzerimdedir.	D	Y
65.	Çoğu zaman büyük bir hafta ya da kötülük yaptığı duygusuna kapılırım.	D	Y
66.	Çoğu zaman mutluyumdur.	D	Y
67.	Bazı kimseler o kadar amirane davranırlar ki haklı bile olsalar içimden dediklerinin aksini yapmak gelir.	D	Y
68.	Bana kötülük etmek isteyen biri var.	D	Y
69.	Sırf heyecanlanmak için tehlikeli bir işe girişmedim.	D	Y
70.	Doğru bildiğim şeyler için çoğu zaman direnmek zorunda kaldım.	D	Y
71.	Kanunların uygulanması gerektiğine inanırım.	D	Y
72.	Ahirete inanırım.	D	Y
73.	Dersten kaçtığım için ara sıra müdüre gönderildiğim oldu.	D	Y
74.	Konuşma tarzım her zamanki gibidir. (Daha yavaş ya da hızlı değil, yayvanlaşmış ya da kısık da değil)	D	Y
75.	Evde sofra adabına dışardaki kadar etmem.	D	Y
76.	Aleyhimde bazı tertipler kurulduğuna inanıyorum.	D	Y
77.	Beni takip edenler olduğuna inanıyorum.	D	Y
78.	Birçokları kaybetmektense çıkarlarını korumak için pek doğru olmayan yollara başvurlar.	D	Y
79.	Dertlerimin çoğundan kimin sorumlu olduğunu biliyorum.	D	Y
80.	Bazen ters ve suratsız olurum.	D	Y
81.	Bazen kafamdaki düşünceler o kadar hızlıdır ki söylemeyi yetiştiremem.	D	Y
82.	Fark edilemeyeceğimden emin olsam sinemaya biletsiz girerdim.	D	Y
83.	Aile hayatımın tanıdığım kimselerin çoğununki kadar iyi olduğuna inanıyorum.	D	Y
84.	Eleştiri beni çok kırar.	D	Y
85.	Bazen sanki kendimi ya da başkasını incitmek zorundaymışım gibi hissediyorum.	D	Y
86.	Davranışlarımı çoğu zaman etrafımdakilere göre ayarlarım.	D	Y
87.	Bazen hiçbir işe yaramadığımı düşünürüm.	D	Y
88.	Çocukken başlarına ne gelirse gelsin aralarındaki birliği koruyan bir gruptayım.	D	Y
89.	Seyahat edip gezip tozmadıkça mutlu olamam.	D	Y

EK-C

90.	Önemli bir iş üzerinde çalışırken başkalarının işimi yarıda kesmelerimi sabrımı taşırır.	D	Y
91.	Oyunda kaybetmektense kazanmayı severim.	D	Y
92.	Biri beni zehirlemeye çalışıyor.	D	Y
93.	Ne şişmanlıyorum ne de zayıflıyorum.	D	Y
94.	Bir şeyler yapıp sonra ne yaptığımı hatırlayamadığım zamanlar oldu.	D	Y
95.	Çoğu kez sebepsiz yere cezalandırıldım.	D	Y
96.	Okuduğumu eskisi kadar iyi anlayamıyorum.	D	Y
97.	Hayatımda hiçbir zaman kendimi şimdiki kadar iyi hissetmedim.	D	Y
98.	Üzerinde çalıştığım konularda okumayı ve incelemelerde bulunmayı severim.	D	Y
99.	Önemli kimseleri tanımayı severim, çünkü böylece kendimi de önemli görürüm.	D	Y
100.	Yüksek bir yerden aşağıya bakmaya korkarım.	D	Y
101.	Ailemden herhangi birinin mahkemelik olması beni rahatsız etmez.	D	Y
102.	Zihnimde bir gariplik var.	D	Y
103.	Parayı ellemekten korkmam.	D	Y
104.	Başkalarının hakkımda ne düşündükleri beni rahatsız etmez.	D	Y
105.	Bir eğlencede başkaları yapsalar bile, ben taşkınlık yapmaktan rahatsız olurum.	D	Y
106.	Okulu severdim.	D	Y
107.	Annem iyi bir kadındır.	D	Y
108.	Hafızam genellikle iyidir.	D	Y
109.	Cinsel konularda sıkıntım vardır.	D	Y
110.	Yeni tanıştığım kimselerle konuşma konusu bulmada güçlük çekerim.	D	Y
111.	Canım sıkılınca heyecan yaratmayı severim.	D	Y
112.	Aklımı oynatmaktan korkuyorum.	D	Y
113.	Dilencilere para vermeyi doğru bulmam.	D	Y
114.	Sık sık nereden geldiğini bilmediğim sesler duyarım.	D	Y
115.	Herkes kadar iyi iştirim.	D	Y
116.	Ellerimde beceriksizlik ya da sakarlık yok.	D	Y
117.	Yürürken dengemi hemen hemen hiç kaybetmem.	D	Y
118.	Hareketlerimi ve konuşmamı kontrol edemediğim fakat etrafımdan olup bitenden haberdar olduğum nöbetler geçirdiğim oldu.	D	Y
119.	Tanıdığım herkesi sevmem.	D	Y
120.	Hiç görmediğim yerlere gitmekten hoşlanırım.	D	Y
121.	Biri beni soymaya (her şeyimi almaya) çalışıyor.	D	Y
122.	Çocuklara cinsiyetle ilgili temel gerçekler öğretilmelidir.	D	Y
123.	Fikir ve düşüncelerimi çalmak isteyen biri var.	D	Y
124.	Keşke bu kadar utangaç olmasam.	D	Y
125.	Kendimi cezayı hak etmiş suçlu bir insan olarak görüyorum.	D	Y
126.	Bazen çalmaktan ya da dükkanlardan eşya aşırıktan kendimi alamam.	D	Y
127.	Birçok kimseden daha çok dindarımdır.	D	Y
128.	Flört etmeyi severim.		
129.	Günahlarımın affedilmeyeceğine inanıyorum.	D	Y
130.	Her şeyin tadı aynı geliyor.	D	Y
131.	Gündüzleri uyuyabilir fakat geceleri uyuyamam.	D	Y
132.	Evdekiler bana çocuk muamelesi yapıyor.	D	Y
133.	Çok içki kullandım.	D	Y
134.	Başka ailelere göre bizim evde sevgi ve arkadaşlık pek azdır.	D	Y
135.	Sık sık kendime bir şeyleri dert edinirim.	D	Y
136.	Hayvanların eziyet çektiğini görmek beni üzmez.	D	Y
137.	İnşaat müteahhitliğinden hoşlanacağımı sanıyorum.		
138.	Annemi çok severim.	D	Y

EK-C

139.	Karşılığını veremeyeceğim durumlarda bile arkadaşlarımdan yardım istemekte güçlük çekmem.	D	Y
140.	Annem babam hep beraber olduğum kimselerden çok defa hoşlanmıyorlar.	D	Y
141.	Bazen biraz dedikodu yaptığım olur.	D	Y
142.	Ailemdeki bazı kişilerde canımı çok sıkkan alışkanlıklar var.	D	Y
143.	Uykuda gezdiğimi söylerler.	D	Y
144.	Bazen alışılmamış bir kolaylıkla karar verebileceğimi hissediyorum.	D	Y
145.	Cinsiyet hakkında konuşmayı severim.	D	Y
146.	Bazen üzerime çok fazla iş alırım.	D	Y
147.	Pek çok insan karşı çıksa da kendi fikrimi sonuna kadar savunurum.	D	Y
148.	Çabuk kızar ve çabuk unuturum.	D	Y
149.	Aile kurallarından oldukça bağımsız ve özgürüm.	D	Y
150.	Akrabalarımın hemen hepsi bana karşı anlayış gösterir.	D	Y
151.	Zaman zaman yerimde duramayacak kadar huzursuzluk duyduğum devreler olur.	D	Y
152.	Aşkta hayal kırıklığına uğradım.	D	Y
153.	Görünüşüme hiç aldırmam.	D	Y
154.	Kendi içimde tutup başkalarına söylenemeyen şeyler hakkında sık sık rüya görürüm.	D	Y
155.	Davranışlarım başkaları tarafından yanlış anlaşılmaya elverişlidir.	D	Y
156.	Ailem beni olduğumdan daha hatalı bulur.	D	Y
157.	Boynumda sık sık kırmızı lekeler olur.	D	Y
158.	Kimseden sevgi görmüyorum.	D	Y
159.	Bazen ortada hiçbir neden yokken hatta işler kötüye gittiği zaman bile kendimi fazlasıyla mutlu hissederim.	D	Y
160.	Hayatta önüne her geleni kapmaya çalışan insanları suçlamam. ,	D	Y
161.	Kendimi kaybedip yaptığım işi aksattığım ve etrafımda olup bitenlerin farkında olmadığım zamanlar oldu.	D	Y
162.	Hiç kimse başkasının derdine aldırış etmiyor.	D	Y
163.	Seçimlerde bazen oyumu pek az tanıdığım kimselere veririm.	D	Y
164.	Gazetelerin ilgi çeken tek yeri resimli mizah sayfalarıdır.	D	Y
165.	Yaptığım işlerde genel olarak başarı elde edeceğime inanırım.	D	Y
166.	Allah'ın varlığına inanırım.	D	Y
167.	İşe başlamada güçlük çekerim.	D	Y
168.	Soğuk günlerde bile kolayca terlerim.	D	Y
169.	Haftada bir ya da daha sık, çok heyecanlanırım.	D	Y
170.	Topluluk içinde olduğumda üzerine konuşacak uygun konular bulmada güçlük çekerim.	D	Y
171.	Karamsar olduğum zaman heyecanlı bir olay hemen beni bu durumdan çıkarır.	D	Y
172.	Bazen zevk için başkalarını kendimden korkuturum.	D	Y
173.	Başkalarının saflığını kendi çıkarlarına kullanan kimseleri ayıplamam.	D	Y
174.	Bazen kendimi enerji dolu hissederim.	D	Y
175.	Derimin bazı yerlerinde uyuşukluk hissederim.	D	Y
176.	Birisi zihnimi kontrol ediyor.	D	Y
177.	Çocukları severim.	D	Y
178.	Bazen bir madrabazın kurnazlığı beni o kadar eğlendirir ki yakayı ele vermemesini dilerim.	D	Y
179.	Her gün gereğinden fazla su içerim.	D	Y
180.	Kulaklarım çok az cınlar ya da uğuldar.	D	Y
181.	Genellikle sevdiğim aile üyelerine karşı bazen nefret duyarım.	D	Y
182.	Gazete muhabiri olsaydım en çok spor haberleri yazmak isterdim.	D	Y
183.	Hakkımda çok konuşulduğundan eminim.	D	Y
184.	Ara sıra çok açık bir fıkraya güldüğüm olur.	D	Y
185.	En çok yalnız olduğum zaman mutlu olurum.	D	Y
186.	Arkadaşlarıma kıyasla beni korkutan şeyler çok azdır.	D	Y

EK-C

187.	Bir suçlu avukatının becerikliliği sayesinde cezadan kurtulunca kanunlara karşı daima nefret duyarım.	D	Y
188.	Hayatımda bir ya da birkaç kere birisinin beni hipnotize ederek bana bir şeyler yaptığını hissettim.	D	Y
189.	Birisi zihnimi etkilemeye çalışıyor.	D	Y
190.	Kanunla hiç başım derde girmedi.	D	Y
191.	Hiçbir neden yokken kendimi son derece neşeli hissettiğim anlar olur.	D	Y
192.	Cinsiyetle ilgili düşünceler beni rahatsız eder.	D	Y
193.	Birkaç kişinin birlikte başları derde girince en iyisi yakalarını kurtarmak için aynı hikayeyi uydurmak ve bundan caymamaktır.	D	Y
194.	Çoğu zaman hayat benim için bir yüküdür.	D	Y
195.	Bazı konularda o kadar alınganım ki onlar hakkında konuşmam bile.	D	Y
196.	Başkalarıyla beraber olduğum zaman bile kendimi yalnız hissederim.	D	Y
197.	Bana karşı mümkün olan anlayış gösteriliyor.	D	Y
198.	İyi beceremediğim oyunları oynamaya çalışmam.	D	Y
199.	Birçokları kadar çabuk arkadaş edinebildiğimi sanıyorum.	D	Y
200.	İnsanların arasında olmaktan hiç hoşlanmam.	D	Y
201.	Hemen hemen herkesin başını derde sokmamak için yalan söyleyebileceğime inanırım.	D	Y
202.	Rüyalarımın çoğu cinsel konularla ilgilidir.	D	Y
203.	Para ve işi kendime dert ederim.	D	Y
204.	Hiç kimseye aşık olmadım.	D	Y
205.	Ailemin yaptığı bazı şeyler beni korkutmuştur.	D	Y
206.	Hiç felç geçirmedim ya da kaslarımda olağanüstü bir halsizlik duymadım.	D	Y
207.	Eğer insanlar sırf düşmanlık olsun diye beni engellemeselerdi daha başarılı olurum.	D	Y
208.	Bazen nezle olmadığım halde sesim çıkmaz ya da değişir.	D	Y
209.	Bazen tuhaf kokular duyarım.	D	Y
210.	Zihnimi bir konu üzerinde toplayamam.	D	Y
211.	Hayatımın çoğu kimselerden daha fazla tasa ve kaygı içinde geçtiğine eminim.	D	Y
212.	Çoğu zaman ölmüş olmayı isterdim.	D	Y
213.	Bazen beni rahatsız edecek kadar iyi iştirim.	D	Y
214.	Sıklıkla olup bitenler bana gerçek değilmiş gibi gelir.	D	Y
215.	Bana gerçekten kötülük yapmak isteyen hiçbir düşmanım yoktur.	D	Y
216.	Acayip ve tuhaf düşüncelerim vardır.	D	Y
217.	Yalnızken garip şeyle duyarım.	D	Y
218.	Beni incitmeyeceğini bildiğim şeyler ya da insanlardan bile korktuğum oldu.	D	Y
219.	Bıçak gibi çok keskin ve sivri şeyler kullanmaktan korkarım.	D	Y
220.	Sevdiğim kimseleri bazen incitmekten hoşlanırım.	D	Y
221.	Dikkatimi bir konu üzerinde toplamada birçok kişiden daha fazla güçlük çekerim.	D	Y
222.	Hemen hemen her gün beni korkutan bir şey olur.	D	Y
223.	Bazen sevdiğim kimselerin beni incitmesinden hoşlandığım zamanlar oldu.	D	Y
224.	Hakkımda onur kırıcı ve kötü sözler söylüyorlar.	D	Y
225.	Kapalı yerlerde huzursuzluk duyarım.	D	Y
226.	Ara sıra zihnim her zamankinden daha ağır işler.	D	Y
227.	İnsanlar çoğu zaman beni hayal kırıklığına uğratırlar.	D	Y
228.	Bazen güçlükler öylesine üst üste gelir ki onlarla baş edemeyecekmişim gibi hissederim.	D	Y
229.	Çoğu kez "keşke tekrar çocuk olsaydım" diye düşünürüm.	D	Y
230.	Uzman dendiği halde benden pek fazla bilgili olmayan insanlarla sıklıkla karşılaşırım.	D	Y
231.	Küçükken okuldan sık sık kaçardım.	D	Y

EK-C

232.	Balık tutmayı çok severim.	D	Y
233.	Kısa bir zaman için bile olsa başladığım işi bir kenara bırakmak bana güç gelir.	D	Y
234.	Onlardan önce düşündüğüm için başkaları benim fikirlerimi kıskanıyorlar.	D	Y
235.	Okulda hal ev gidişten kırık not alırdım.	D	Y
236.	Homoseksüelliği çok iğrenç buluyorum.	D	Y
237.	Kapalı ve küçük yerlerde bulunmaktan çok rahatsız olurum.	D	Y
238.	Herhangi bir olay hakkındaki görüşümü başkalarına açıkça belirtmekten hoşlanırım.	D	Y
239.	İşler iyi gidine aslan payını kendilerine alan fakat hata yapılırca bunu başkalarının üzerine atan insanlarla karşılaştım.	D	Y
240.	Haftada birkaç ekz korkunç şeyler olacakmış duygusuna kapılırım.	D	Y